

LIFE AMYBEAR (LIFE15
NAT/GR/001108):

Δράση A1. Ανάλυση κοινωνικών εταίρων
[Action A1. Stakeholder analysis]

Τελική αναφορά δράσης

Τάσος Χοβαρδάς
Δρ. Περιβαλλοντικής Κοινωνιολογίας/
Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψεις	Σελ. 3
1. Εισαγωγή	Σελ. 4
2. Μέθοδοι	Σελ. 4
3. Αποτελέσματα	Σελ. 6
3.1 Προσέγγιση της αρκούδας σε χωράφια, παραγωγικές εγκαταστάσεις και οικισμούς	Σελ. 6
3.2 Ηλεκτροφόρες περιφράξεις	Σελ. 14
3.3 Σκύλοι φύλαξης κοπαδιών	Σελ. 19
3.4 Σύστημα αποζημίωσης ζημιών από μεγάλα σαρκοφάγα	Σελ. 28
3.5 Στάσεις απέναντι στην αρκούδα	Σελ. 31
4. Αναλύσεις SWOT	Σελ. 42
5. Συζήτηση	Σελ. 46
6. Αναφορές	Σελ. 50

Περίληψη στα ελληνικά

Στόχος της δράσης A1 (Stakeholder analysis) είναι η διερεύνηση γνώσεων, στάσεων, προθέσεων συμπεριφοράς και συμπεριφορών εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων ως προς την εφαρμογή βέλτιστων πρακτικών σχετικά με την προσέγγιση αρκούδας σε καλλιέργειες, παραγωγικές εγκαταστάσεις και οικισμούς αλλά και με την αποτροπή ζημιάς από αρκούδα στην περιοχή εφαρμογής του έργου. Τα δεδομένα προέρχονται από 32 ημιδομημένες συνεντεύξεις και 5 ομάδες εστίασης με μέλη εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων στην περιοχή αναφοράς του έργου. Η ανάλυση δεδομένων περιέλαβε ανάλυση περιεχομένου και ανάλυση λόγου, ενώ τα επεξεργασμένα δεδομένα παρουσιάζονται με τη μορφή αναλύσεων SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats Analyses). Στην περιοχή υπάρχει πλούσια γνώση και εμπειρία από την εφαρμογή μέσων αποτροπής ζημιών από αρκούδα, όπως οι ηλεκτροφόρες περιφράξεις και οι σκύλοι φύλαξης κοπαδιών. Ωστόσο, η ανάλυση των δεδομένων ανέδειξε συγκεκριμένα κενά και ελλείψεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν άμεσα, καθώς διαπιστώνεται επείγουσα ανάγκη συντονισμού των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων που σχετίζονται με την αύξηση του πληθυσμού της αρκούδας και του εύρους κατανομής του είδους στην περιοχή. Η δράση A1 είναι προπαρασκευαστική για τη δράση C1 (Stakeholder consultation and involvement). Συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα της δράσης A1 θα αξιοποιηθούν στη δράση C1 για την διαβούλευση μεταξύ των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων και την εμπλοκή τους σε συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, με απώτερο πάντοτε στόχο την εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών ως προς την προστασία της αρκούδας.

Περίληψη στα αγγλικά

Action A1 (Stakeholder analysis) aims at investigating the knowledge, attitudes, behaviour intention and behaviour of stakeholders in the project area in terms of implementing best practice to deal with bears approaching farmers' fields, agricultural establishments, and human settlements, as well as damage prevention methods. Data have been selected by means of 32 semi-structured interviews and another 5 focus groups with members of stakeholders in the project area. Data analyses included content and discourse analysis, while analysed data are presented in the form of SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats) templates. In the project area, there is extensive knowledge and experience in implementing damage preventions methods, such as electric fences and livestock guarding dogs. However, data analyses revealed gaps and shortcomings that have to be addressed promptly, since there is an urgent need of coordination among stakeholders involved for an effective confrontation with problems related to the increase of the population size and range distribution of the bear. Both deliverables of Action A1 have been concluded and are attached as annexes (Annex 1. Action A1_SWOT analysis; Annex 2. Action A1_Final Report). Action A1 is preparatory for Action C1 (Stakeholder consultation and involvement). Specifically, the results of Action A1 will be employed in the frame of Action C1 for the effective consultation and involvement of stakeholders in initiatives for implementing and promoting best practice for bear conservation.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στόχος της δράσης A1 (Stakeholder analysis) είναι η διερεύνηση γνώσεων, στάσεων, προθέσεων συμπεριφοράς και συμπεριφορών ως προς την εφαρμογή βέλτιστων πρακτικών σχετικά με την προσέγγιση αρκούδας σε καλλιέργειες, παραγωγικές εγκαταστάσεις και οικισμούς αλλά και με την αποτροπή ζημιάς από αρκούδα στην περιοχή εφαρμογής του έργου. Ακόμη, η δράση αποσκοπεί στη διερεύνηση της σχετικής πρόθεσης συμπεριφοράς των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων ως προς τη βελτιστοποίηση των συγκεκριμένων πρακτικών με επικέντρωση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής αναφοράς.

Η δράση A1 είναι προπαρασκευαστική για τη δράση C1 (Stakeholder consultation and involvement). Συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα της δράσης A1 θα αξιοποιηθούν στη δράση C1 για την διαβούλευση μεταξύ των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων και την εμπλοκή τους σε συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, με απώτερο πάντοτε στόχο την εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών ως προς την προστασία της αρκούδας.

Η δράση A1 επικεντρώνεται σε τρεις θεματικές, συγκεκριμένα, (1) την προσέγγιση της αρκούδας σε καλλιέργειες, παραγωγικές εγκαταστάσεις και οικισμούς, (2) την εγκατάσταση ηλεκτροφόρων περιφράξεων ως μέσο αποτροπής ζημιάς από αρκούδα και (3) στους σκύλους φύλαξης κοπαδιών. Επιπρόσθετα, η δράση εξέτασε ζητήματα αποζημίωσης των παραγωγών από ζημιές από την αρκούδα αλλά και τις στάσεις της τοπικής κοινωνίας απέναντι στο είδος.

2. ΜΕΘΟΔΟΙ

2.1 Επιλογή δείγματος και λήψη δεδομένων με ημι-δομημένες συνεντεύξεις

Αρχικά προσδιορίστηκαν οι εμπλεκόμενες κοινωνικές ομάδες και στη συνέχεια καταρτίστηκε ένας κατάλογος πρώτων επαφών για την επιλογή του δείγματος. Ακολουθήθηκε η μέθοδος της σκόπιμης δειγματοληψίας με αφετηρία τον συγκεκριμένο κατάλογο, ενώ στη συνέχεια εφαρμόστηκε η μέθοδος της δειγματοληψίας χιονοστιβάδας για την ολοκλήρωση της επιλογής του δείγματος. Πραγματοποιήθηκαν συνολικά 32 ημιδομημένες συνεντεύξεις διάρκειας 30-60 λεπτών με βάση ένα πλαίσιο συνέντευξης που είχε καταρτιστεί και χρησιμοποιήθηκε ως οδηγός κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων. Ωστόσο, οι συνεντευξιαζόμενοι μπορούσαν να επιμείνουν σε ειδικά σημεία της συζήτησης ή και να αναδείξουν νέες θεματικές με βάση τη ροή της συζήτησης με τον συνεντευκτή. Πριν την έναρξη κάθε συνέντευξης, οι συνεντευξιαζόμενοι ενημερώθηκαν σχετικά με το πρόγραμμα και τη δράση, έδωσαν τη συγκατάθεσή τους για την ηλεκτρονική καταγραφή της συνέντευξης και τους δόθηκε η διαβεβαίωση ως προς την ανωνυμία τους και τη δυνατότητά τους να έχουν πρόσβαση στα αποτελέσματα της δράσης.

2.2 Ομάδες εστίασης

Μετά τη λήψη και ανάλυση των συνεντεύξεων, διεξήχθησαν 5 ομάδες εστίασης στην περιοχή αναφοράς με συμμετοχή μελών των εμπλεκόμενων ομάδων που πήραν μέρος και στο στάδιο των συνεντεύξεων αλλά και νέων μελών που υποδείχθηκαν από τους συνεντευξιαζόμενους. Η συζήτηση στις ομάδες εστίασης συντονίστηκε από τον

συνεντευκτική και υπεύθυνο της δράσης A1, ενώ η διάρκεια των ομάδων εστίασης ήταν μεταξύ 30-60 λεπτών.

2.3 Ανάλυση δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων από τις συνεντεύξεις και τις ομάδες εστίασης περιέλαβε ανάλυση περιεχομένου και ανάλυση λόγου, με επικέντρωση σε τρεις θεματικές, συγκεκριμένα, (1) την προσέγγιση της αρκούδας σε καλλιέργειες, παραγωγικές εγκαταστάσεις και οικισμούς, (2) την εγκατάσταση ηλεκτροφόρων περιφράξεων ως μέσο αποτροπής ζημιών από αρκούδα και (3) στους σκύλους φύλαξης κοπαδιών. Επιπλέον, η ανάλυση ανέδειξε δύο πρόσθετες κατηγορίες και συγκεκριμένα, ζητήματα αποζημίωσης των παραγωγών από ζημιές από την αρκούδα αλλά και τις στάσεις της τοπικής κοινωνίας απέναντι στο είδος.

2.4 Αναλύσεις SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats Analyses)

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης των δεδομένων οργανώθηκαν σε τρεις αναλύσεις SWOT. Συγκεκριμένα, προσδιορίστηκαν τα ερείσματα (strengths), οι αδυναμίες (weaknesses), οι ευκαιρίες (opportunities) και οι απειλές (threats) σε κάθε θεματική. Ερείσματα και αδυναμίες αφορούν σε γνώσεις, στάσεις, προθέσεις συμπεριφοράς και συμπεριφορές κάθε εμπλεκόμενης κοινωνικής ομάδας ως προς τη συγκεκριμένη κάθε φορά θεματική (ενδο-ομαδικά στοιχεία). Ενώ τα ερείσματα προωθούν και ενισχύουν την εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών, οι αδυναμίες δυσχεραίνουν ή παρεμποδίζουν την υιοθέτηση και εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών. Ευκαιρίες και απειλές αναφέρονται σε διομαδικές σχέσεις (διομαδικά στοιχεία), που ενδέχεται και πάλι να ευνοούν ή να παρεμποδίσουν, αντίστοιχα, την εφαρμογή βέλτιστων πρακτικών στην περιοχή αναφοράς του έργου.

Βασική παραδοχή για τις αναλύσεις SWOT είναι ότι το κοινωνικό συγκείμενο της περιοχής αναφοράς και οι ιδιαιτερότητές του διαδραματίζουν ρόλο καθοριστικό ως προς τις επιδιώξεις του προγράμματος (Hovardas 2012, 2015a, b). Η δράση A1 μέσα από τις αναλύσεις SWOT θα προσδιορίσει τα στοιχεία εκείνα στα οποία πρέπει να επιστρέψουν οι εμπλεκόμενες κοινωνικές ομάδες στο πλαίσιο της δράσης C1 (Stakeholder consultation and involvement), ώστε η διαβούλευση μεταξύ των κοινωνικών εταίρων και η εμπλοκή τους σε πρωτοβουλίες εφαρμογής και διάδοσης των βέλτιστων πρακτικών να εδράζεται σε διαγεγνωσμένα ενδο-ομαδικά και διομαδικά στοιχεία της κοινωνίας αναφοράς. Συγκεκριμένα, στη δράση C1 που ακολουθήσει μετά τη δράση A1 οφείλουν να αναδειχθούν και να προωθηθούν τα ερείσματα και οι ευκαιρίες (ενδο-ομαδικά και διομαδικά στοιχεία, αντίστοιχα), τα οποία θα ευνοήσουν την εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών αλλά και να αναχαιτιστούν οι αδυναμίες και οι απειλές (ενδο-ομαδικά και διομαδικά στοιχεία, αντίστοιχα), οι οποίες ενδεχομένως δυσχεραίνουν την εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών.

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

3.1 Προσέγγιση της αρκούδας σε χωράφια, παραγωγικές εγκαταστάσεις και οικισμούς

Η πιθανότητα τυχαίας συνάντησης ανθρώπων με αρκούδα στην περιοχή αλλά και η σχετική ανησυχία των κατοίκων της περιοχής είναι ιδιαίτερα αυξημένη:

Η κύρια ανησυχία των κατοίκων της υπαίθρου ... είναι η τυχαία συνάντηση με την αρκούδα. Και η τυχαία συνάντηση με την αρκούδα από την άποψη αφενός του πώς θα πρέπει να αντιδράσει κανείς όταν τυχαία θα συναντηθεί μαζί της και αφετέρου το τι κινδύνους διατρέχει. Και δεν είναι η ανησυχία μόνο των ανθρώπων της υπαίθρου είναι και η ανησυχία και η δική μας αλλά και όλων των άλλων φορέων που με κάποιον τρόπο εμπλέκονται στα ζητήματα της διαχείρισης της άγριας πανίδας γιατί ένα περιστατικό με έναν τραυματισμό, πολύ περισσότερο ένα θανατηφόρο περιστατικό θα σκιάσει όλη αυτή την προσπάθεια που όλοι μας κάνουμε για δεκαετίες προκειμένου να μπορέσουμε να αναβαθμίσουμε αυτό που σήμερα λέμε πληθυσμό της αρκούδας στην περιοχή και εμείς που σαν άνθρωποι που κινούμαστε στην ύπαιθρο μπορούμε με βεβαιότητα να διαπιστώνουμε ότι έχει επιτευχθεί σε σημαντικό βαθμό. [Δασολόγος, Φλώρινα]

...την τελευταία πενταετία ... εγώ κρατάω ημερολόγιο κυνηγετικό από το 96. Από το 96 μέχρι το 2003, είχα 2-3 περιστατικά που είδα αρκούδες ... ενώ την τελευταία πενταετία έχουμε 5-6 περιστατικά που συναντάμε αρκούδες. [Κυνηγός 1, Φλώρινα]

Γι' αυτό και ίσως κατεβαίνουν σε κατοικημένες περιοχές. Λόγω ζωτικού χώρου; Λόγω τροφής, δεν μπορώ να το ξέρω αυτό, προφανώς θα το απαντήσει κάποιος ειδικός, κάποιος επιστήμονας. Αλλά θεωρώ ότι έχει να κάνει και με τον ζωτικό χώρο ... μάζευα μανιτάρια και σε μια σχετική πολύ μικρή περιοχή, δε θυμάμαι ακριβώς τα τετραγωνικά χιλιόμετρα που θέλει μια αρκούδα ... συνάντησα 2 διαφορετικές ... τα πατήματα τώρα, έτσι; Δύο διαφορετικές αρκούδες σε 20 λεπτά ας πούμε. [Κυνηγός 1, Φλώρινα]

Είναι θέμα χρόνου, θα έχουμε μεγάλο θέμα, θα έχουμε κανένα θανατηφόρο, δεν υπάρχει περίπτωση ... [Κυνηγός 1, Φλώρινα]

Τον τελευταίο χρόνο πιστεύω η αρκούδα έχει ξεφύγει πάρα πολύ η κατάστασή της και πιστεύω ότι σε κανα 2 χρόνια αν συνεχίσουμε έτσι θα ζούμε μέσα στα χωριά με τις αρκούδες ... Μπαίνουν μέσα στα νεκροταφεία, μπαίνουν μέσα στο χωριό, στον κάμπο είναι γεμάτο αρκούδες, δεν το συζητάμε ... να πας και να δεις πατημασιές παντού. Τώρα τι θα γίνει εκεί το κομμάτι δεν ξέρω αν το αφήσουμε έτσι θα έχουμε ένα σοβαρό πρόβλημα. Όχι μόνο στις παραγωγές μας, πιστεύω δεν θα μπορούμε να βγούμε έξω, δεν μπορεί να περπατήσει ο κόσμος ... Βρίσκω κόσμος στον δρόμο που λέει πλέον σταματήσαν το περπάτημα γιατί φοβούνται την αρκούδα [Κτηνοτρόφος, ομάδα εστίασης 1]

Πήγα στα πρόβατα έφυγε ο τσομπάνος και πήγα στα πρόβατα 2 μέρες και φοβόσουνα από τις πατημασιές να κοιτάς δεξιά και αριστερά είναι απίστευτο. [Κτηνοτρόφος, Ομάδα εστίασης 1]

Όσο μπαίνουν στο χωριό, είναι έξυπνα ζώα, αυτό που είπαμε και πριν, στα χωριά, στις κατοικημένες περιοχές έχουν αυτή τη δυναμική σαν παρουσία, φοβούνται οι σκύλοι, μπαίνουν όλο και περισσότερο. Τη μια μέρα πιο κοντά, την άλλη μέρα πιο κοντά. Θα μπω και σε αυτόν τον σκουπιδοτενεκέ, θα μπω και σε αυτά τα καλαμπόκια θα φάω κι αυτά τα σταφύλια, πώς λέμε, την παίρνει. Και μπαίνει περισσότερο. Αυτά τα περιστατικά ποτέ δεν τα είχαμε παλαιότερα. Που ακούω. Και στο Κλειδί που μπήκαν μέσα σε κοτέτσια, αποθρασύνεται το ζώο σιγά σιγά [Μελισσοκόμος 1, Ομάδα εστίασης 1]

Ένα από τα πλέον πιθανά ενδεχόμενα τυχαίας συνάντησης της αρκούδας με ανθρώπους είναι η περίπτωση του ποτίσματος σε καλλιέργεια καλαμποκιού:

Πότιζα με το καρούλι, δεν είχα μπει μέσα να δω τι γίνεται ... Μετά όταν μπήκα, σου λέω ήταν καλαμπόκια αυτά, είχε κάνει και δρόμους μέσα, που πηγαينوερχότανε για να βλέπει. Κι εκεί είναι που την είδα, το πρωί που την είδα, έξι η ώρα. [Κτηνοτρόφος 1 Αετός]

... Αν είσαι στο χωράφι τώρα όλη μέρα στο χωράφι, δεν μπορείς να πας μέσα στο χωράφι όταν ποτίζεις με το μηχάνημα, θα πας με τα πόδια, πώς θα πας; Να κλείσεις καμιά θάνα, κάτι ... Μπορεί χτύπα ξύλο να είναι εκεί να κάθεται ... Το θέμα είναι αυτό, μην είναι εκείνη την ώρα μέσα και νομίσει ότι πας για κακό της. Εκεί θα στην κάνει τη ζημιά... [Αγροτοκτηνοτρόφος, Φαράγγι]

Πήγε να ποτίσει το καλαμπόκι έσκυψε να γυρίσει το νερό, να το αλλάξει και όταν σηκώθηκε την είδε μπροστά του. Πέταξε λέει το σακάκι, έπεσε στη μούρη της αρκούδας, μέχρι να το τινάξει αυτή να κάνει, μπήκε στο αμάξι κι έφυγε. Αλλιώς θα τον είχε κομματιάσει. [Ιδιωτικός υπάλληλος κάτοικος Πετρών]

Να μη σε βγει μπροστά. Και ξέρεις ποιο είναι το χειρότερο ... Τα καλαμπόκια όταν μεγαλώσουν, έχει διαδρόμους, που μπαίνει το καρούλι μέσα, είναι 3 μέτρα ... Και να μπεις εκεί μέσα και άμα σε βγει μπροστά ο θεός να σε φυλάει τότε άστο. Ξέρω ένα περιστατικό στο χωριό που πήγε στην πομόνα το βράδι και την είδε μπροστά του ... Πήγε να δει το καρούλι, το είδε, πήγε να δει και την πομόνα. Η πομόνα είναι ακριβώς στο βουνό ... Πήγε και την είδε κι έκανε μανούβρα κι έφυγε σου λέει και στο αμάξι να ορμήσει ζημιά θα μου κάνει ... [Αγρότης, Αντίγονο]

Φοβούνται να πάνε να κάνουν αλλαγή. Γιατί ποτίζουν τώρα ... Μπαίνει μέσα στο κέντρο στο καλαμπόκι και κάνει μια αλάνα. Γιατί αυτή θέλει και δροσιά το καλοκαίρι, έχει ζέστα, έχει και νερό και την αράζει μέσα ... [Δασοφύλακας, Αμύνταιο]

... Επίσης έχει ορμήξει και εδώ σε κάποια κοντινά χωριά, στην Αγία Παρασκευή κάπου ... πριν κανα 4-5 χρόνια ... Μέσα στο καλαμπόκι μπήκε να ποτίσει ο άνθρωπος ήταν αυτή μέσα στο καλαμπόκι τον επιτέθηκε του έκανε ζημιά. [Κυνηγός 2, Φλώρινα]

Έπειτα επειδή τις τελευταίες μέρες ήμουν κι εγώ στην περιοχή, επισκέφτηκα αρκετές περιπτώσεις ανθρώπων που καλλιεργούν καλαμπόκι και έχουν κάποιον φόβο, κάποια ανησυχία μήπως συναντήσουν την αρκούδα στο χωράφι την ώρα κυρίως που αλλάζουν τα μπεκ, δηλαδή βραδινές ώρες ή πρωί. Μια πρακτική που χρησιμοποιείται κι από τους ίδιους εκτός ότι το προτείνουμε κι εμείς είναι να κάνουν κάποιον θόρυβο πλησιάζοντας στο χωράφι είτε κορνάροντας, κάποιοι χτυπάνε τενεκέδες άδειους, φωνάζουμε, οπότε έτσι αποφεύγεται μια αιφνιδιαστική συνάντηση, αιφνιδιαστική

και για τους 2, οπότε ο φόβος είναι αμοιβαίος και οι αντιδράσεις είναι λίγο απρόβλεπτες και των δύο [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 1]

Οι συνεντευξιαζόμενοι επαληθεύουν το γεγονός ότι αν μια αρκούδα επιτεθεί με επιτυχία σε κτηνοτροφικά ζώα, πιθανότητα θα επιστρέψει:

Τη μια μέρα μπήκε από εδώ, την άλλη μέρα μπήκε από εκεί ... Τέσσερις φορές μπήκε. Εκεί είχε κόψει κανα 2-3 κι εδώ τα άλλα. Τα 3 τα είχε φάει τελείως και έπαιρνε μετά ό,τι έβρισκε και τα μετέφερε [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Υπάρχουν αναφορές που παραπέμπουν σε μέτρα που δεν εφαρμόζονται πλέον, όπως είναι το μέτρο επιδότησης ενός ποσοστού της σοδειάς που παραμένει ασυγκόμιστο αλλά και σε μέτρα που στοχεύουν στην παροχή τροφικών πηγών για την αρκούδα. Στις περιπτώσεις τέτοιων μέτρων, οι συνεντευξιαζόμενοι όχι μόνο αποδέχονται την ορθολογικότητα των συγκεκριμένων μέτρων αλλά φαίνεται να αντιλαμβάνονται και την ευρύτερη, κατά χώρο εφαρμογή τους ώστε να αποτραπεί η προσέγγιση της αρκούδας κοντά σε καλλιέργειες, παραγωγικές εγκαταστάσεις και οικισμούς:

...Γιατί με κάνει ζημία στο καλό χωράφι. Θα έβαζα ένα άλλο στην άκρη του βουνού που τώρα το έχω σιτάρι κριθάρι. Θα το έβαζα καλαμπόκι. Αντί να κατέβει κάτω στον κάμπο να κάνει ζημιές αφού θα 'βρισκε εκεί θα έτρωγε εκείνο ...έχεις το δικαίωμα να αφήσεις 20 στρέμματα καλαμπόκι ανθέριστο. Θα πάρεις την αποζημίωσή σου και μια extra επιδότηση ... σαν να το πουλούσες, και μια επιδότηση. Και το βάζαν αυτοί ... είχαν 200 στρέμματα τα 15 δεν τα θέριζαν ... Έτυχε να πάρουμε τα καλαμπόκια εμείς ο θεός μου, θερίσαμε τα άλλα, κι αυτό δεν μας άφησε ο παραγωγός να το θερίσουμε ... το θερίζει στο τέλος Φεβρουάριο, για να έχει η αρκούδα να φάει. Δηλαδή όταν γίνεται λογικά η νάρκωση, τότε κοιμούνται, μετά το θέριζες. Ό,τι έμενε, μπορεί να μην το πείραζε κιόλας και να έπαιρνες κανονική παραγωγή. Μπορεί όμως και να μην σε άφηνε και τίποτα. [Αγρότης, Αντίγονο]

Το κράτος πρέπει να ασχοληθεί να βρίσκει τροφή πιο πάνω, προτού φτάσει στα χωριά ... Να χορταίνει πάνω ... Μπορεί σε κάποιες ανοιχτωσιές να πάει να βάλει καλαμπόκια αντί να κατεβαίνει στον κάμπο. Έχει τρόπους να το κάνει. Αλλά το θέμα ποιο είναι, ποιος θα ασχοληθεί με αυτό; ... Όπως οι κυνηγετικοί σύλλογοι βλέπεις σε ορεινές περιοχές κάτι ανοίγματα τα σπέρνουνε για να μπορεί και το ζαρκάδι να βρίσκει τροφή και η ορεινή πέρδικα ... Κάτι αντίστοιχο μπορεί να κάνει και για την αρκούδα. Αλλά ποιος θα το κάνει αυτό; Θέλει κόστος, θέλει χρόνο και χρήμα. [Δασοφύλακας, Αμύνταιο]

Εμείς το συστήνουμε άλλωστε και στις αισθητικές αλλά και στις προστατευτικές αναδασώσεις που κάνουμε, ανάμεσα στα άλλα δέντρα να μπαίνουν και οπωροφόρα δέντρα ... Είναι στα διαχειριστικά μέτρα που μπορούν αν χρησιμοποιηθούν, συστήνεται. βέβαια, υπάρχουν λεπτές κόκκινες γραμμές εδώ. Ένας παλιός οπωρώνας που έχει καταληφθεί από δασική βλάστηση και πλέον αποτελεί δάσος, δασική έκταση, δεν μπορεί να αλλάξει χρήση. Από κει και πέρα, ναι, νομίζω ότι θα μπορούσε να είναι ένα μέτρο και οι σπορές οπωροφόρων στα ορεινά και η ... υποβοήθηση ειδών που ήδη υπάρχουν, θα μπορούσε να λειτουργήσει επικουρικά. [Δασολόγος, Φλώρινα]

Αυτό που μπορεί να γίνει είναι με ας το πούμε 2 κατευθύνσεις να αποτρέψουμε λίγο αυτή τη ροή. Δηλαδή, μία είναι προστατεύοντας τις καλλιέργειες κοντά στους οικισμούς, με ηλεκτροφόρες περιφράξεις κυρίως. Οπότε αν δεν έχουν να φάνε λόγω της ηλεκτροφόρας περίφραξης δεν θα έχουν λόγο και να πάνε. Και το άλλο είναι να ενισχύσουμε λίγο τα αποθέματα στα ορεινά. Δηλαδή αυτό που λέγαμε για φύτευση άγριων σπυροφόρων ή για συντήρηση των ήδη υπάρχοντων σπυρώνων. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 1]

Τα μέσα αποτροπής προσέγγισης της αρκούδας σε χωράφια, παραγωγικές εγκαταστάσεις και οικισμούς μπορεί να προκαλέσουν αντιδράσεις στις τοπικές κοινωνίες, και να μην είναι τελικά επιλέξιμα από μεμονωμένους παραγωγούς. Τέτοιες περιπτώσεις αναφέρονται από κτηνοτρόφους σε εγκαταστάσεις κοντά σε οικισμούς και αποτελούν ένα από τα πολλά παραδείγματα που καταδεικνύουν την ανάγκη (1) προσαρμογής των βέλτιστων πρακτικών αποτροπής ζημιών από μεγάλα σαρκοφάγα στο τοπικό συγκείμενο αλλά και (2) την ανάγκη ενός συνολικότερου σχεδιασμού, ο οποίος πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις τοπικές ιδιαιτερότητας και να απευθύνεται στο σύνολο των διαθέσιμων μέσων:

Πήρα ένα κανόνι μετά που έγινε το συμβάν, πήρα ένα κανόνι, αλλά άρχισε να διαμαρτύρεται το χωριό ... Δεν μπορούσαν να κοιμηθούν. [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Εκεί πάνω πάλι μετά το αμπέλι είναι 10 στρέμματα καλαμπόκι, το είχε κάνει άνω κάτω. Είπα να τοβάλω εκεί το κανόνι μετά αλλά είπα άστο θα γίνει πάλι φασαρία. [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Πολλοί παραγωγοί πειραματίζονται και με διάφορα άλλα μέσα αποτροπής προσέγγισης της αρκούδας ή συνδυασμό μέσων, πέρα από εκείνα που προτείνονται ως βέλτιστες πρακτικές.

Έξι κατσίκια και δυο κατσικάκια ... τα εξαφάνισε, δε βρήκαμε τίποτα ... Επειδή το συμβάν έγινε Παρασκευή προς Σαββάτο ξημερώματα, έβρεξε, είχα βάλει φως, εδώ είναι ο προβολέας και ο άλλος από εκεί ... έπεσαν οι ασφάλειες και δεν είχε ... Αυτή ίσως παρακολουθούσε και μπήκε, μπήκε μέσα ... Μιλάμε τα 4 δε φαινόντουσαν μόνο τα κόκκαλα είχαν μείνει [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Αφού τα ζώα όταν ήρθα έξι ώρα φωνάζανε ... [δεν έκανε ζημιά μέσα στον σκεπασμένο στάβλο] αφού είχε χορτάσει ... Μετά την άλλαξα την πόρτα εδώ, είχαμε βάλει φώτα εδώ. Έβαλα το καρούλι εδώ λέω θα φοβηθεί, δεν υπάρχει περίπτωση. [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Βάζουνε ραδιάκια, περνάνε ... τα κλέβουνε. Όταν βάζουνε έτσι ράδια, δεν πάει, φοβάται. Όλη νύχτα θα τραγουδάει εκεί πέρα. Αλλά πάνε και τα κλέβουνε. [Αγρότης, Πεδινό]

Στο Φαράγγι τι κάναν, βάλαν ένα ραδιόφωνο να παίζει το βράδι. Όταν έκανε τη ζημιά και μετά ... Δεν πήγε, μετά δεν πήγε άλλο ... [Αγρότης, Αντίγονο]

Σε αρκετές περιπτώσεις, επισημαίνεται ότι η εφαρμογή μέτρων αποτροπής προσέγγισης της αρκούδας σε χωράφια, παραγωγικές εγκαταστάσεις ή οικισμούς ενδέχεται να έχει μια σειρά από ανεπιθύμητες συνέπειες, γεγονός που αναδεικνύει την αναγκαιότητα συνολικού σχεδιασμού και τοποθέτησης τέτοιων μέσων:

...μπορείς όμως να περιφράξεις περιοχές που συνορεύει με ένα δάσος ... Ναι αλλά έτσι υπάρχει ο κίνδυνος να κόψεις το δρομολογίο τους ... [Αιρετός εκπρόσωπος Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης 1]

Κατά πόσο είναι καλό να έχουμε κλειστούς τους κάδους και να μην επιτρέπουμε την αρκούδα να έχει πρόσβαση ... σε οποιονδήποτε κάδο από την άποψη αν δε βρει εκεί να φάει κάτι μπορεί να απευθυνθεί σε μια αυλή ή να πάει κάπου πιο ... σε σημείο που δε θα θέλαμε ίσως, με κόσμο, με παιδιά και λοιπά. Εγώ θεωρώ ότι αν δεν βρει η αρκούδα στον κάδο αυτόν που μπορεί να είναι απομακρυσμένος να μπει μέσα ή να τραβήξει κάτι να φάει, μπορεί να κατευθυνθεί σε μια αυλή. Ή σε κάποιο άλλο σημείο. Μήπως δημιουργούμε μεγαλύτερο πρόβλημα κλείνοντας τους κάδους ... [Αιρετός Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Ομάδα εστίασης 3]

Πέρα από την προσέγγιση της αρκούδας σε χωράφια και παραγωγικές εγκαταστάσεις, οι συνεντευξιαζόμενοι επισημαίνουν και την προσέγγιση της αρκούδας σε οικισμούς, με τους κάδους απορριμμάτων να συγκαταλέγεται στους κύριους ελκυστές του είδους:

Δίπλα στο σπίτι μου είναι ένας κάδος. Και σηκώνομαι ώρα τρεις, τα σκυλιά μου γαβγίζουν ... γιατί γαβγίζουνε. Βγαίνω έξω και με το που βγαίνω έξω, η αρκούδα ... Λέω τώρα τι γίνεται; [Συνταξιούχος κάτοικος Σκλήθρου, Ομάδα εστίασης 5]

Η συζήτηση των ειδικών κάδων που δεν μπορεί να ανοίξει η αρκούδα ανέδειξε ένα στοιχείο σημαντικό για την διάχυση των βέλτιστων πρακτικών, συγκεκριμένα, την ανάγκη προσαρμογής των βέλτιστων συνθηκών στις συνθήκες της περιοχής όπου πρόκειται κάθε φορά να εφαρμοστούν:

Πέρα από το πρόβλημα που θεωρώ ότι όσον αφορά τη διαχείριση των κάδων, ο χρόνος ανοίγματος κλεισίματος και λοιπά που είναι για εμάς ένα θέμα. Θεωρώ ότι και αυτό είναι ένα δεύτερο πρόβλημα. [Αιρετός Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Ομάδα εστίασης 3]

...ή πράγματι, θα στραφούν σε άλλα σημεία εκεί, κι οπότε πρέπει να ασφαλιστούνε κι εκείνα τα σημεία. Αν υπάρχουν κάποιοι κήποι, κάποιοι μπαχτσέδες. Εκεί έρχονται οι ηλεκτροφόρες περιφράξεις να προστατέψουνε την περιουσία των ανθρώπων ...[Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 3]

Μάλιστα, προκύπτει ότι κάθε νέα εφαρμογή δοκιμασμένων και πετυχημένων μεθόδων ενδέχεται να συνοδεύεται και από την εκ νέου βελτιστοποίησή τους:

...έπρεπε μετά αφού αφήνανε τον κάδο, αφού τον χρησιμοποιούσανε, έπρεπε να κάνουν μια επιπλέον κίνηση για να τον κλείσουνε τον κάδο. Το οποίο αυτό έκανε τους κάδους να μένουν ανοιχτοί μετά. Αν μείνουν ανοιχτοί οι κάδοι και δεν σφραγίζουν αυτόματα, δεν κλείνουν αυτόματα, τότε δεν πετυχαίνει ο στόχος της δράσης. Στόχος της δράσης είναι να μην ανοίγουν οι κάδοι. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 3]

...Να μην ανοίγουν από τα ζώα οι κάδοι. Αλλά να είναι εύκολο να ανοίγουν από τον άνθρωπο. Αυτό είναι ο συνδυασμός ο τεχνικός είναι αυτός. Εκεί πράγματι η εμπειρία από τις άλλες περιοχές δείχνει ότι πρέπει να κάνουμε μια βελτίωση του μηχανισμού. Ι αυτό είναι θέμα μηχανολόγου ή ειδικού τεχνίτη ... έτσι ώστε όταν κλείνει ο κάδος να κλείνει αυτόματα, να μην χρειάζεται να βάλεις εσύ τον σύρτη στη θέση του

παραδείγματος χάριν. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 3]

Είχανε σχεδιάσει λανθασμένα σε μια περιοχή στα Γρεβενά και μάλιστα διαμαρτυρήθηκε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ακριβώς γι' αυτό. Ότι έπρεπε να γίνεται μια κίνηση με μια απλή πώς το λένε, με ένα μάνταλο που είχε, έπρεπε μετά, αφού χρησιμοποιηθεί ο κάδος, αφού τον ανοίξεις και ρίξεις μέσα την σακούλα με τα απορρίμματα, με τα σκουπίδια παραδείγματος χάριν, έπρεπε ο χρήστης να ξανακλειδώσει τον κάδο. Να κάνει τον κόπο να βάλει πίσω τον πύρο. Με έναν πύρο λειτουργούσε ... Η επιτροπή απεφάνθη ότι αυτό κάνει τους κάδους να μην είναι λειτουργικοί. Επειδή αν δεν σφραγίζει ο κάδος είναι δώρον άδωρον, γιατί να πληρώσει λεφτά η Ευρωπαϊκή Ένωση για να γίνει μια παρέμβαση η οποία δεν θα έχει λειτουργικότητα. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 3]

Καταγράφονται, ακόμη, πολλά περιστατικά τυχαίας συνάντησης κυνηγών με την αρκούδα, σε μερικά από τα οποία υπήρξε και τραυματισμός του κυνηγού:

Κυνηγός στο Ξινό ... του σηκώθηκε μπροστά και κουνούσε το κεφάλι έτσι ... το σκυλί από μένα πιο νωρίς λέει έφυγε ... έκανε ου ου σηκώθηκε λέει στα 2 όπου φύγει φύγει. Πού να βγάλω λέει να την πυροβολήσω. Έβαλα σφαίρες εγώ ετοιμάζα το όπλο λέει, αν ερχόταν μπροστά μου θα την πυροβολούσα, εντάξει. Εγώ ετοιμάστηκα, την είδα λέει στα 50 μέτρα. Αν έκανε πως ορμάει. Έβγαλε αυτός έβαλε τα μολύβια μέσα. Αλλά λέει έκανε πίσω πίσω σιγά σιγά κι έφυγα. Αν ζύγωνε θα την έστελνα. [Αγρότης, Αντίγονο]

Εγώ πέρσι είχα ένα περιστατικό τρομακτικότατο. Ψάρευα και είδα την αρκούδα να σκαλίζει από εδώ μέχρι τη μέση του δρόμου. Δεν με είχε πάρει χαμπάρι, ήταν το ποτάμι, φυσούσε ανάποδα, δεν με είχε πάρει καθόλου χαμπάρι,. Με το καλάμι στο χέρι, πήγα σε ένα δέντρο και όταν πήγα πίσω στο δέντρο, ξαναέκανα να δω και είδα πιο κοντά την αρκούδα, στη μέση της απόστασής μας, το αρκουδάκι να με κοιτάει. Εκεί είπα θα με φάει ... το μικρό με κατάλαβε με είδε βασικά επειδή πήγα στο δέντρο και πήγε το μικρό την έφτασε την μάνα, κατάλαβε ότι κάτι γίνεται αυτή, σηκώθηκε για καλή μου τύχη με την πλάτη επειδή φυσούσε από εκεί, δεν με είδε καθόλου, κατέβηκε, και το τραγικό είναι ότι είχα το αμάξι σε ένα λιβάδι, πήγε πήγε άκρη άκρη πέρασε 5 μέτρα από το αμάξι σαν να μην υπάρχει αμάξι ... ήταν το μονοπάτι της από εκεί, πέρασε. Το μόνο που έκανε πριν φτάσει στο αμάξι πήρε το αρκουδάκι από την άλλη μεριά. Το ένιωσε το αμάξι ότι κάτι είναι, βγήκε στον χωματόδρομο κι έφυγε πάνω για τα πυκνά. [Κυνηγός 1, Φλώρινα]

Υπάρχουνε, ναι, τέτοια περιστατικά υπάρχουνε πολλά. Ακούγονται. Τώρα βέβαια καταγεγραμμένα δεν είναι, έτσι; Αλλά σε συζητήσεις έξω ακούγονται. Φυσικά πάντοτε ο κυνηγός κοιτάει να αποφύγει την αρκούδα, έτσι; Όπως και η αρκούδα το ίδιο. Αλλά υπάρχουνε κάποιες συναντήσεις οι οποίες δεν είχανε μέχρι τώρα ευτυχώς δυσάρεστα αποτελέσματα. [Κυνηγός, Ομάδα εστίασης 4]

Σχετικά με τη λειτουργία της Ομάδας Άμεσης Επέμβασης, διαπιστώνονται ελλείψεις αναφορικά με τη χρηματοδότηση, την έγκαιρη σύγκλιση και τον απαραίτητο εξοπλισμό τους:

Θέλω να πω λοιπόν ότι έχει αρχίσει και δημιουργείται ένα πλαίσιο, το οποίο ενδεχομένως να είναι ελλιπές και να χρειάζεται συμπληρώσεις. Είμαι βέβαιος ότι λείπουν τα μέσα από άποψη υλικοτεχνικής υποδομής ... Δυστυχώς από την ενημέρωση που έχω εγώ ... δεν έχουν προμηθευτεί ακόμα το όπλο και τα βλήματα ... δεν έχει ξεκαθαριστεί ποιος θα είναι ο χειριστής αυτού του πράγματος ... Υπάρχουν λεπτομέρειες εν πάση περιπτώσει που πρέπει να διευθετηθούν. Όμως είμαστε κάποια βήματα μπροστά από ό,τι ήμασταν λίγα χρόνια νωρίτερα όταν πια ο καθένας αυτοβούλως ενεργούσε είτε αυτός ήταν η αστυνομία, η πυροσβεστική κάποιες φορές το δασαρχείο οι περιβαλλοντικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στον χώρο και όλοι μαζί προσπαθούσαν με έναν ιδιωτικό σε εισαγωγικά τρόπο να συνεννοηθούμε για να αντιμετωπίσουμε καλύτερα τα περιστατικά. [Δασολόγος, Φλώρινα]

Περισσότερο σκοντάφτουμε σε κάποια πρακτικά θέματα όπως παραδείγματος χάριν τη χρηματοδότηση αυτών των Ομάδων Άμεσης Επέμβασης, την έγκαιρη σύγκλιση τους γιατί καμιά φορά είναι που πρέπει να παρέμβει άμεσα η πολιτεία. Όταν έχουμε ένα περιστατικό προσέγγισης συχνής σε μια περιοχή εκεί πρέπει να υπάρχει μια γρήγορη κινητοποίηση. Εκεί λίγο χωλαίνουμε, για ευνόητους λόγους. Μέχρι να ενημερωθούν να βγούν οι διαδικασίες να εκδοθούν οι εντολές οι υπηρεσιακές, να πάρει πρωτοβουλία το δασαρχείο, γιατί τον πρώτο λόγο δεν μπορεί παρά να τον έχει η Δασική Υπηρεσία σε αυτά τα θέματα. Εκεί καθυστερούν, υπάρχουν κάποια πρακτικά ζητήματα που ελπίζουμε να τα ξεπεράσουμε [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 4]

Υπάρχουν και κάποια άλλα θέματα, παραδείγματος χάριν χρήση κάποιων μέσων αποτρεπτικών, τα σπρέι πιπεριού που ενώ είναι πολύ αποτελεσματικά και χρησιμοποιούνται πολύ και από κυνηγούς στο εξωτερικό που κινούνται σε περιοχές με αρκούδα. Δυστυχώς στην Ελλάδα ... θεωρούνται όπλο και χρειάζεται ειδική μέριμνα, δεν επιτρέπεται έτσι ευρέως και αυτό είναι κάτι που με την αστυνομία πρέπει να λύσουμε. Έχει τέτοια θέματα δηλαδή πρακτικής φύσεως περισσότερο [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 4]

Με αφορμή τη συζήτηση για τις Ομάδες Άμεσης Επέμβασης, πολλές αναφορές επισημαίνουν τον αυξημένο ρόλο της θηροφυλακής, ειδικά σε αντιδιαστολή με τον περιορισμό των τακτικών πιστώσεων για τη Δασική Υπηρεσία:

Αν δεν ήταν σου λέω η ομοσπονδιακή θηροφυλακή δε θα υπήρχε τίποτα. Βοηθάει και στη λαθρούλοτομία ... επειδή γυρνάν κι αυτοί στα βουνά μας λένε. Εκεί κόβουν ή κάνουν, μας ενημερώνουν κι εμάς. Αλλά γενικά πάνω στο κυνήγι το κρατάνε η ομοσπονδιακή θηροφυλακή. Είναι δεδομένο ... Εμείς τώρα ... δεν έχουμε ούτε και τον χρόνο έχουμε να ασχοληθούμε, γιατί έχουμε και τα αγροτικά έχουμε και τα δασικά, δεν έχουμε το χρόνο. Και δεν έχουμε και τα μέσα εμείς. Να τώρα, στο δασονομείο δεν έχει αμάξι. Αυτοί ασχολούνται αποκλειστικά με το κυνήγι. Είναι με βάρδιες και ξέρουν οι λαθροκυνηγοί ... και φοβούνται και το κρατάνε το κυνήγι. [Δασοφύλακας, Αμύνταιο]

Μπορούμε να πάμε εμείς οι 2 τώρα, έχουμε άδεια κυνηγιού και οι 2, έχουμε τα όπλα μας, πάμε να κάνουμε σκοποβολή μόνο. Να βάλουμε τενεκεδάκια να χτυπήσουμε. Στις 2-3 σφαίρες ξαφνικά θα τον δεις στα 10 λεπτά θα έρθει η θηροφυλακή...[Ιδιωτικός υπάλληλος, Φλώρινα]

... άλλωστε η θηροφυλακή είναι κοντά μας σε πολλές περιπτώσεις βεβαίωσης παραβάσεων έχει κι ακόμα αρμοδιότητες από τον δασικό κώδικα όπως έχει τροποποιηθεί να βεβαιώνει ή να ειδοποιεί τη δασική υπηρεσία προκειμένου να επέμβει και σε δασικές παραβάσεις που δεν έχουν σχέση με την θήρα. Άρα λοιπόν έχει εμπεδωθεί πνεύμα καλής συνεργασίας και συνεννόησης. [Δασολόγος, Φλώρινα]

Στις ίδιες ή ανάλογες περιπτώσεις φαίνεται ότι η τοπική κοινωνία δεν είναι επαρκώς ενημερωμένη για το πλαίσιο λειτουργίας των Ομάδων Άμεσης Επέμβασης:

... λέει βγήκε εδώ μπροστά στο ποτάμι η αρκούδα, ο άλλος είχε μαγαζί δίπλα στο ποτάμι 10, 11 η ώρα το βράδι. Πήρε τηλέφωνο την αστυνομία και λέει η αστυνομία τι να κάνω, να έρθω να τη συλλάβω; Πάρε τον Αρκτούρο, να πάρω τον Αρκτούρο να κάνει τι ο Αρκτούρος; Να ξεκινήσει από το Νυμφαίο κάποιος να μαζέψει την αρκούδα; Τι να κάνει; [Ιδιωτικός υπάλληλος, Φλώρινα]

Μάλιστα, φαίνεται ότι η συχνότητα παρέμβασης της Ομάδας Άμεσης Επέμβασης στην περιοχή υπολείπεται των περιστατικών στα οποία θα μπορούσε να είχε παρέμβει:

Επειδή από όσο ξέρω τουλάχιστον στην δική μας την περιοχή δεν έχει κληθεί για κάτι σοβαρό τέτοιο, ο θηροφύλακός μας του συλλόγου μας συμμετέχει σε αυτή την ομάδα ... αλλά μέχρι τώρα τα όποια περιστατικά νομίζω είχαν να κάνουν με τροχαία ... οπότε δε χρειάστηκε κάτι ή κι αν συνέβη και κάπου δεν κλήθηκε αυτή η ομάδα ... [Κυνηγός, Αμύνταιο]

Ως προς τις ανάγκες ενημέρωσης της τοπικής κοινωνίας για θέματα σχετικά με την αρκούδα, συχνά παρατηρούνται από τους συνεντευξιαζόμενους συμπεριφορές μάλλον αφελείς, που εκθέτουν τους εμπλεκόμενους σε κίνδυνο:

Θα πρέπει να ενημερώσουμε λίγο τον κόσμο ... Γιατί είδα και ένα άλλο εξωφρενικό πριν από έναν μήνα. Στον δρόμο για το ΤΕΙ της Φλώρινας, βγαίνοντας από τη Φλώρινα, δεξιά, ένα αρκουδάκι ... μαζί με τη μάνα του. Μπορεί να χάθηκε, μπορεί να ήταν η μάνα του 20 μέτρα πιο μακριά. Σταματήσαν τα αυτοκίνητα, άνοιξαν τα κινητά και το βιντεοσκοπούσαν και κατεβαίνουν κάτω. Που πάτε ρε, αν έρθει η μάνα θα γίνει χαμός, θα κλαίμε ... Θα πρέπει σιγά σιγά να ενημερώσουμε και τον κόσμο. Εντάξει ... δεν είναι κακή η αρκούδα αλλά δεν ξέρουμε τι ένστικτα έχει. Δε θέλει να σε φάει αλλά θέλει να προστατέψει το μωρό της ... [Ιδιωτικός υπάλληλος, Φλώρινα]

Θα σου δείξω μετά και το βίντεο σταματάνε στον δρόμο, σταματάνε στην ασφαλτο πάνω, περνάν ποδηλάτες, σταματάνε άνθρωποι που δεν ξέρουνε, παιδάκια, α να φωτογραφίσω την αρκουδίτσα. Δεν είναι έτσι. [Κυνηγός 1, Φλώρινα]

Την ημέρα που συνάντησα εγώ την αρκούδα τη συνάντησα περίπου στο 9^ο χιλιόμετρο Φλώρινας-Πρέσπας προσπέρασα με το αμάξι μου λίγα χιλιόμετρα πιο κάτω κάτι ποδηλάτες. Προχωρώντας μου κόβει τον δρόμο μαζί με ένα μικρό ... Είχαμε βέβαια αναφορές και βίντεο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης πολλά ... με αποτέλεσμα κάποιοι που δε γνωρίζουνε κάποιοι που δεν έχουν επαφή με αυτά από Αθήνα, Θεσσαλονίκη ... σταματούσανε και προχωρούσαν να τραβήξουν φωτογραφίες ή βίντεο .. αυτό δεν ξέρουμε τι αποτέλεσμα μπορεί να έχει, ξαφνικά κείνη μπορεί να επιτεθεί, έτσι, είναι άκρως επικίνδυνο. [Κυνηγός 2, Φλώρινα]

Πέρα από την προσέγγιση της αρκούδας σε χωριά σε ορεινές και πεδινές περιοχές, από τους συνεντευξιαζόμενους επισημαίνεται και η προσέγγιση της αρκούδας στην πόλη της Φλώρινας:

Η αρκούδα στη Φλώρινα δεν είναι κάτι καινούριο. Έχει μια πενταετία τουλάχιστον που ξέρω που βγάζουν ανακοινώσεις από το ΤΕΙ στους φοιτητές τις νυχτερινές ώρες να αποφεύγουν να μετακινούνται με τα πόδια όπως κάνουν όταν σχολάνε από τον περιφερειακό τον δρόμο γιατί είναι ... μέσα στο βουνό είναι. Έχουν παρατηρηθεί εμφανίσεις αρκούδας, έχουν κατεβεί αρκούδες μέχρι και το ποτάμι της Φλώρινας κάτω κάποιες πολύ κρύες μέρες ή κάποιες μέρες που δεν έχει φάι πάνω και κατεβαίνει κάτω, κάποιες ήσυχες μέρες που δεν έχει πολύ κόσμο ... [Ιδιωτικός υπάλληλος, Φλώρινα]

Στη Φλώρινα υπάρχει ο Σταυρός ... Πολύς κόσμος ... εκατοντάδες είναι αυτοί που κάνουν καθημερινά τη διαδρομή Σταυρός-παρυφές με τα πόδια για την υγεία τους, το έχει συστήσει ο γιατρός, για τη δίαιτά τους, για την όρεξή τους ... Βλέπουν ίχνη αρκούδας. Επιθέσεις δεν είχαμε. Αλλά ίχνη υπάρχουνε. [Ιδιωτικός υπάλληλος, Φλώρινα]

... Οι αρκούδες πραγματικά έχει ξεφύγει η κατάσταση, δηλαδή πλέον παν σε σημεία που ούτε καν το διανοείσαι ας πούμε, δίπλα σε πόλη, Και βλέπεις έχει ντορούς ... σε τελείως πολυσύχναστα κοινά σημεία ... [Κυνηγός 1, Φλώρινα]

Πολλές φορές, οι προτάσεις για την αποτροπή προσέγγισης των αρκούδων σε καλλιέργειες, παραγωγικές εγκαταστάσεις και οικισμούς φαίνεται να επιχειρούν να αποκαταστήσουν ένα συμβολικό σύνορο μεταξύ φύσης και κοινωνίας, το οποίο η αρκούδα έχει παραβιάσει. Οι σχετικές προτάσεις περιλαμβάνουν την παροχή τροφής για την αρκούδα σε συγκεκριμένα σημεία, μακριά από οικισμούς:

...Να υπάρχει μια περιοχή συγκεκριμένη όπου θα είναι αυτή, κατά κάποιον τρόπο περιορισμένη, για να την προστατέψουμε. Και να γίνει κάτι πιο οργανωμένο ... σπωρώνες και λοιπά, αυτό όμως να γίνει μέσα σε αυτή την περιοχή, ακόμα και με την μορφή κάποιων σημείων που θα αφήνει κάποια οργάνωση είτε δήμος είτε ακόμα και οι πολίτες κάποια τροφή. Όχι να πηγαίνει ο ίδιος να τα αφήνει εκεί, να υπάρχουν όμως κάποιες οι οποίες θα τα παραλάβουν σε ένα κέντρο και θα πηγαίνουν σε συγκεκριμένα σημεία. Θα πηγαίνει η αρκούδα να τα βρίσκει εκεί ... [Αιρετός εκπρόσωπος Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης 2]

Οι κτηνοτρόφοι πετάμε άφθονα ζώα τα ποία προσπαθούμε να βγάλουμε προγράμματα και ξεκίνησε ένα πρόγραμμα και έμεινε στη μέση που έρχονται και μαζεύουνε τα ψόφια ... Μια φορά την εβδομάδα. Τώρα το καλοκαίρι άμα κρατήσεις ένα ζώο μια εβδομάδα όχι θα βρομίσει, θα στενάξει όλος ο ντουινιάς. Μπορεί να βγει κάποιο πρόγραμμα ότι αυτά τα ψόφια που υπάρχουν εδώ πέρα να πηγαίνουμε σε ένα σημείο στο βουνό να τα αφήνουμε ... [Κτηνοτρόφος, Ομάδα εστίασης 1]

3.2 Ηλεκτροφόρες περιφράξεις

Οι συνεντευξιαζόμενοι υπογραμμίζουν το οικονομικό κόστος της ηλεκτροφόρας περιφράξης, όταν δεν υπάρχει κάποια σχετική επιδότηση:

Είναι ακριβά. Πρέπει 4 σειρές σύρμα να βάλεις, μονωτήρες, πασσάλους, γύρω στα 700-900 ευρώ είναι ... Λέω τι να το πάρω, να αφήσω τον ΕΝΦΙΑ απλήρωτο για να πάρω εκείνο; Δε γίνεται. Πήρα το κανόνι μόνο, αλλά ... [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Νομίζω ότι το κοστολόγιο είναι ... Στα μελίσσια είναι πολύ μικρός ο χώρος με ένα πανελάκι βάζουνε δυο σύρματα και το κάνει. Τώρα ένα χωράφι όταν είναι 100 στρέμματα τι να περιφράξεις; Δεν μπορείς να περιφράξεις ένα χωράφι, [Αιρετός εκπρόσωπος Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης 1]

Πιστεύω ότι άμα ήτανε επιδοτούμενο να μπορείς να περιφράξεις ένα χωράφι ή μια περιοχή, να κάνεις την πρώτη αγορά θα το κάναν όλοι. Ειδικά αυτοί που έχουνε κεράσια και χωράφια και είναι πιο μακριά από το χωριό ... [Αιρετός εκπρόσωπος Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης 1]

Εγώ θα έλεγα ... σαν δική μου γνώμη ότι θα έπρεπε λίγο να επιδοτούνε τουλάχιστον τα μηχανήματα ... Ένα μηχανήμα αυτή τη στιγμή για να μπορώ να έχω εγώ 4 χιλιόμετρα σύρμα για να μπορώ να κάνω τουλάχιστον 3 γραμμές, να αποφύγουμε μικρό, μεσαίο και μεγάλο ζώο. Οπότε αν έχουμε 4 χιλιόμετρα θέλω τουλάχιστον 500 ευρώ. Να βάλουμε μπαταρία, σύρματα όλα μαζί και φωτοβολταϊκό ... τα 500 ευρώ κάνει το πάνελ και το σύστημα. Μετά πάμε σχοινιά, αυτά τα γαντζάκια ... όλα αυτά εδώ θα βγει γύρω στα 700 ευρώ ... να μπορώ να κάνω ένα μελισσοκομείο των 50 κυψελών ... [Μελισσοκόμος 1, Ξινό Νερό]

Σε πολλές περιπτώσεις φαίνεται ότι η εγκατάσταση ηλεκτροφόρων περιφράξεων γίνεται μετά από ζημιά στους παραγωγούς, παρά το γεγονός ότι το συγκεκριμένο μέτρο έχει παγιωθεί ως βέλτιστη πρακτική ανάμεσα στους παραγωγούς:

Εμένα μου έχουν μπει 2 φορές στο μελισσοκομείο. Δεν είχα βάλει σύρμα ρεύματος μέχρι τότε, πρέπει να ήταν μικρό, γιατί μου έκανε μικρή ζημιά. Δύο κυψέλες. Έχω φωτογραφία από συνάδελφο στη Φλώρινα που είναι σαν να έχει πέσει θόμβια ναπάλμ. Δεν έχει μείνει τίποτα. [Μελισσοκόμος 2, Ξινό Νερό]

Σε μένα μου έχει μπει δύο φορές, πριν βάλω ηλεκτροφόρο., Με αυτού του είδους την παρεμβολή δηλαδή, μπαίνει, δεν πλήττεται το ζώο ... κι εγώ είμαι ήσυχος για το κεφάλαιό μου κι αυτό φαίνεται ότι αν χτυπηθεί μια φορά δεν ξαναπλησιάζει ... είναι πανέξυπνο ζώο. Γύρω από το μελισσοκομείο έβρισκα χρόνια δηλαδή πατήματα, προσπαθούσε να μπει. Όταν χτυπήθηκε τελείωσε, δεν μπορώ να δω ούτε καν πατήματα. [Μελισσοκόμος 1, Ομάδα εστίασης 1]

Οι μελισσοκόμοι εκφράζουν παράπονα για την προσέγγιση κτηνοτροφικών ζώων κοντά στα μελισσοκομεία, όπου μπορεί να γίνει ζημιά στην περίφραξη και μην μπορεί πλέον να λειτουργεί αποτρεπτικά:

Γιατί άμα κάνει 3 μέρες και περάσει ένα κοπάδι πρόβατα, χτυπήσει επάνω, μου έφαγε την μπαταρία ... μετά δεν μπορεί να ξαναπάρει ... [Μελισσοκόμος 1, Ξινό Νερό]

Τώρα είναι οι θερμοί μήνες του καλοκαιριού. Εγώ αναγκαστικά έχω νεράκι τρεχούμενο για τα μελίσσια. Είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξή τους. Τα ζώα είναι κοπάδι, τα πρόβατα. Χτυπιέται το πρώτο, τα άλλα σπρώχνουν, με αποτέλεσμα κόβεται το σπαγγάκι αυτό, μπαίνουν για να πιουν νερό. Είχα έναν τσομπανάκο άπειρο, εδώ χωριανός, δεν μπόρεσε να τα ελέγξει και του έκανα και

παρατήρηση. Του λέω αν μπεις μέσα θα χτυπήσει κάποιο μελίσσι κάποιο πρόβατο κι αν το ρίξει ... μπορεί να έχουμε και θύμα δηλαδή. Ο ανθρώπινος οργανισμός αντέχει 100-150 τσιμπήματα. Τώρα αυτά βγαίνουν 50 000. Και δεν προλαβαίνεις να τρέξεις, σε φτάνουν. [Μελισσοκόμος 2, Ξινό Νερό]

Οι μελισσοκόμοι αναδεικνύουν τη σημασία του τοπικού συγκεκριμένου στην εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών. Οι αναφορές που ακολουθούν υπογραμμίζουν, για παράδειγμα, τις ιδιαιτερότητες του τοπικού κλίματος και των καιρικών συνθηκών που αναμένονται τη χειμερινή περίοδο σχετικά με την παρακολούθηση της λειτουργία των ηλεκτροφόρων περιφράξεων, και οι οποίες αυξάνουν σημαντικά τον φόρτο εργασίας. Οι αναφορές αυτές παραπέμπουν, ακόμη, στην ανάγκη καθημερινής παρουσίας των παραγωγών στην ύπαιθρο και τις παραγωγικές εγκαταστάσεις:

Το χιόνι με καταστρέφει εμένα, μου τρώει μπαταρίες, έχω θέματα ... εμείς δεν έχουμε ηλεκτρικό ρεύμα εκεί. Είμαστε με πάνελ. Έχω θέμα ... εδώ σε εμάς γιατί κάνει αμενοσούρια και φτάνει και το ενάμισο μέτρο, δεν ξέρεις πού να το ανεβάσεις ... ο αέρας πού το πάει το χιόνι ... κάθε μέρα πάω από εκεί. [Μελισσοκόμος 1, Ξινό Νερό]

Γιατί σε εμάς το χιόνι ... δεν είναι σαν τη Φλώρινα π.χ. που πέφτει ομοιόμορφα, λες ας πούμε έχω 30 πόντους. Εδώ σε εμάς έχουμε ας πούμε 0, δεν έχει καθόλου και έχω ενάμισο μέτρο. Ο αέρας φέρνει όλο το χιόνι σε ένα σημείο ... π.χ. το δικό μου μελισσοκομείο έχει έναν νοητό φράκτη να σου το πω έτσι με πέτρες ... παλιό είναι αυτό είναι στο ένα μέτρο ... ρίχναν παλιά τις πέτρες στην άκρη του χωραφιού. Αυτό εδώ από τη μια είναι καλό γιατί τον άνεμο που τον κόβει αλλά μετά μου φέρνει κάτω το χιόνι ... [Μελισσοκόμος 1, Ξινό Νερό]

Προσωπικά εγώ έχω θέμα γιατί μου κάνει ανεμοσούρι, κοντά στα 2 μέτρα, μου το σκεπάζει όλο το φράκτη εκεί και αναγκαστικά τον κατεβάζω μετά, αλλά δεν έχω θέμα. Και πάω καθημερινά και ψάχνω για πατήματα ... [Μελισσοκόμος 2, Ξινό Νερό]

Έχουμε τα χιόνια εμείς εδώ ... Που εγώ πέρσι 2 μπαταρίες πέταξα στο μηχάνημα γιατί όταν πήγα τα χιόνια είχαν πιάσει τα σύρματα, βραχυκύκλωσε η μπαταρία, δεν μπόρεσα να το αφήσω έτσι, πήρα καινούρια, την ξαναέπαθα δηλαδή έφαγα 2 μπαταρίες ενώ θα μπορούσα να μην φάω καμία. [Μελισσοκόμος 3, Ομάδα εστίασης 1]

Ένα, ακόμη, σχετικό στοιχείο που υπογραμμίζεται από τους συνεντευξιαζόμενους είναι τα προβλήματα που συχνά εντοπίζονται στη γείωση των ηλεκτροφόρων περιφράξεων:

Το κυρίως πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε εμείς είναι το θέμα της γείωσης ... Οι περισσότεροι ηλεκτροφόροι φράκτες είναι παραγωγή Γερμανίας όπου η υγρασία είναι πάρα πολύ μεγάλη η γείωση δηλαδή που συνοδεύει το μηχάνημα είναι πάρα πολύ μικρή ... Αν η γείωση δεν είναι σωστή, άρα δηλαδή ο κύκλος του ρεύματος με το που ακουμπήσει η μουσούδα ... δε γίνει ο κύκλος ώστε να περάσει το ρεύμα άρα δε θα έχουμε σωστή γείωση δεν θα περάσει η ένταση σωστά. Το μηχάνημα μπορεί να τη δίνει αλλά να μην γίνεται σωστά ο κύκλος ... Το κύριο πρόβλημα είναι η γείωση που πια λέμε να βάλουμε και δεύτερη ... [Εμπορος ηλεκτροφόρων περιφράξεων, Ομάδα εστίασης 1]

Εγώ έχω ξύλινους πασσάλους. Μπορεί να γειωθεί και να έχεις απώλεια ρεύματος. Όχι δεν θα τη χτυπήσει την αρκούδα, έχεις απώλεια ρεύματος, ξοδεύεται πιο εύκολα η μπαταρία. [Μελισσοκόμος 2, Ομάδα εστίασης 1]

Θα πρέπει δηλαδή ουσιαστικά να υπάρχει ένας πάσσαλος καλής αγωγιμότητας, καλύτερη σε αυτή την περίπτωση είναι ο χαλκός. Το οποίο να είναι βυθισμένο βαθειά μέσα στη γη. Μπορεί να χρειαστεί να είναι περισσότερο από ένας πασσάλους, να είναι κάθε είκοσι μέτρα, τριάντα, πενήντα, ανάλογα το μήκος της περιφράξης και την ποιότητα του υπεδάφους. Αν μπορεί να συγκρατεί υγρασία ή όχι δηλαδή. Και σαν τελευταίο ή μάλλον σαν επιπλέον μέτρο είναι στο σημείο που είναι οι ράβδοι της γείωσης βυθισμένοι μέσα στη γη, ο ιδιοκτήτης, αυτός που κάνει χρήση της περιφράξης θα πρέπει να ρίχνει ανά χρονικά διαστήματα τα οποία εξαρτώνται και από τις καιρικές συνθήκες νερό στο σημείο εκείνο, έναν δύο κουβάδες νερό ώστε να εξασφαλίζεται η υγρασία και κατά συνέπεια η αγωγιμότητα του εδάφους σε καλή κατάσταση. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 1]

... Άμα το βάλουμε, γιατί το έχω ψάξει και λίγο θέλει και ένα πλέγμα κάτω γύρω γύρω για να κάνει γείωση ... για να την αποφύγεις σίγουρα ... [Μελισσοκόμος 3, Ομάδα εστίασης 1]

Η παροχή τεχνικής υποστήριξης στους παραγωγούς που έχουν εγκαταστήσει ηλεκτροφόρες περιφράξεις μετά την πώληση των τελευταίων μπορεί να αποβεί καθοριστική για μια σειρά από λόγους:

Μου έχουν έρθει μηχανήματα που έχει καεί μια ασφάλεια που κάνει 20 λεπτά. Να το πετάξεις το μηχανήμα; Πρέπει να ξέρει κι μάστορας το να ψάξει, πού να ψάξει ... Μια πλακέτα είναι τα μισά λεφτά από το μηχανήμα. Μόνο η πλακέτα. [Ιδιωτικός υπάλληλος σε εμπορεία ηλεκτρικών περιφράξεων, Κτηνοτρόφος]

Το στάδιο προετοιμασίας των προκηρύξεων για προγράμματα επιδότησης παραγωγών με αντικείμενο την εγκατάσταση ηλεκτροφόρων περιφράξεων είναι καθοριστικό ως προς την αποτελεσματικότητα των σχετικών ενεργειών. Μια από τις σημαντικότερες ίσως ελλείψεις είναι η μη στάθμιση και συνεκτίμηση κοινωνικό-δημογραφικών χαρακτηριστικών της ελληνικής υπαίθρου, όπως η πολυδραστηριότητα:

... Και οι περισσότεροι που ρωτήσανε ήταν ερασιτέχνες μελισσοκόμοι, με 20 και 30 και 40 μελίσεια. Δε θυμάμαι και πόσα μελίσεια τώρα, θέλαν 100 μελίσεια για να μπορέσει να πάρει. Είχαμε δώσει κάποιες προσφορές ... [Ιδιωτικός υπάλληλος σε εμπορεία ηλεκτρικών περιφράξεων, Κτηνοτρόφος]

...Να πιάσει και μικρούς, γιατί οι μικροί είναι που έχουν το πρόβλημα. Οι μεγάλοι μπορεί ήδη να είναι καλυμμένοι ... Στο χωριό εκεί που ήτανε 2 άτομα με μελίσεια, έχουν εμφανιστεί άλλοι 6 κι έχουν αγοράσει και μηχανήματα [Ιδιωτικός υπάλληλος σε εμπορεία ηλεκτρικών περιφράξεων, Κτηνοτρόφος]

Θα ζητήσουνε να είναι αγρότες, κατά κύριο επάγγελμα αγρότες ... Δηλαδή να ασχολείται λίγο με τα χωράφια, να έχει και τα μελίσεια σαν βοηθητικό. Το θέμα είναι ότι οι περισσότεροι που ασχολούνται με 20, 30 και 50 έχουνε άλλη δουλειά. Ή είναι συνταξιούχοι ή έχουνε άλλη δουλειά, είναι στο δημόσιο, είναι αλλού, όπως είμαι εγώ

ιδιωτικός υπάλληλος ... [Ιδιωτικός υπάλληλος σε εμπορεία ηλεκτρικών περιφράξεων, Κτηνοτρόφος]

Για να εξυπηρετηθεί η μετακίνηση των μελισσοκόμων, πρέπει στις επόμενες προκηρύξεις να υπάρξουν πρόσθετες προβλέψεις:

Έχω περιφράξει εκεί το χώρο. Θέλω να μεταφέρω 50 μελίσσια, 30 να τα πάω στις Πέτρες. Δεν έχω μηχάνημα, δεν έχω τη δυνατότητα να το πάρω και δεν τα πάω πουθενά. Αναγκαστικά ... Να κάνει η υπηρεσία κάτι να βοηθήσει το οικονομικό να μπορούμε να πάρουμε κι εμείς ένα δεύτερο μηχάνημα. [Μελισσοκόμος 2, Ομάδα εστίασης 1]

Το κόστος ... παίζει ρόλο και πού είμαστε ... Όταν έχουμε σε ένα μαντρί το οποίο υπάρχει ρεύμα είναι το πιο το να βάλεις την πρίζα και να δουλέψει. Το πρόβλημα είναι στους μελισσοκόμους που φεύγουν, μετακινούνται και έτσι μεταφέρουν και τον ηλεκτροφόρο φράχτη. Εκεί υπάρχει είτε η μπαταρία η οποία δεν επαναφορτίζεται ... είτε υπάρχει πια ο ηλιακός, το πάνελ, που μπορούμε να έχουμε είτε τη μπαταρία είτε τη μπαταρία τη δωδεκάβολτη την οποία μπορούμε να την φορτίζουμε. Οι μπαταρίες είναι εννιάβολτες ή δωδεκάβολτες. Άρα το κόστος πάει με το είδος του ηλεκτροφόρου φράχτη που θα έχουμε. Δηλαδή ένας ηλεκτροφόρος φράχτης με το ρεύμα είναι πολύ πιο οικονομικός, δεν έχει κάτι ιδιαίτερο. Από κει και πέρα πάμε σε άλλες πηγές ενέργειας, φεύγουμε και στο κόστος [Εμπορος ηλεκτροφόρων περιφράξεων, Ομάδα εστίασης 1]

Ως προς τις προκηρύξεις, επισημάνθηκαν μια σειρά από στοιχεία που αποκλείουν έναν σημαντικό αριθμό παραγωγών. Από αυτά, μερικά είναι σε θέση να αντιμετωπιστούν σχετικά εύκολα, όπως η συμπερίληψη των αγροτών στους δικαιούχους, ενώ άλλα αφορούν σε ευρύτερα θέματα ρύθμισης και παρακολούθησης της παραγωγικής διαδικασίας, όπως η αδειοδότηση των κτηνοτροφικών εγκαταστάσεων:

Οι περιφράξεις είναι αποτελεσματικές αρκετά και αξίζει κάπως να μούνε σε δενδρώδεις καλλιέργειες που είναι κάπως μαζεμένες όπως κεράσια που μπορεί να είναι μέχρι 10, 15 στρέμματα ... Νομίζω ότι θα βοηθούσε. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 1]

Για τους κτηνοτρόφους αν θυμάμαι καλά για να πάρεις με πρόγραμμα ηλεκτροφόρο έπρεπε να έχεις άδεια λειτουργίας του στάβλου. Το 80% το 90% δεν υπάρχουνε ... τους βγάζανε εκτός. Δηλαδή υπάρχουνε θέματα, λεπτομέρειες που δεν μπορούμε να τις ξεγράψουμε. [Κτηνοτρόφος, Ομάδα εστίασης 1]

Στα στοιχεία που οφείλουν να συνεκτιμηθούν σε επόμενες προκηρύξεις είναι και η ανάγκη αποτελεσματικής ενημέρωσης των παραγωγών:

Σαν τελευταίο χαρακτηριστικό που νομίζω είναι και το πιο σοβαρό. Είναι ότι η ενημέρωση των κτηνοτρόφων ή των τέλος πάντων των ομάδων ενδιαφέροντος, μελισσοκόμων ή αγροτών δεν έγινε κατάλληλα από τις Διευθύνσεις Γεωργίας ή Ανάπτυξης, πώς λέγονται κάθε φορά, τα τοπικά γραφεία. Δηλαδή να καλέσεις όλους τους συνεταιρισμούς και να πεις στους μελισσοκόμους ότι έχουμε ένα πρόγραμμα που τρέχει, Υπάρχουν τόσα χρήματα διαθέσιμα. Θυμάμαι ότι τα χρήματα ήταν πάρα πολλά για τις περιφράξεις στον προηγούμενο κύκλο, πριν ένα δύο χρόνια ... Και

απορροφήθηκε το 1% δηλαδή ήταν αστείο. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 1]

Το ύψος της επιδότησης ήταν πάνω από 1000 ευρώ. Δηλαδή κάποιος μπορούσε να καλυφθεί σχεδόν πλήρως για μια ηλεκτροφόρα περίφραξη. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 1]

3.3 Σκύλοι φύλαξης κοπαδιών

Στην περιοχή αναφοράς του έργου φαίνεται να υπάρχει σημαντικός αριθμός καλών σκύλων φύλαξης κοπαδιών, τουλάχιστον ως προς τα φαινοτυπικά τους χαρακτηριστικά, ενώ και η σχετική γνώση ανάμεσα στους κτηνοτρόφους της περιοχής είναι διαδεδομένη:

Μερικοί έχουνε πάρα πολύ καλά σκυλιά ... Τουλάχιστον σαν φύλακες, δηλαδή, είναι μεγαλόσωμα, έχουνε τα χαρακτηριστικά τα φαινοτυπικά που πρέπει, προστατεύουν τα κοπάδια τους, δεν είναι σκυλιά που θα κυνηγήσουν το αμάξι την ώρα που θα περάσει ... Γενικά θεωρώ ότι έχουν σκυλιά πολύ καλής ποιότητας ... Και είναι και αρκετά απαιτητικοί στο τι σκυλιά θα τους φέρεις ... Θέλουνε να ξέρουνε τι αίματα έχει από πίσω το κουτάβι, δηλαδή ποιοι ήταν οι γονείς του, αν θα γίνει μεγαλόσωμο, να δουν το πρόσωπο, πώς θα διαμορφωθεί η μύτη τους ... το στήθος τους, τα πόδια τους, οι πατούσες τους, τα κοιτάνε πάρα πολύ φαινοτυπικά. [Κτηνίατρος, συνεργάτιδα περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης]

Δηλαδή πας στη Φλώρινα ... ένα 30% να έχει ένα μέτριο σκυλί, δηλαδή όλοι έχουμε από μέτρια και πάνω ... και φαινοτυπικά ... αυτό και πρέπει να το σημειώσουμε ... Επειδή και ο Αρκτούρος είναι στον Αετό ... είχε μαζέψει έναν πάρα πολύ καλό αριθμό ... είχε ένα πολύ καλό γενετικό υλικό από θηλυκές. Τα σκυλιά που έχουνε δώσει είναι δηλαδή κι αυτά από μέτρια και πάνω. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης 2]

Ωστόσο, διαπιστώνεται σημαντική υστέρηση ως προς την κτηνιατρική φροντίδα και τη διατροφή των σκύλων:

Αυτό που έχουμε διαπιστώσει σε πολύ μεγάλο βαθμό είναι ότι δεν έχουνε σταθερή κτηνιατρική φροντίδα τα σκυλιά, κάποια δεν έχουνε και καθόλου. Και επίσης έχουνε πολύ μεγάλο πρόβλημα με τη διατροφή τους. Δηλαδή υπάρχουν κάποιες παγιωμένες ασ πούμε έτσι τακτικές και πολύ παραδοσιακές οι οποίες είναι λάθος. Και δεν τους είναι και εύκολο να αποδεχτούν αυτό που τους λέμε. Δηλαδή τελικά το καταλαβαίνουνε στην πράξη όταν βλέπουν ότι τα σκυλιά τους δεν πηγαίνουνε καλά, δηλαδή κάνουνε διάρροιες τουλάχιστον σε ό,τι έχει να κάνει με τα κουτάβια... [Κτηνίατρος, συνεργάτιδα περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης]

Πολύ σπάνιο θα δεις να έχουν κάποιιοι εμβολιασμένα τα σκυλιά τους, τουλάχιστον να έχουν κάνει το εμβόλιο της λύσσας ... Όπως θα δεις να έχουν τα σκυλιά ψύλλους και τσιμπούρια και να σου λέει δεν μπορώ να το αντιμετωπίσω. Δεν είναι ότι δεν μπορείς να το αντιμετωπίσεις, είναι ότι έχει ένα κόστος ... Και θέλει και πολύ συντονισμένη προσπάθεια προς διάφορες κατευθύνσεις ... [Κτηνίατρος, συνεργάτιδα περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης]

Το μόνο πρόβλημα που έχουν είναι ... στην κτηνιατρική υποστήριξη ... Έχουν ένα θέμα με τις διαδικασίες τις κτηνιατρικές. Δηλαδή τώρα μιλάμε πρόσεξε για ένα κόστος

3X7=21, 30 ευρώ τον χρόνο, ένα συνεργάτη στο κοπάδι. Και αυτά τα 30 ευρώ μπορεί να μην τα δώσουν, να μην ασχοληθούνε ... Γιατί ο καθένας χρησιμοποιεί ό,τι να ναι. Δηλαδή για παραγωγικά ζώα τα δίνει σε σκυλιά. Π.χ. παθαίνει ψώρα το σκυλί και του βάζει valance σε συγκέντρωση, δηλαδή η βρεμεκτίνη που σκοτώνει την ψώρα και τα παράσιτα άλλη συγκέντρωση θα τη βάλεις στη γελάδα, άλλη στο σκύλο., Αυτοί κάνουν ό,τι τους έρθει. Δηλαδή έκανε ο γείτονας 1ml ανά δέκα κιλά ξέρω γω επί τρεις φορές και το έσωσε το σκυλί, το κάνουν όλοι ... αλλά στο θέμα χρήσης των φαρμάκων δοσολογίες έχουνε πρόβλημα. Δηλαδή στα 50 άτομα ... οι 10 γνωρίζουν σωστά το ημερολόγιο και το πρόγραμμα. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης 2]

Είναι θέμα με τους εμβολιασμούς ... Κάποιοι δεν τα προσέχουν καθόλου κι έχουν απώλειες ... Δηλαδή αν ένα μαντρί πιάσει τύφο που λέμε ας πούμε ... δεν κάνει κάποιες ενέργειες .. και μετά πολλές γέννες από εξαιρετικά σκυλιά τα χάνει ας πούμε ... Ή κάνουν ένα εμβόλιο ή έχουμε συναντήσει περιπτώσεις ας πούμε ... πήρε αντιβίωση ενώ 20 μέρες του είπε ο κτηνίατρος πήρε για 3 μέρες,. Το σκυλί πρήστηκαν τα πόδια του ... Εμείς έχουμε φτιάξει ένα ημερολόγιο ... Αν ακολουθήσεις 5 πραγματάκια με τους εμβολιασμούς με κάποια συμπτώματα να επισκεφτείς τον κτηνίατρο, γλιτώνεις με αυτά τα λίγα λεφτά που θα δώσεις ... Με 30 ευρώ έχεις ένα σκυλάκι που μπορεί να είναι ο μελλοντικός σου συνεργάτης [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα Εστίασης 2]

...και επίσης, ένα άλλο που έχουμε εντοπίσει είναι ότι έχουνε λίγο έτσι κάποιες παγιωμένες απόψεις σχετικά με την διατροφή των σκύλων που τουλάχιστον στα πρώτα στάδια ας πούμε που είναι ακόμη κουτάβια και που είναι φάση που θα πάρουν πάνω τους με την καλή διατροφή ... εκεί πέρα το χάνουνε. Τα ταΐζουν πολύ δηλαδή γάλα ψωμί, κρεατάλευρα, ό,τι βρῖσκει ο καθένας, με αποτέλεσμα να χάνουνε σκυλιά και να τους φαίνεται και φυσιολογικό, α, εντάξει, ψόφησε, δεν είναι ακριβώς έτσι όμως, θα μπορούσες να έχεις σώσει ένα σκυλί με καλή διατροφή [Κτηνίατρος, Ομάδα εστίασης 2]

Το οικονομικό κόστος φαίνεται να είναι ο πρωτεύοντας λόγος για την έλλειψη που επισημάνθηκε ως προς την κτηνιατρική φροντίδα και τη διατροφή των σκύλων φύλαξης κοπαδιών, γεγονός που αποδεικνύει ότι οι κτηνοτρόφοι δεν αντιμετωπίζουν τα σκυλιά τους ως μακροπρόθεσμη επένδυση:

Και βέβαια ένας πολύ βασικός λόγος που σε αυτόν στηρίζουμε όλη την έλλειψη κτηνιατρικής φροντίδας είναι ότι δεν έχουνε χρήματα ...να έχεις έναν σκύλο έτσι όπως πρέπει δηλαδή να είναι εμβολιασμένος αποπαρασιτωμένος, να έχει κάνει το τσιπάκι του για να έχει την ηλεκτρονική τη σήμανση, να έχει τέλος πάντων μια σταθερή κτηνιατρική φροντίδα, χρειάζεται πάρα πολλά χρήματα. Και όταν αυτοί έχουνε 200 ζώα, 200 πρόβατα για παράδειγμα, το οποίο σημαίνει ότι έχουνε και άλλα 6 με 10 σκυλιά για να τα προσέχουνε, το κόστος είναι τεράστιο. [Κτηνίατρος, συνεργάτιδα περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης]

Στα πρώτα στάδια είναι πιο αυξημένο το κόστος γιατί πρέπει να κάνεις οπωσδήποτε 4 εμβολιασμούς μέχρι να φτάσεις στους 4 μήνες που κάνεις και το εμβόλιο της λύσσας. Το οποίο σημαίνει ότι αν πάνε έξω σε έναν κτηνίατρο, ο κάθε εμβολιασμός κοστίζει γύρω στα 25 ευρώ. Μετά θέλεις κάθε 3 μήνες να κάνεις θεραπεία για ενδοπαρασίτα και εξωπαρασίτα, το οποίο σημαίνει γύρω στα 20 ευρώ κάθε φορά, δηλαδή αν το βάλεις τον χρόνο είναι 80 με 100 ευρώ ... Κι άμα πεις να του ξάνεις και κάποιες

εξετάσεις κάθε χρόνο να ναι κι αυτά 30 ευρώ και η τροφή που φυσικά όσο μεγαλώνει αυξάνεται η ποσότητα που πρέπει να δίνεις. Όσο καλύτερη ποιότητα τόσο αυξάνεται το κόστος που πρέπει να δίνεις δηλαδή θέλεις γύρω στα 500 ευρώ για κάθε σκύλο σίγουρα ... τον χρόνο. [Κτηνίατρος, συνεργάτιδα περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης]

...υπάρχει αυτό το κενό, ότι κάποιοι τα εμβολιάζουν για κάποια νοσήματα, κάποιες φορές, δηλαδή δεν κάνουν το πλήρες εμβολιακό πρόγραμμα, δεν μπορείς δηλαδή να βγάλει και πολύ άκρη για το τι ακριβώς έχει κάνει ο καθένας. Αυτό είναι ένα θέμα. Δηλαδή ένα κουτάβι που του πηγαίνεις από έναν συνάδερφο ή ένα κουτάβι που έχει από δική του γέννα που είναι καλό, θα μπορούσε να φτάσει στο maximum των αποδόσεών του, εάν το πρόσεχε περισσότερο ο κάθε κτηνοτρόφος. Εκεί παίζει πάντα το θέμα του κόστους ... αλλά αυτό που πρέπει να καταλάβουν οι κτηνοτρόφοι είναι ότι το κόστος δεν είναι τόσο μεγάλο όσο είναι το κόστος του να χάσεις έναν καλό σκύλο ... Αυτό είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα που έχουμε δει, ότι δεν έχουνε δηλαδή αυτή τη σειρά που θα έπρεπε ... [Κτηνίατρος, Ομάδα εστίασης 2]

Μέλη περιβαλλοντικών μη-κυβερνητικών οργανώσεων και συνεργαζόμενοι κτηνίατροι διαπιστώνουν την ανάγκη σχετικής ενημέρωσης των κτηνοτρόφων της περιοχής, μάλιστα με τρόπο και μεθόδους που πρέπει να είναι οικείες στους ενδιαφερόμενους:

Πρώτα από όλα είναι σίγουρα ότι δεν γνωρίζουνε. Έχουνε βέβαια μια εμπειρία που προέρχεται από τους παππούδες τους από τους μπαμπάδες τους και τα λοιπά για το πώς φροντίζανε τα σκυλιά και τα ζώα γενικότερα. Αλλά είναι πολύ σημαντικό ότι δεν έχουν και οι ίδιοι εκπαιδευτεί πάνω σε κάτι δηλαδή απλά συνέχισαν κάτι που υπήρχε. Επομένως οι καινούριες ασθένειες που έχουνε προκύψει ή αυτές που έχουνε αναδειχθεί, που υπήρχανε παλιά και μετά σταμάτησαν να υπάρχουνε για ένα διάστημα και αναδείχθηκαν τώρα πρόσφατα. Δεν γνωρίζουνε για αυτά τα πράγματα δεν ξέρουν πώς να προφυλάξουνε τα κοπάδια τους και τα σκυλιά τους από αυτά. Κτηνίατρος, συνεργάτιδα περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης]

Νομίζω σε πρώτη φάση τουλάχιστον αυτοί που είναι νέοι και μπορούν να δεχτούν τα καινούρια δεδομένα, θα έπρεπε να γίνουν σεμινάρια για αυτούς τους ανθρώπους, σεμινάρια στο στυλ τους όμως. Όχι σεμινάρια πάμε σε έναν χώρο αμφιθεατρικό και κάθονται τους λέω επιστημονικά τα πράγματα. Με τον τρόπο που καταλαβαίνουν, ακόμα και στο καφενείο, ακόμα και επιτόπου εκεί, να τους δίνεις ένα φυλλάδιο ... Κτηνίατρος, συνεργάτιδα περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης]

Το βασικό για μένα είναι η ενημέρωση και τα σεμινάρια να γίνουμε ... δηλαδή ελάτε ένα βράδι να κάνουμε μια συνάντηση εκεί πέρα να πούμε 5 πράγματα να πούμε κι ένα τσίπουρο. Δηλαδή ένα catering κάνει 400 ευρώ ας πούμε, το λιγότερο ... Δηλαδή αν πας σε ένα καφενείο και του πεις φίλε θα σου φέρω 200 ευρώ το βράδι θα μου βάλεις ένα πιατάκι κι ένα τσιπουράκι να δείξεις 5 διαφάνειες και να γίνει μια συζήτηση. Και να φέρεις έναν σκύλο εκεί επί τόπου να δείξεις πώς κάνουνε το εμβόλιο, πώς σηκώνουμε το δέρμα. Πήγαν όλοι ας πούμε και κάναν τα φιλτραρόλ αυτά που είναι τα εμετικά για το κιτάκι της φόλας και τα κάναν στο μπουτί. Μα ρε παιδιά τους έχουμε πει 200 φορές. Για να το απορροφήσει γρήγορα ο οργανισμός πρέπει να σηκώσεις το δέρμα και να το κάνεις κάτω από το δέρμα ... Μα δεν διαβάζει κανένας. Τους έχουμε βάλει μέσα τις οδηγίες. Θα κάτσει ο άλλος να τις διαβάσει; [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης 2]

Μια σειρά παρατηρήσεων που καταγράφονται από μέλη περιβαλλοντικών μη-κυβερνητικών οργανώσεων αφορά και στην αναπαραγωγή των σκύλων φύλαξης κοπαδιών:

Το πιο σημαντικό είναι όταν ζευγαρώνουν τα σκυλιά με τι θα τα ζευγαρώσουνε ... και να τηρούν όλες τις προδιαγραφές. Είτε να τα απομονώνουνε αν δεν έχουν καλά σκυλιά είτε να τα ζευγαρώνουν με σκυλιά που θεωρούνται έστω ποιμενικοί ή είναι εργάτες ας πούμε ... [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης 1, Αετός]

Οι αναφορές των συνεντευξιαζόμενων ως προς τη δυνατότητα των σκύλων φύλαξης κοπαδιών να αντιμετωπίσουν επιθέσεις από αρκούδα είναι αντιφατικές. Σε πολλές περιπτώσεις διαπιστώνεται πλήρης αδυναμία των σκύλων να αντιδράσουν, γεγονός που υπογραμμίζεται με περιγραφή των συνεπειών που έχει στα σκυλιά η συνάντησή τους με αρκούδα:

Εκείνο το σκυλί είχε πάθει πανωλεθρία έτρεμε λες και κομπρεσέρ έγινε ... Και περνούσαν από εδώ και μου λέγανε γιατί έτσι αυτό το σκυλί [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Να, τι καλύτερα, από τον Αρκτούρο είναι αυτά ... Σου είπα άλλο να το ζεις και άλλο τώρα που στο περιγράφω. Είχε πάθει σοκ το σκυλί [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Ποια σκυλιά ρε, καλά πλάκα κάνεις; Άμα το τραβήξει σφαλιάρα εδώ στο λόφο θα φτάσει. Δεν μπορεί να κάνει τίποτα το σκυλί. [Κτηνοτρόφος κάτοικος Σκλήθρου 1, Ομάδα εστίασης 5]

Να σας πω τώρα αυτό που λέγαμε με την αρκούδα. Όσα σκυλιά και να έχεις είναι άσκοπα. Για τον λύκο, είναι καλό, γιατί υπάρχει και πολύ λύκος. Αλλά με την αρκούδα 15 σκυλιά πηγαίνουν από πίσω της κι αυτή ούτε γύρισε να δει ... Αλλά για τον λύκο είναι μεγάλο ζήτημα. [Κτηνοτρόφος, Ομάδα εστίασης 2]

Σε άλλες όμως περιπτώσεις, φαίνεται ότι τα σκυλιά μπορεί να είναι αποτελεσματικά, αρκεί να υπάρχει ένας ελάχιστος αριθμός από αυτά:

Αν ήταν 2-3 [τα σκυλιά] δεν υπήρχε περίπτωση να μπει. Αν ένα τη δάγκωνε μια φορά δεν υπήρχε περίπτωση. [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Πρόπερσι ο ανιψιός μου είχε γελάδια .. εδώ πάνω στο βουνό. Γαβγίζει το σκυλί γαβγίζει. Τη βλέπει ανεβασμένη, ένα αρκουδάκι. Κανά χρονιάρικο ήτανε και τον βλέπει λοξά, σου λέει κάνε πίσω θα με ορμήσει. Κατέβηκε κάτω και την πιάσαν τα σκυλιά, τη γράπωσαν από πίσω. Δάγκωσε ένα σκυλί και την κοπάνησε. Μικρή αν είναι δεν μπορεί να σου κάνει ζημιά ... αλλά αν είναι 2 χρονών και κάνει ζημιά. [Κτηνοτρόφος 2, Αετός]

Κάποιες φορές, όταν μαζεύονται πολλά σκυλιά, μπορεί να φοβηθεί η αρκούδα. Αλλά η αρκούδα από μόνη της, αν θα δει ότι απειλείται και αν θα έχει δίπλα της ένα αρκουδάκι μικρό ή κάτι, δεν λογαριάζει τίποτα. [Κτηνίατρος, Φλώρινα]

Υπάρχουν και κοπάδια που έχουν πολύ καλά σκυλιά... τα οποία και 5 σκυλιά να είναι τη ζορίζουνε πολύ ... Αν δεν έχεις καθόλου σκυλιά είσαι στο έλεος του Θεού ... Απλά άμα είναι ταιριασμένη πολύ η ομάδα ... σκύλος με σκύλο και κοπάδι με κοπάδι διαφέρει πολύ ... Υπάρχουν σκυλιά που είναι ταιριασμένα μαζί μονιασμένα και το κυνηγάν το ζω. Δηλαδή ξέρουμε περιπτώσεις και τις έχουμε καταγράψει αυτές ένα

μεγάλο ποσοστό απωθεί τις αρκούδες, δεν τις σκοτώνει. Αλλά υπάρχουν και σκυλιά αυτή τη στιγμή ... τα οποία βάζουν και δόντι στην αρκούδα ... υπάρχουνε καλά σκυλιά στην περιοχή [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα Εστίασης 2]

Η σχετική επισήμανση μελών περιβαλλοντικών οργανώσεων είναι ότι η επίθεση σκύλων φύλαξης κοπαδιών σε μικρές σε ηλικία αρκούδες εγγράφεται στη μνήμη τους και λειτουργεί αποτρεπτικά στο μέλλον:

Το μυστικό αρκούδας-σκύλου είναι ότι σου ρθει το θηρίο ... έχουν χαθεί φοβερά σκυλιά στη μάχη. Η αρκούδα εκείνη όταν φύγει μπορεί να θυμηθεί ... μου επιτέθηκε ένας σκύλος που τον σκότωσα ή με ψιλοδάγκωσε, ΟΚ. Το μυστικό είναι όταν η αρκούδα πάει με τα μικρά στο να χτυπήσει κάτι ας πούμε ο σκύλος να επιτεθεί στα μικρά, μικρά όταν λέμε να μην είναι μωρά που θα τα πνίξει, να είναι 1, 2 ετών ας πούμε που εκείνο το αρκουδάκι θα θυμάται την εμπειρία αυτή ότι δέχτηκε επίθεση από έναν σκύλο οπότε στην επόμενη όταν θα μεγαλώσει δε θα σκεφτεί καν να το κάνει γιατί θα ακούσει ένα γάβγισμα και θα πει ότι εκεί έχει αυτόν που τότε με είχε δαγκώσει ας πούμε και το θυμάμαι ακόμα, αυτή είναι η λογική. Τώρα αν ρθει το άλλο το θηρίο 250 κιλά ... δεν πάει να έχεις ό,τι θες; [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής Οργάνωσης 1, Αετός]

Και προχθές μας πήραν πάνω από την Καστοριά πολύ καλά σκυλιά, 2 σκυλιά, παλεύανε 2 ώρες πάνε τα σκυλιά, τα σκότωσε τα σκυλιά ... Τώρα αν δεν ξανάρθει η αρκούδα δεν το ξέρουμε, θα το μάθουμε γιατί είχε αυτή την εμπειρία. Αλλά από κει και πέρα ναι μεν εκείνη τη στιγμή δεν έφαγε τα πρόβατα αλλά πάνε οι σκύλοι ... [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής Οργάνωσης 1, Αετός]

Αρκετοί κτηνοτρόφοι στην περιοχή προσανατολίζονται σε σκύλους φύλαξης κοπαδιών άλλων περιοχών, επειδή πιστεύουν ότι αυτοί οι σκύλοι θα είναι αποτελεσματικότεροι στην προστασία του κοπαδιού από τον ελληνικό ποιμενικό. Μάλιστα, ενώ οι κτηνοτρόφοι παραδέχονται ότι ο ελληνικός ποιμενικός έχει μια σειρά από επιλέξιμα χαρακτηριστικά, το κύριό τους μέλημα είναι η μαχητικότητα των σκύλων φύλαξης απέναντι σε άλλα σκυλιά, η οποία προβάλλεται ως προτεραιότητα σε μια ενδεχόμενη συνάντηση με μεγάλα σαρκοφάγα:

Άμα σε πω πόσα λεφτά έδωσα για να πάρω 2 σκυλιά. Που τώρα τα προσέχω πιο πολύ από τα κατσίκια τα σκυλιά γιατί έδωσα τόσα λεφτά να τα πάρω τουλάχιστον να τα κάνω, να μεγαλώσουν, να γίνουν. Έδωσα ένα χιλιάρικο για να πάρω αρσενικό το έφερα από Ρουμανία κι από Καύκασο έφερα θηλυκιά έδωσα άλλα 600 ευρώ. Για να τα κάνω 3,4,5, τουλάχιστον να λέω έστω από λύκους, αρκούδα όχι αλλά από λύκους ... [Αγροτοκτηνοτρόφος, Φαράγγι]

Γιατί είναι πολύ μεγαλόσωμα και να σε πω συγκεκριμένα ... Έχει εδώ τσομπάνους που έχουν ελληνικά ποιμενικά. Ε, όταν πάει το δικό μου εκεί πέρα όλα φεύγουν. Και λέω ότι άμα φεύγουν στο σκύλο αυτά τα σκυλιά στον άγριο τον λύκο; Και το σκέφτηκα λίγο έτσι ... Και κοίταξα να πάρω ζώα μαχητικά. Δηλαδή έχει κι άλλα μεγάλα ζώα που είναι της αυλής Εγώ κοίταξα πήγα από εκτροφείο που κάνει αναπαραγωγή, μαλώνουν τα ζώα ... δε θα φοβούνται, δε θα κάνουν, τίποτα. Πράγματι, με βγήκανε πολύ δυναμικά. Είναι πολύ καλά. [Αγροτοκτηνοτρόφος, Φαράγγι]

Να, πλέον με αυτά εδώ τα θέματα, με αρκούδες, με τόσους λύκους που υπάρχουν μας έχουν κάνει να φύγουμε και από τα ελληνικά ποιμενικά. Είχα ... Σε χαρακτήρα είναι πολύ καλύτερα τα ελληνικά ποιμενικά. Και να σου πω την αλήθεια θα είχα ελληνικά ποιμενικά γιατί είναι πιο έξυπνα, ήταν καλύτερα τα σκυλιά για εμάς. Για τα ζώα που τα βγάζεις στο βουνό ήταν πολύ καλύτερα. Αυτά είναι μεγαλόσωμα και θέλουν να μαλώνουν. [Αγροτοκτηνοτρόφος, Φαράγγι]

Είναι ήσυχα σκυλιά τα ελληνικά ποιμενικά, είναι συνέχεια εκεί μαζί σου, περνάν άλλα κοπάδια με άλλα σκυλιά, δεν έχεις πολλές φασαρίες ... Εγώ τώρα αν τύχει και τα βγάλω αυτά στο βουνό και περάσει άλλο κοπάδι σχετικά πιο κοντά από τα 100 μέτρα θα γίνει σφαγή, θα γίνει σφαγή. Που αυτό δεν το θέλω. Αλλά κοιτάω να πηγαίνω σε μέρη που θα είμαι μόνος μου. Και ξέρω ότι και λύκο να έχει τα σκυλιά θα πάνε στον λύκο δεν θα ρθουν στο κοπάδι. [Αγροτοκτηνοτρόφος, Φαράγγι]

Τα σκυλιά μας τα έχουμε αναβαθμίσει, τα έχουμε πάει σε κεντρικής ασίας, σε kangal, σε πιο μεγάλο όγκο σκυλιών για αυτό το πράγμα. Με τους λύκους δεν είχες θέμα, είχες 5-6 σκυλιά, ελληνικό ποιμενικό ... όχι ότι ο ελληνικός ποιμενικός δεν είναι καλός, απλά είναι πιο βελτιωμένα τα άλλα πιάνουν 80-90 κιλά ... κάτι volkodan, kangal ... Σε λέω επειδή ο πεθερός που έχει τέτοια σκυλιά, είναι θηρία. [Αιρετός εκπρόσωπος Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης 1]

Το είχαν φέρει από το Αμύνταιο, ένας ξάδερφος ενός φίλου ... είχε δώσει 2 σκυλιά, φοβερά σκυλιά. Σταχτιά, μακριά, μεγάλα, στενά, ευλύγιστα. Μιλάμε για το τρέξιμο που κάνουν δεν παιζόταν. Η μάνα κι ο πατέρας ήταν αγριόσκυλα, είχαν ορμήξει και σε κόσμο. Μου έδωσε κουτάβι, ήταν σαν άνθρωπος. Τότε είχα αγελάδες, είχα 15-16 αγελάδες και βάζαμε τσομπάνο, αναγκαστικά και έβγαине στο βουνό με τις αγελάδες. Δεν υπολόγιζε ούτε λύκο ούτε αρκούδα εκείνο το σκυλί. Αλλά δεν ξέρω τι ράτσα ήτανε, μπορεί να ήτανε μπασταρδεμένο κανγκάλ με ελληνικό, ένα σταχτί ήτανε. [Ιδιωτικός υπάλληλος σε εμπορεία ηλεκτρικών περιφράξεων, Κτηνοτρόφος]

Νομίζω τα αίματα είναι τόσο πολύ μπερδεμένα που είναι δύσκολο να βγάλεις άκρη γιατί στην προσπάθειά τους να έχουν μεγαλόσωμα πολύ σκυλιά πήραν ράτσες καουκάσου, και τέλος πάντων τα μπλέξανε, και αυτό έχει ξεκινήσει εδώ και πολλά χρόνια, δεν ξέρω πλέον αν υπάρχουνε καθαρά καθαρά σκυλιά ... [Κτηνίατρος, συνεργάτιδα περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης]

Ως προς την απαιτούμενη εκπαίδευση των σκύλων, διαπιστώνεται σημαντική απόκλιση μεταξύ εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων, κυρίως κτηνοτρόφων και μελών ή συνεργατών περιβαλλοντικών μη-κυβερνητικών οργανώσεων ως προς τον επιδιωκόμενο στόχο, η οποία μάλιστα, επιβεβαιώνεται από αναφορές άλλων συνεντευξιαζόμενων. Τα παρακάτω αποσπάσματα που ακολουθούν αναδεικνύουν την απόκλιση αυτή:

Τώρα αυτά είναι έτοιμα σε περίπτωση που επιτεθεί μια αρκούδα. Και αυτή τα έχει μάθει, τα έχει εκπαιδέψει και η σκύλα ... Μπορούν να βοηθήσουν αλλά δεν ξέρεις κατά πόσο θα είναι άγρια ... Τώρα αυτά έχουν γίνει επιθετικά. Ότι αυτοκίνητο περνάει δεν το αφήνουνε. [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Αυτό που έχει πολύ μεγάλη σημασία στην εκπαίδευση του σκύλου είναι να μπει από νωρίς στα πρόβατα ή στα γίδια ... και να υπάρχει κάποιο ενήλικο που να μπορεί να το διδάξει. Δηλαδή δεν είναι τόσο πολύ τι θα κάνει ο κτηνοτρόφος, βέβαια παίζει μεγάλο ρόλο και αυτό αλλά έχει να κάνει και με το να υπάρχουνε καλά σκυλιά ήδη

για να τους μάθουνε πώς να ακολουθούν, πώς να προσέχουνε. Και φυσικά μετά έχει να κάνει και με την ιδιοσυγκρασία κάθε ζώου. Γιατί είναι μερικά που έχουν όλο το φαινοτυπικό προφίλ που χρειάζεται και από την άλλη δεν έχουνε την καρδιά που λέμε. Οπότε όσο και να εκπαιδεύσεις ένα σκυλί που σου μοιάζει πολύ καλός ποιμενικός, μπορεί και να μην πετύχεις ποτέ το καλύτερο αποτέλεσμα. [Κτηνίατρος, συνεργάτιδα περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης]

Όχι, όχι, δεν τα εκπαιδεύουν, ασχολούνται λίγο με αυτό. Περισσότερο τα κακοποιούν τα ζώα, δυστυχώς, αυτό είναι μια πραγματικότητα. Τα αγριεύουν, τα χτυπάνε, τα κάνουν, για να τα μάθουν να είναι επιθετικά ... Κι αυτό προϋποθέτει παιδεία. [Κτηνίατρος, Φλώρινα]

Η μεταβολή των κτηνοτροφικών πρακτικών στον χρόνο φαίνεται να έχει επηρεάσει σημαντικά την επένδυση στους σκύλους φύλαξης κοπαδιών:

Το μεγάλο πρόβλημα εγώ πιστεύω γιατί τα σκυλιά μας δεν ακολουθούν τα κοπάδια δεν είναι σωστά είναι επειδή πλέον δεν πάμε εμείς οι ίδιοι ... τα αφεντικά στο κοπάδι μας. Έχουμε τους υπαλλήλους που δεν ενδιαφέρονται, δεν τα φωνάζουν ... Συγκεκριμένα εγώ τα βγάζω γύρω από τον στάβλο μου και δεν πατάει ένα σκυλί δεν έρχεται μαζί μου. Γιατί; Γιατί έχει μάθει να είναι τεμπέλικο να κάθεται μέσα στον στάβλο ... Πιστεύω ότι το σοβαρό πρόβλημα είναι αυτό, ότι τα σκυλιά τα χαλάμε εμείς οι ίδιοι, οι τσοπαναράιοι δηλαδή και τα αφεντικά [Κτηνοτρόφος, Ομάδα εστίασης 2]

Η εικόνα ως προς την εκπαίδευση των σκύλων φαίνεται να είναι ετερογενής, με μια μερίδα κτηνοτρόφων να έχουν στο σημείο αυτό παραδειγματική συμπεριφορά:

Για αυτά τα σκυλιά που έχω δει η πλειονότητα τα έχει καλά εκπαιδευμένα ... Υπάρχουν κάποια τα οποία είναι λίγο άγρια παραπάνω από ό,τι θα έπρεπε, πράγμα το οποίο αυτοί το θεωρούνε καλό. Για μένα δεν είναι ακριβώς έτσι, δε θεωρώ ότι ο σκύλος πρέπει να είναι τόσο επιθετικός προς τον άνθρωπο ... [Κτηνίατρος, συνεργάτιδα περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης]

Όχι τα ταλαιπωρούνε τα σκυλιά, τα ταΐζουν ... δεν υπάρχει δηλαδή κανένας που να τα κακοποιεί [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης 2]

Κοίτα καταρχήν μόλις άρει τα κουτάβια αυτός, έχει μια παλέτα μέσα, κατάλαβες, ένα π εκεί στην άκρη στα γίδια και στα πρόβατα, τα βάζει μέσα, κοινωνικοποίηση ... Δηλαδή ξέρουνε πράγματα τα οποία τα γράφουνε τα εγχειρίδια, τα manual ας πούμε αυτοί τα κάνουνε ... Έτσι κι αλλιώς, αυτοί που γράψαν τα manual είχαν την πληροφορία εδώ και αιώνες. Ας πούμε πώς γίνεται καλό ένα σκυλί, αυτός με την παρατήρηση όλα αυτά τα χρόνια έμαθε ένα σκυλί δυο μηνών άμα το βάλεις με τα κατσίκια θα γίνει καλύτερο θα τα θεωρήσει κοπάδι του. Δηλαδή δεν διαβάσαν κανένα βιβλίο αυτοί ποτέ [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης 2]

Οι κτηνοτρόφοι στην περιοχή φαίνεται να συμμετέχουν σε δίκτυα ανταλλαγής σκύλων φύλαξης κοπαδιών που υποστηρίζονται από περιβαλλοντικές μη κυβερνητικές οργανώσεις:

Η ξαδέρφη μου δούλευε στον Αρκτούρο και ο ξάδερφός μου, μου έχουν δώσει. Γέννησε η θηλυκιά και έχω δώσει και σε άλλους κτηνοτρόφους. Και στην Καστοριά έχω στείλει και στον Βόλο. [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Η δικτύωση των κτηνοτρόφων για την ανταλλαγή σκύλων φύλαξης κοπαδιών εξυπηρετεί με πολλούς τρόπους τη διατήρηση καλών σκυλιών στην περιοχή αλλά και ευρύτερα, μέσα στο δίκτυο. Ένα από τα σχετικά παραδείγματα είναι η αποφυγή εκφυλισμού του γενετικού αποθέματος των σκύλων από υβριδισμό:

Ο κτηνοτρόφος απασχολείται πάρα πολλές ώρες. Δεν έχει τη δυνατότητα να φύγει από τη μονάδα του και να πάει να ψάξει αν πάνθουν κάτι τα σκυλιά του. Οπότε εσύ αν κάνεις με ένα έργο εκεί πέρα και του δώσεις μια λίστα με 20-30 άτομα τηλεφωνα και τους έχεις φέρει και σε επαφή σε μια ημερίδα ... μπορεί ας πούμε αυτός τώρα να σηκώσει το τηλέφωνο και να πει ξέρω εγώ έλα ... φέρε λίγο τη σκύλα να αλλάξουμε λίγο ... γιατί όταν τα δικά σου αναπαράγονται μεταξύ τους και δεν έχεις .. γενετική απόσταση με τα σκυλιά αρχίζεις και έχεις προβλήματα και υβριδισμό [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης 2]

Δόθηκε μια λίστα. Από αυτούς έχουνε πάρει όλοι κουτάβια εκτός από τον Φανό από ένα παιδί που ήθελε αρσενικά, εντάξει, όλοι έχουνε και κάποιο κριτήριο ... Πάντως ό,τι ζητήθηκε από την περιοχή, για αυτό έχουμε φτάσει μέχρι στιγμής 37 κουτάβια και 4 ενήλικα ... 41 ζώα ... Αυτή τη στιγμή μέσα στον Αύγουστο θα δώσουμε ένα άλλο μεγάλο στις Πέτρες ... Στόχος είναι βασικά να γνωριστούν μεταξύ τους τα παιδιά δηλαδή εκεί και στον Δήμο Αμυνταίου ... έτσι ώστε να συνεχίσουν αυτοί την δικτύωση [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα Εστίασης 2]

Ένα από τα προβλήματα στην ανάπτυξη του δικτύου ανταλλαγής σκύλων φύλαξης κοπαδιών είναι και οι ενδο-ομαδικές σχέσεις μεταξύ των κτηνοτρόφων:

Καλό σκυλί κανένας δε δίνει ... Μη σε γελάει κανείς. Δε δίνει καλό σκυλί. Συνήθως ανταλλάσσουν αμφιλεγόμενα σκυλιά ... [Κτηνίατρος, Φλώρινα]

...Αυτή η περιοχή είχε πάντα αρκούδες οπότε ο κόσμος πάντα είχε καλά σκυλιά. Απλά τελευταία ίσως χαλάσανε με κάποια ξένα αίματα ... Ξέρεις δεν είναι και όλοι ... Ο άλλος δεν είναι στην παρέα του, δε θέλει να δώσει σκυλιά, υπάρχουν αντιδικίες ... Πήγα να πάρω από κάποιον σκυλιά και μου λέει όχι μη το δώσεις λέει στον ... Αυτός άμα βγάλει αυτή η σκυλίτσα 5 καλά κουτάβια και βγούνε στην περιοχή πάλι θα ωφεληθούμε όλοι άμα βγει το σκυλί καλό [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα Εστίασης 2]

Στο θέμα της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων, οι συνεντευξιαζόμενοι είχαν αντιφατικές τοποθετήσεις. Το σύνολο σχεδόν των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα και των κυνηγών δήλωσε ότι στην περιοχή δεν υπάρχουν τέτοια περιστατικά. Από την άλλη πλευρά, μέλη άλλων εμπλεκόμενων ομάδων ήταν κατηγορηματικοί ως προς το εύρος της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων:

... κάθε ένας που αισθάνεται πικραμένος παίρνει κυρίως ας πούμε οργανοφωσφορικά από γεωπόνους και τέτοια ή φόλες από ποντίκια και τα λοιπά και τις σπέρνει όπου νομίζει ότι απειλείται ας πούμε το κεφάλαιό του. Μας βάζουν εμάς σε μια διαδικασία να τρέχουμε μετά αφού διαπιστώσουμε θανάτους να κάνουμε τοξικολογικές και τρέχα γύρευε. Και εφόσον διαπιστωθούν Γίνεται κατ' αγνώστων, ποτέ δεν εκδικάζεται. Αλλά δυστυχώς θα υπάρχουν αυτά γιατί δεν υπάρχει συνεργασία μεταξύ τους [μεταξύ κυνηγών και κτηνοτρόφων]. [Κτηνίατρος, Φλώρινα]

Πολλές φορές βγαίνουν οι κυνηγοί και ορμάνε τα τσομπανόσκυλα στα κυνηγόσκυλα ... Έγιναν πολλά δηλαδή, επειδή ορμάν τα τσομπανόσκυλα και έπνιξαν πολλά σκυλιά, μιλάμε για σκυλιά αξίας τώρα έτσι; Τρεις και τέσσερις και πέντε χιλιάδες σκυλιά βάζουνε πολλοί ... Υπήρχε μια μεγάλη έξαρση στην Κέλλη προς τα πάνω.
[Δασοφύλακας, Αμύνταιο]

... Επειδή ο κυνηγός βγαίνει αλλά του επιτίθεται το σκυλί που έχει ο βοσκός ... το κυνηγόσκυλο ... πάει την άλλη μέρα και ρίχνει τις φόλες του. Και οι κτηνοτρόφοι μεταξύ τους. Επειδή ο άλλος έχει καλά σκυλιά πάει να του τα φολιάσει ας πούμε. Δεν υπάρχει λογική. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης 1, Αετός]

Πολύ πρόσφατα, πριν μια εβδομάδα περίπου, είχα μια αναφορά ... η οποία κατήγγειλε ένα περιστατικό όπου ένας ποιμενικός εξέπνευσε μετά πιθανότατα από δηλητηρίαση από δόλωμα. Αντίστοιχα περιστατικά είχαμε στο παρελθόν, δεν είναι βέβαια πολύ συχνά αλλά παρατηρούνται. Αποδίδονται από διαφόρους, από την κάθε ομάδα εν πάση περιπτώσει η ευθύνη αποδίδεται στην απέναντι ομάδα. Ακούμε τους κυνηγούς να μιλάνε για φόλες που ρίχνουν οι κτηνοτρόφοι για να απωθήσουν τα κυνηγόσκυλα. Ακούμε τους κτηνοτρόφους για φόλες που αφήνουν οι κυνηγοί έτσι γενικόλογα πάντα προκειμένου να απωθήσουν τα τσομπανόσκυλα που τους πνίγουν τα ζαγάρια. Ακούμε διάφορα για διαφόρους. [Δασολόγος, Φλώρινα]

Μάλιστα, στις ομάδες εστίασης και μετά από σχετική τοποθέτηση άλλων συνεντευξιαζόμενων, η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων επαληθεύτηκε και από κτηνοτρόφους:

Και πρόσφατα είχαμε στο χωριό μας δηλητηριασμούς ... Είναι κάποιοι που έχουν αμπέλια κι επειδή πάνω τα σκυλιά στα αμπέλια ξέρεις ρίχνουν τις φόλες και προχθές 5 μαζέψαμε στο χωριό. Δηλαδή υπάρχει σοβαρό ζήτημα με τους δηλητηριασμούς [Κτηνοτρόφος, Ομάδα εστίασης 2]

... στο χωριό μας εδώ και 2-3 χρόνια συνέχεια τέτοιο διάστημα επειδή ξεκινάνε τα σταφύλια, τα αμπέλια, πέφτουν φόλες. Προχθές 5 μαζέψανε σκυλιά, κατάλαβες; Δηλαδή έχουμε ... Όλοι ξέρουνε ποιος είναι, πιστεύουνε πως είναι αυτός γιατί αυτός είναι ο μόνος που δεν έχει σχέση με την κοινωνία με τον κόσμο, κατάλαβες; Και δημιουργεί αυτό το πρόβλημα [Κτηνοτρόφος, Ομάδα εστίασης 2]

Από τις αναφορές που υπάρχουν για τις απώλειες σκύλων φύλαξης κοπαδιών από δηλητηριασμένα δολώματα, φαίνεται ότι το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα έντονο:

Προσωπικά έχω χάσει 6-7 σκυλιά ... Κρατούσα ένα ή δύο ... Επειδή τον στάβλο από παλιά τον είχα μέσα στο χωριό. Μια αποθήκη είχα και τον κάναμε στάβλο. Ένα κουτάβι 4-5 μηνών του ρίξανε φόλα μέσα και πέθανε. Σκύλα την άφησα μια φορά, Πρωτοχρονιά βγήκα γύρισα ξημερώματα και λέω θα την αφήσω δεν την είχα αφήσει ελεύθερη ... Την άφησα δεν την βρήκα. Πρωτοχρονιά, μέσα στο χιόνι, με ένα μέτρο χιόνι. [Ιδιωτικός υπάλληλος σε εμπορεία ηλεκτρικών περιφράξεων, Κτηνοτρόφος]

Το νούμερο ένα πρόβλημα στη Φλώρινα είναι τα δηλητήρια. Τόσα πολλά δηλητήρια εγώ δεν έχω ξαναδεί ... Αυτό το πράγμα το κάνω επαγγελματικά δηλαδή από το 1994, έκανα την πρώτη μου σύμβαση μέχρι σήμερα, πόσα χρόνια είναι, τόσα πολλά δηλητήρια περιστατικά δεν έχω ξανακούσει. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης 2]

Να σου πω το προηγούμενο περιστατικό τώρα το τελευταίο στο Σκλήθρο, δηλαδή έχουσε χαθεί στον Δήμο Αμυνταίου τον τελευταίο ενάμιση χρόνο γύρω στα 350 ποιμενικά. Δηλαδή είναι εκατοντάδες ... Υπάρχει μια νοοτροπία κρατάω σκυλιά πάρα πολλά γιατί ξέρω ότι θα φάω φόλα. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης 2]

Αλλά το μεγαλύτερο είναι Σκλήθρο, Λέχοβο και Αετό είναι κάθε εβδομάδα. Και το κιτάκι που δώσαμε από τον Νιάρχο δούλεψε ... το δώσαμε την Πέμπτη και το Σαββάτο έσωσε ο άλλος τα σκυλιά του ... Αλλά τόσο δηλητήριο δεν έχω ξαναδεί ούτε Καλαμπάκα ούτε τίποτα δηλαδή εκεί πέρα γίνεται ένας χαμός. Από Νυμφαίο μέχρι Βεύη, όλο αυτό το βουνό, το κομμάτι ας πούμε, γίνεται πανικός. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης 2]

Αλλά έχει τόση μεγάλη ζήτηση που δεν προλαβαίνουμε ... Φαντάσου είναι στην περιοχή κι Αρκτούρος, προσπαθούμε κι εμείς, έχουν κι οι κτηνοτρόφοι το δίκτυό τους, αλλά πάλι ... υπάρχει πολύ μεγάλο θέμα με τα δηλητήρια ... [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα Εστίασης 2]

Στο Λέχοβο ας πούμε έχει θέματα εκεί πέρα μεταξύ τους, γειτονικά μαντριά, στο Σκλήθρο, μιλάμε τώρα για χαμός ... Δηλαδή τόσο δηλητήριο δεν πέφτει ρε παιδιά σε ολόκληρη την Βόρεια Πίνδο [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα Εστίασης 2]

3.4 Σύστημα αποζημίωσης ζημιών από μεγάλα σαρκοφάγα

Η επίθεση της αρκούδας σε μελισσοκομεία, αγροτικές καλλιέργειες και κτηνοτροφικά ζώα μπορεί να επιφέρει μια σειρά από έμμεσες συνέπειες, πέρα από τις άμεσες ζημιές, και οι οποίες περιλαμβάνουν την τροφοδοσία του πελατολογίου των παραγωγών, την παραγωγή γάλακτος αλλά και την επαναφορά του κοπαδιού ή της αγροτικής καλλιέργειας στην προηγούμενη κατάσταση:

...12 κατσίκια είχα τότε 13. Δεν μπαίνουν μέσα. Και στέρεψαν κιάλας, είχαν πάθει σοκ. Αφού γυρνούσαν γύρω γύρω από τον στάβλο δεν μπαίνουν με τίποτα εδώ. Αναγκάστηκα μετά τα στρίμωξα στη γωνία. [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Με πήγε έναν χρόνο πίσω. Αγόρασα, ξανααγόρασα, ξανααγόρασα, πούλησα τις αγελάδες, προσπαθώ εδώ και 3 χρόνια να φτιάξω κοπάδι. Αν γεννήσουν όλα θηλυκά λες γέννησαν όλα θηλυκά, έγινε το κοπάδι. Τα περισσότερα βγαίνουν αρσενικά, πέρσι 2 χρονιές όλα ήταν αρσενικά ... Ένα θηλυκό δεν είχε. [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Έχουσε ζημιές με τα κεράσια, τώρα που θα αρχίσουν τα κεράσια πολλή ζημιά... Κάθε μέρα. Και είναι το θέμα ότι δεν μπορείς να πας στο χωράφι να κάνεις δουλειά με την ησυχία σου. Ειδικά όταν έχει και μικρά ... Τώρα όλη η ζημιά που κάνει στα δέντρα είναι για τα μικρά πιστεύω γιατί κατεβάζει σπάει κλαδιά για να τρώνε τα μικρά μάλλον ... Έναν παραγωγό τον έσπασε 60 δέντρα πέρσι, 60 δέντρα είναι υπόθεση, είναι ζημιά μεγάλη [Αγροτοκτηνοτρόφος, Φαράγγι]

Και επειδή έχουμε πάει πλέον σε πυκνοφυτεία, και τα δέντρα μας είναι όλα χαμηλά και σε παλμέτα, είναι πολύ εύκολο να τραβήξει και να σπάσει. Δεν είναι δέντρο τεράστιο που θα πεις θα ανέβει επάνω θα κάνει ... Εάν το σπάσει δε θα σωθεί ... Και

αν σωθεί θα κάνει άλλα 3-4 χρόνια ξανά να ρθει σε παραγωγή ... Το δέντρο ξεκινάει από τους 50 πόντους και πάνω αρχίζουν και αφήνουν κλαδιά. Είναι από 50 πόντους μέχρι 2, 2.5 μέτρα ... Μα ο κορμός του όλος είναι σαν κλαδί. Αυτά που βάζουμε εμείς πλέον ... δεν είναι αυτά τα δέντρα τα παλιά ... είναι δεντράκια. Τα τραβάς μια έτσι, έφυγε όλος ο κορμός έσπασε. [Αιρετός εκπρόσωπος Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης 1]

Εμένα με πόνεσε πιο πολύ ότι υπάρχει ένα πελατολόγιο μικρό για την περιοχή μας, δεν μπόρεσα να του δώσω μέλι κι αφού δεν μπόρεσα να του δώσω μέλι, οι φίλοι, οι μελισσοκόμοι λέει, δεν πειράζει. Δώσε από το δικό μου ... Τώρα εγώ ας πούμε π.χ. είμαστε εμείς οι 2, σου δίνω από το μέλι το δικό μου ... Τώρα εγώ να πάρω από εσένα μέλι, τι θα μου δώσεις ... [Μελισσοκόμος 1, Ξινό Νερό]

Το έχουμε περιγράψει κι εμείς το ξέρουν και οι γεωπόνοι που κατά καιρούς κάνουν τις εκτιμήσεις των ζημιών. Πάει να φάει κεράσια, θα σπάσει και το κλωνάρι. Το είπα και πριν. Ο ΕΛΓΑ όμως δεν θα αποζημιώσει το κεφάλαιο ... Το οποίο επειδή είναι βιολογικό σύστημα έχει μια αδράνεια. Για να ξαναγίνει εκείνο το κλωνάρι ενδεχομένως ανάλογα με την ηλικία του δέντρου θα θέλει αρκετά χρόνια. Δεν το αποζημιώνει αυτό, αποζημιώνει πόσα κιλά κεράσια έφαγε η αρκούδα ή πόσα κιλά μέλι έφαγε. Το πόσο καιρό θα κάνει για να δημιουργηθεί το μελισσοσμήνος δεν το αποζημιώνει. Σαφώς και υπάρχει αδικία, δηλαδή δεν αντιστοιχεί η αποζημίωση στη ζημιά που παθαίνει. Σε αυτό θα πρέπει να συμβάλλουμε και εμείς που εμπλεκόμαστε τόσα χρόνια αλλά και οι ίδιοι οι παραγωγοί. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 1]

Πολλές φορές οι παραγωγοί διαμαρτύρονται επειδή η αποζημίωση αφορά ένα μέρος, μόνο, της οικονομικής ζημίας που έχουν υποστεί, ενώ τα συστήματα αποζημίωσης δεν προσμετρούν καθόλου και την αδράνεια που χαρακτηρίζει τα βιολογικά συστήματα ως προς την παραγωγική διαδικασία:

Η κυψέλη τώρα σου λέω εγώ ότι κοστίζει 50 ευρώ. Μια μονή, το ξύλο. Άμα βάλουμε τα κεριά της πάμε στα 60 ... Μια χτισμένη κερήθρα αυτή τη στιγμή, για να πάρεις ένα τελάρο με χτισμένη κερήθρα, το κόστος δεν είναι ας πούμε 1 ευρώ το τελάρο και 1 ευρώ το κερί ... Είναι η δουλειά της μέλισσας που έχει κάνει όλα τα εξάγωνα. Το τι έχει μέσα. Δηλαδή αν μου πάρεις εσύ διόμιση κιλά μέλι που χωράει ... δέκα πλαίσια έχουμε μέλι στην κυψέλη, είκοσι κιλά ... δέκα πλαίσια επί 2 κιλά μέλι είκοσι κιλά μέλι ... επί τη λιανική που πουλάει κάποιος, έχασε δηλαδή είκοσι κιλά μέλι επί 8 ευρώ ας πούμε 160 ευρώ από το μέλι ... Έχει κι άλλο. Να βάλουμε το σμήνος ... ξεκινάει από 16 000 το μονό, 32 000 το διπλό και μετά, ξέρεις όσο ανεβαίνεις ... οπότε μια τριπλή κυψέλη μπορεί να είχε 90 000 μέλισσες μέσα οι οποίες φύγανε ... [Μελισσοκόμος 1, Ξινό Νερό]

Τώρα που γίνεται η σμηνοουργία θέλεις να αγοράσεις για να φτιάξεις μια κυψέλη εκτός από το υλικό της κυψέλης θέλεις να πάρεις ένα πουλάκι που λέμε οι μελισσοκόμοι, κοστίζει 50 ευρώ, για να ξεκινήσει η κυψέλη, αυτό το μικρό σμήνος το πρώτο. Οπότε μπορείς να πεις ότι 3 σμήνη επί 50 στην τριπλή είναι 150 ευρώ μόνο οι μέλισσες που αγόρασες. Και τις οποίες τις παρακολουθείς έναν χρόνο με αυτή την προσωπική δουλειά κόβοντας χόρτα φυτεύοντας φακελωτή, καλλιεργώντας, οργώνοντας, η σπορά ... Γιατί μπροστά έχει φακελωτή, έχει καλλιέργεια την οποία φύτεψες για το σμήνος ... [Μελισσοκόμος 1, Ξινό Νερό]

Οι κτηνοτρόφοι επισημαίνουν τα κενά στο σύστημα αποζημιώσεων, με ένα από τα κύρια παραδείγματα την αδυναμία παρακολούθησης των ζημιών από τους εκτιμητές του ΕΛΓΑ εκτός ωραρίου:

Σου λέει διατήρησε την αγελάδα σου την προβατίνα στην κατάσταση που είναι και όταν έρθουμε. Και αν μου συμβεί εμένα Παρασκευή και έρθεις εσύ τη Δευτέρα ... που να την προφυλάξεις [Κτηνοτρόφος κάτοικος Σκλήθρου 1, Ομάδα εστίασης 5]

Αλλά να υπάρχει δυνατότητα παίρνοντας τηλέφωνο σε έναν φορέα να ρθει να διαπιστώσει ότι όντως είναι εκείνη την ώρα που θα το βρεις ... Δεν είναι μονάχα το Σαββατοκύριακο, ανά πάσα στιγμή, δεν μπορείς να την κρατήσεις [Δημοτικός υπάλληλος κάτοικος Σκλήθρου 1, Ομάδα εστίασης 5]

Ούτε η αρκούδα θα πάει στον χασάπη να ψωνίσει ούτε ο λύκος ... Αλλά εκείνη την ώρα να υπάρχει ένας φορέας, να υπάρχει ας πούμε σε εικοσιτετράωρη βάση ανά πάσα στιγμή ένα τηλέφωνο και να ρθει να κάνει τη διάγνωση, ξέρεις κάτι είναι από λύκο παιδιά είναι από αρκούδα. [Δημοτικός υπάλληλος κάτοικος Σκλήθρου 1, Ομάδα εστίασης 5]

Πρέπει να σημειωθεί ότι σε πολλές περιπτώσεις είτε κάτοικοι της περιοχής που έχουν υποστεί ζημιά από αρκούδα είτε υπηρεσίες (για παράδειγμα, η αστυνομία) απευθύνονται στον Αρκτούρο σαν να είχε η περιβαλλοντική αυτή οργάνωση την ευθύνη για τη διαχείριση περιστατικών αλλά και την ευθύνη για τη διαχείριση των ζημιών που προκαλεί η αρκούδα και την αποζημίωση των πληγέντων:

Πήγα στον Αρκτούρο, μου λέει δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα. [Συνταξιούχος κάτοικος Σκλήθρου, Ομάδα εστίασης 5]

Πρόπερσι δεν ξέρω πώς εξελίχθηκε η υπόθεση. Στο Φαράγγι είχε μια επίθεση σε ένα χωράφι με κεράσια, ξάδερφος είναι αυτός ... Κινήθηκε, κατήγγειλε το συμβάν και στην αστυνομία ... Τον οδήγησαν προς τον Αρκτούρο, από εκεί προς τον ΕΛΓΑ [Ιδιωτικός υπάλληλος, Φλώρινα]

... Θα τους έπαιρναν στο δασαρχείο και θα έλεγαν πάρτε τον Αρκτούρο, Να πάρω την αστυνομία και να λέει η αστυνομία πάρτε τους σεκιουριτάδες της τάδε εταιρείας. Ε όχι, δεν είναι έτσι, Γι' αυτό είσαι εκεί για να δώσεις λύση εσύ, όχι εγώ. Εγώ βοηθάω το κράτος, δεν κάνω τη δουλειά του. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης 1, Αετός]

...ναι, νομίζω αυτό που λέμε εδώ και 3 χρόνια. Το να οργανωθεί λίγο το κράτος για να ενισχύσει κι αυτές τις ομάδες. Δηλαδή ΟΚ μου ζητάνε εμένα να πάω πού ήτανε προχθές στην Αναρράχη για να δω την αρκούδα που πήγε στον χώρο που κάνουνε εκεί πικ νικ ας πούμε οι κάτοικοι του χωριού αλλά ΟΚ, με τι μέσα να πάω; Ενώ με τι μέσα, ΟΚ, θα ανέβω στο αυτοκίνητο θα πληρώσω τη βενζίνη να πάω, θα φάω και 2 ώρες από τον χρόνο μου ... αλλά από εκεί και πέρα ΟΚ ναι, θα ξανάρθει η αρκούδα, τι να την κάνω; Μου είπανε πάρτε την επάνω. Τι λέτε ρε παιδιά; ... να την πάνω επάνω. Να μαζέψουμε όλες τις αρκούδες στο Νυμφαίο, ΟΚ. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης 1, Αετός]

3.5 Στάσεις απέναντι στην αρκούδα

Συχνά οι συνεντευξιαζόμενοι που έχουν συναντήσει την αρκούδα τονίζουν με δέος το μέγεθος του είδους. Πολλές συναντήσεις περιλαμβάνουν θηλυκό ενήλικο άτομο με μικρά, γεγονός που πάντα συνοδεύεται από παρατηρήσεις σχετικά με την παρακολούθηση της κίνησης των μικρών από την ενήλικη αρκούδα και την ανάλογη τροποποίηση της συμπεριφοράς της:

Τεράστια αυτή, μιλάμε τα σύρματα εδώ πόσο είναι αυτά τα σύρματα, πόσο βαθύ είναι αυτό; Εδώ ήταν το κεφάλι. Δηλαδή άμα την δεις τώρα έξω ... πάρα πολύ μεγάλη, πάνω από έναν τόνο μπορεί να είχε. Ήταν πολύ μεγάλο ζώο. [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Μετά το βενζινάδικο, μας κόβει μια με 2 αρκουδάκια στα 100 μέτρα μετά το βενζινάδικο. Σταματάω εγώ. Μόλις με σταμάτησε, εκείνη προστατεύει τα μικρά της. Σηκώνεται στα 2.5 μέτρα πάνω ρε. [Κτηνοτρόφος κάτοικος Σκλήθρου 1, Ομάδα εστίασης 5]

Πλάκα κάνεις ρε φίλε; Που σου μένει μυαλό, άμα βλέπεις ένα τέρας μπροστά σου θα σου μείνει κάμερα να δεις; Το παντελόνι σου θα έχει γεμίσει. [Κτηνοτρόφος κάτοικος Σκλήθρου 1, Ομάδα εστίασης 5]

Και σε μας ... μπήκε ο γιος μου και βλέπει την αρκούδα εκεί. Τα σκυλιά τη γάβγιζαν Τεράστια, πελώρια ... πήρε τον κατήφορο προς τα κάτω κανάλι κανάλι ... [Κτηνοτρόφος 2, Αετός]

Δωδεκάμιση ώρα το βράδι έξω από έναν στάβλο εδώ λίγο πιο πέρα από το χωριό. Με 2 μικρά. Σταμάτησα για να περάσει τον δρόμο ... Εντωμεταξύ δεν περίμενα με τίποτα, άκουγα αρκούδα, ζημιές για μελίτσια και τέτοια ... Περίμενα να είναι καμιά πεινασμένη για να κατέβει μέχρι εδώ στο χωριό ... Και όταν την είδα έπαθα σοκ. Ήταν σαν τρακτέρ. Πολύ μεγάλο πολύ μεγάλο ζώο. Και είχε 2 μικρά από πίσω. Περνάει τον δρόμο, ανεβαίνει το ανάχωμα πάνω στο βουνό, σταματάει και περίμενε να ανέβουν και τα αρκουδάκια και με το που ανεβήκανε έφυγε. [Αγροτοκτηνοτρόφος, Φαράγγι]

Εγώ πάντως επειδή την είδα με τα μάτια μου δεν πιστεύω ότι ήρθε εδώ από πείνα. Ήτανε καλοθρεμμένη, σαν τρακτέρ ήτανε η αρκούδα ... Δηλαδή ήταν πολύ μεγάλη ... Περίμενα να δω κάποιο ζώο μικρό, αδύνατο, να έχει και 2 μικρά τώρα, σε άθλια κατάσταση για να έρθει εδώ από πείνα. Και όταν την είδα ... [Αγροτοκτηνοτρόφος, Φαράγγι]

Αυτή που μας βγήκε σε εμάς ήταν τεράστια, τεράστια μιλάμε, μαύρη, κατάμαυρη, ανέβηκε στην άσφαλτο, τώρα τη βλέπω και λέω θα μας κάνει κομμάτια ... μας κοίταξε, τίναξε τη γούνα της πάνω στη άσφαλτο ... Μόνο μας κοιτούσε. Και πήρε την ανηφόρα ... μέχρι κάποια απόσταση σταματούσε κοιτούσε και ανέβαινε ... και μετά χάθηκε μέσα στα δέντρα ... [Ιδιωτικός υπάλληλος κάτοικος Πετρών]

Μια από τις κύριες αναφορές των συνεντευξιαζόμενων είναι το γεγονός ότι η αρκούδα φαίνεται να μην φοβάται την ανθρώπινη παρουσία, γεγονός που υποδηλώνει ότι η αρκούδα δεν διστάζει να έρθει αντιμέτωπη με τον άνθρωπο, και αυτή η διαπίστωση συχνά αντιδιαστέλλεται με το τι συνέβαινε στο παρελθόν:

... Και στον δρόμο στο Νυμφαίο κουβαλούσε έναν τράγο με μεγάλα κέρατα. Τον είχε αρπάξει ... και τον πήγαινε προς το Νυμφαίο στον δρόμο. Σα να μη συμβαίνει τίποτα. [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Καταρχάς έχουν γίνει 3-4 ατυχήματα με αμάξι. Μια πέρσι με τον δικηγόρο ... Σταματάμε με το αμάξι, σαν να μη τρέχει τίποτα. Κατεβήκαμε κάτω. Ήταν γεννημένη, περίμενε τα μωρά. Μας κοιτάει και δε φεύγει ... Δηλαδή τέτοια πράγματα, τι να σου πω, παράξενα είναι [Δημοτικός υπάλληλος κάτοικος Σκλήθρου 1, Ομάδα εστίασης 5]

Είναι εξοικειωμένες ... Δίπλα στο σπίτι μου ... στη μέση του χωριού είναι το σπίτι μου, να πάνω εδώ είναι ... Έτρωγε μούρα έτρωγε ... στη μέση του χωριού είναι το σπίτι μου. Άρα εξοικειωμένη είναι, δεν μπορεί έτσι στα καλά καθούμενα να μπαίνει η αρκούδα μέσα στα χωριά. Θέλω να πω ότι μπήκε μέσα στο χωριό, είναι εξοικειωμένη αυτή, δεν εξηγείται αλλιώς, η αγριεμένη δεν κάνει έτσι. Να κάνει βόλτες μέσα στο χωριό, στο καμπαναριό από κάτω ήτανε τις προάλλες. [Κτηνοτρόφος κάτοικος Σκλήθρου 2, Ομάδα εστίασης 5]

Τώρα με τα ηλιόσπορα θα κατεβεί στα χωράφια στους βάλτους. Θα τρώει ηλιόσπορα, καλαμπόκια. Μετά θα ανέβει θα πιάσει τα αμπέλια ... Και δε φοβούνται, γυρίζουνε. Και μέρα τις βλέπεις, στα τρώει. [Αγρότης, Πεδινό]

Την είδα μπροστά μου, περίμενε αυτή να ανεθούν τα μικρά της. Με το που ανέβηκαν τα μικρά της γυρνάει και με κοιτάει ... Σου λέει δε σε φοβάμαι, δεν πά να είσαι κι ό,τι θέλεις ... [Μελισσοκόμος 1, Ξινό Νερό]

Το θέμα είναι ότι δεν συναντάμε πλέον αρκούδες όπως τις ξέραμε οι πιο παλιοί ο πατέρας μου ... η αρκούδα από τη φύση της θα σηκωθεί από το γιατάκι, θα φύγει. Πλέον έχουνε τελειώς διαφορετική συμπεριφορά Τώρα είναι δυνατόν να βλέπεις την αρκούδα στα 30-40 μέτρα από σένα και να μην σου δίνει καν σημασία, να βοσκάει μαζί με τα μικρά. Έχω 2-3 βιντεάκια στο κινητό μου από αρκούδες σταματημένος με το αυτοκίνητο στα 20 μέτρα, να βοσκάει με τα μικρά της, να κατεβαίνουμε, και ούτε καν να δίνει σημασία στον άνθρωπο. [Κυνηγός 1, Φλώρινα]

Σε κάποιες περιπτώσεις είναι επικίνδυνο γιατί πλέον η αρκούδα ... τα παλαιότερα χρόνια άκουγε άνθρωπο κι έφευγε από τα 3 χιλιόμετρα, ή μύριζε ή άκουγε, έτσι; Πλέον δεν φοβούνται τον άνθρωπο. Δηλαδή, αν σας δείξω κάποια βίντεο που έχω, σταματάμε δίπλα τους, τις διώχνουμε ας πούμε τις προγκάμε φωνάζουμε για να φύγουνε και δε φεύγουνε, έχουμε εξοικειωθεί με την ανθρώπινη παρουσία. [Κυνηγός 2, Φλώρινα]

Η απουσία φόβου αποδίδεται τις περισσότερες φορές στη διαφορετική συμπεριφορά των ανθρώπων απέναντι στο είδος, η οποία κατά τους συνεντευξιαζόμενους έχει επιφέρει μια εξοικείωση της αρκούδας με την ανθρώπινη παρουσία:

Δε φοβούνται τον κόσμο, έχουν εξοικειωθεί ... Δεν υπάρχει ούτε πυροβολισμός, ούτε κυνήγι ... Κι ο κόσμος τις προφυλάσσει από το κυνήγι, να μην τις πυροβολήσει. Είναι ο Αρκτούρος, είναι οι οικολόγοι, είναι τα πάντα [Κτηνοτρόφος κάτοικος Σκλήθρου 2, Ομάδα εστίασης 5]

Το κυνήγι ή απλά η χρήση όπλων για εκφοβισμό, φαίνεται να αποτελεί έναν από τους κύριους τρόπους εμπέδωσης του συμβολικού συνόρου μεταξύ άγριας ζωής και τοπικών

κοινωνιών, διατηρώντας τον φόβο της άγριας ζωής απέναντι στον άνθρωπο, ο οποίος θεωρείται αναγκαίος για μια διακριτή κατά χώρο διευθέτηση κοινωνίας-φύσης. Μάλιστα, η επαναφορά του κυνηγιού μέσω του αιτήματος της διαχείρισης πληθυσμών άγριας ζωής, μεταξύ των οποίων και της αρκούδας, φαίνεται να υποδηλώνει μια αποκατάσταση του συμβολικού αυτού συνόρου.

Απλώς μπορεί [ο δασοφύλακας] την ώρα που θα τη δει ρίχνει μια στον αέρα ξέρω εγώ, παίρνει δρόμο. Δε θα κάνει ζημιά. Ενώ άμα την αφήσεις; Μια δυο μετά καλομαθαίνει και γίνεται χειρότερη ... Λέει εδώ βρομάει μπαρούτι, φύγε [Κτηνοτρόφος κάτοικος Σκλήθρου 2, Ομάδα εστίασης 5]

Ωστόσο, υπάρχουν και αναφορές που υποστηρίζουν το αντίθετο, δηλαδή το ότι η αρκούδα αποφεύγει κάθε συνάντηση με τον άνθρωπο και αποθαρρύνεται από τον θόρυβο και την ανθρώπινη παρουσία, γενικότερα. Η συγκεκριμένη θεματική είναι από εκείνες που συγκεντρώνουν τις πιο αποκλίνουσες αναφορές από τους συνεντευξιαζόμενους:

Κανένας δεν πυροβολούσε ... τότες ... Όλοι ήταν στον κάμπο. Πρώτα και κύρια όταν έχει οχλαγωγιά τώρα εδώ μέσα που έχουμε οχλαγωγία δεν έρχεται η αρκούδα [Κτηνοτρόφος κάτοικος Σκλήθρου 1, Ομάδα εστίασης 5]

Η αρκούδα έχει μεγάλη στρατηγική, καλύτερη από τους στρατηγούς. Θα 'ρθει να δει θα ακούσει, θα ξαναρθεί να ξαναδεί ... Πρέπει να είναι σίγουρη όταν χτυπήσει να πάρει το θήραμα. Δεν υπάρχει περίπτωση να μπει μέσα και να βγω εγώ μπροστά της. Να με δει. Με τίποτα δεν το θέλει αυτό. [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Με τον κουμπάρο μου και συνάδελφο περιβαλλοντολόγο είχαμε πάει να κάνουμε μια αναγνώριση στο Παρώρι, για την χάραξη του δρόμου στον ταμιευτήρα που κατασκευάζουν πριν κατασκευαστεί. Και με το που παρκάραμε το αυτοκίνητο κάτω στον άξονα του φράγματος για να ανέβουμε μέχρι το λατομείο είχε φρέσκες πατημασιές αρκούδα αρκουδάκι ... Υγρασία, πάχνη, τα έβλεπες. Και λες τώρα να ανέβω να κάνουμε τι δουλειά ή να μην ανέβω; Είναι πολύ κοντά μας η αρκούδα. Αλλά η αρκούδα δεν είναι ούτε αφελές ζώο ούτε ανόητο και αυτή, είναι από τα έξυπνα ζώα, μας αποφεύγει και μόνη της, συνειδητά μας αποφεύγει [Ιδιωτικός υπάλληλος, Φλώρινα]

Η αρκούδα φοβάται περισσότερο από τον άνθρωπο. Και θα βρει τον τρόπο να διαφύγει από μόνη της δηλαδή ... Δεν έχει τύχει στη δικιά μας την περιοχή ... Και οι κυνηγοί πάντα κατά τη διάρκεια της άσκησης της θήρας, το κύριο μέλημά τους είναι η ασφάλειά τους πρώτα από όλα έτσι, δεν το συζητάμε, η ασφάλειά τους ... η αειφορία των θηρεύσιμων και η προστασία των μη θηρεύσιμων, όπως η αρκούδα. Τώρα άμα πας εγώ να κάνω παγάνα. Πρώτα η παγάνα πας δηλαδή ιχνηλατείς την περιοχή βλέπεις τα πατήματα και τα λουπά. Αν δεις αρκούδα σκέφτεσαι πρώτα τον εαυτό σου ... [Κυνηγός, Αμύνταιο]

Είναι δύσκολα, στην ύπαιθρο είναι δύσκολα ... για όλους αυτούς που είναι ... που βγαίνουνε στη φύση, που είναι χρήστες του περιβάλλοντος, κτηνοτρόφοι, αγρότες, κυνηγοί, περιπατητές, όλοι αυτοί, ειδικά σε κάποιες περιοχές υπάρχει ο κίνδυνος, υπάρχει ο φόβος. Να μην την συναντήσουν να μην την κάνουν. Βέβαια εγώ είμαι της άποψης προσωπικά και αυτό πιστεύω ότι ισχύει ότι η αρκούδα μας αντιλαμβάνεται πρώτη και κοιτάει να αποφύγει αυτή την συνάντηση. Και αυτό συμβαίνει δηλαδή 99%. Βέβαια, όταν θα ξαφνιαστεί η αρκούδα είτε σε περιπατητή, είτε σε κτηνοτρόφο,

είτε σε κυνηγό, είτε οτιδήποτε, ποια θα είναι η αντίδρασή της, εκεί ... [Κυνηγός, Αμύνταιο]

Πιστεύω ότι η αρκούδα δεν θέλει συνάντηση ούτε με κυνηγετικά σκυλιά ούτε με άλλα σκυλιά. Το ότι έγινε το περιστατικό αυτό σε μια αυλή πιστεύω κάτι άλλο προσέλκυσε την αρκούδα και όχι τα σκυλιά ... Στο βουνό και στο κυνήγι νομίζω ότι και η αρκούδα κοιτάει να αποφύγει τα σκυλιά και τον άνθρωπο, έτσι; Και ένας λόγος ο οποίος δεν έχουνε συχνά συναντήσεις με αρκούδα στο βουνό τα κυνηγετικά σκυλιά ... Γιατί μυρίζεται η αρκούδα τα μυρίζει, μυρίζει τον άνθρωπο και κοιτάει να αποφύγει αυτή την κατάσταση [Κυνηγός, Ομάδα εστίασης 4]

Μάλιστα, σε μερικές από τις περιπτώσεις αυτές, τονίζεται η αλλαγή της συμπεριφοράς της αρκούδας όταν συνοδεύεται από τα μικρά της:

Η αρκούδα άμα έχει μικρά θα σε επιτεθεί. Και να μην έχει μικρά και να σε δει θα φύγει ... Τώρα αν έχει τα μικρά ... να σε επιτεθεί θα σε επιτεθεί ... Κι εσύ όταν έχεις το παιδί σου θα επιτεθείς. [Αγρότης, Αντίγονο]

...και αυτό είναι δυστυχώς που προξενεί ατυχήματα. Όταν είναι λίγο μακρύτερα το μικρό του και βρεθεί κάποιος μεταξύ του μικρού και της αρκούδας. Ακριβώς όπως συνέβη πρόσφατα με το περιστατικό τουλάχιστον έτσι όπως περιγράφεται στις εφημερίδες και στα site και στα blogs αυτές τις μέρες, ακριβώς όπως έγινε και με το περιστατικό το χθεσινό με τον κυνηγό στην περιοχή. Αναφέρει ο κυνηγός ότι το ζώο προσπάθησε να απομακρυνθεί, μάλιστα προσπέρασε τον κυνηγό, δε σταμάτησε, αλλά ωστόσο το μικρό βρέθηκε πίσω, αποκομμένο, άρχισε να γρυλίζει, τρόμαξε προφανώς, και επέστρεψε το ζώο και επιτέθηκε στον κυνηγό γιατί θεώρησε πιθανώς, αυτό μπορώ να καταλάβω, ότι διακινδύνευσε, διέτρεχε κίνδυνο το μικρό της. Ε, σε αυτές τις περιπτώσεις, δυστυχώς, είναι πράγματα που δύσκολα μπορείς να αποφύγεις γιατί είναι τυχαία γεγονότα [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 4]

Η αφήγηση της απελευθέρωσης άγριων ζώων από περιβαλλοντικές/οικολογικές οργανώσεις φαίνεται να είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στην τοπική κοινωνία. Η συγκεκριμένη αφήγηση ενδέχεται να πάρει διάφορες μορφές, εμπλέκοντας και περιπτώσεις περίθαλψης, οι οποίες δεν διακρίνονται από τους συνεντευξιαζόμενους ως διαφορετικοί χειρισμοί και δείχνουν να επαληθεύουν την συγκεκριμένη αφήγηση. Σε κάθε περίπτωση, όμως, φαίνεται να ενοχοποιούνται οι περιβαλλοντικές οργανώσεις για την αύξηση των κινδύνων που αντιμετωπίζει η τοπική κοινωνία και οι οποίοι συνδέονται με την αρκούδα:

Ο Αρκτούρος, αυτά που έχει πιάσει. Κάτι άρρωστα, κάτι χτυπημένα, κάτι τέτοια, τα έχει φτιάξει και τα έχει αμολήσει. Τα έχει αμολήσει έξω. Τα βάζουν τσιπάκι και τα διώχνουν έξω ... [Κτηνοτρόφος κάτοικος Σκλήθρου 3, Ομάδα εστίασης 5]

Εγώ πιστεύω ότι ο Αρκτούρος κατά διαστήματα ... περιποίησης της αρκούδας ... πιο πολλές είναι ξέρεις από τσιγγάνους, από γύφτους που λέγαμε και ιστορίες. Όταν έρχονται πλέον μετά από αρκετό διάστημα, μήνες τέλος πάντων, τις φέρουν σε ένα επίπεδο που να μπορούν να ζήσουν στο βουνό, τις αφήνουνε. Αυτό γεγονός είναι. [Δημοτικός υπάλληλος κάτοικος Σκλήθρου 1, Ομάδα εστίασης 5]]

Ναι. Ότι αφήνουμε. Και για λύκους μιλάνε. Για οικολογικές οργανώσεις ότι αφήνουμε ... και για φίδια. Αυτό περπατάει πολύ εδώ, σε μεγάλο βαθμό, όλοι αυτό πιστεύουνε. Και για φίδια και για λύκους και για αρκούδα, ότι αφήνουμε οι οικολογικές οργανώσεις ... Ακούγεται έντονα ... [Δασοφύλακας, Αμύνταιο]

Δηλαδή αν αφήνουμε κιόλας, δηλαδή τι θα μπαίνουν και μέσα στα σπίτια μας; Που αυτοί δεν μπορούν να το σκεφτούν αυτό, δεν τους νοιάζει, τα αφήνουμε, να το πω είναι η δουλειά τους; [Αγροτοκτηνοτρόφος, Φαράγγι]

Από την ανάλυση των συνεντεύξεων προκύπτει ότι το ζήτημα της συγκεκριμένης αφήγησης αναπτύσσεται σε εκτεταμένη διαλογική αντιπαράθεση μεταξύ των εμπλεκόμενων κοινωνικών ομάδων. Οι γραμμές επιχειρηματολογίας που αντιπαρατίθενται, μάλιστα, αναδεικνύουν τη χρήση δεδομένων που γίνονται αποδεκτά από την άλλη πλευρά για την οργάνωση αντεπιχειρημάτων:

Έχουν τελειώσει και τα κονδύλια από πάνω. Δεν υπάρχει τώρα Αρκτούρος όπως τα πρόσεχε ... Ένα μήνα μας έλεγαν για το αρκουδάκι της Καστοριάς, δεν μπορούσαν να το μάσουν μέσα στη λίμνη; Παραμύθια είναι αυτά τώρα. Στον Προφήτη Ηλία το αμολήσανε ... Στην Καστοριά προχθές είχε έδειχνε ένα αρκουδάκι μέσα στη λίμνη. Την παγωμένη λίμνη. Δεν μπορούσαν να το μάσουν; Μέσα. Τους κύκνους έφαγε αυτά ... [Κτηνοτρόφος κάτοικος Σκλήθρου 2, Ομάδα εστίασης 5]

Και επίσης ότι επανεντάσσουμε έτυχε τώρα 4-5 αρκούδια μωρά που βρέθηκαν. Ναι αλλά αυτό αν δεν σκοτώνετε κύριοι τη μάνα, ε το αρκούδι εκεί θα ήτανε. Δεν είναι ότι το έκανα εγώ εδώ το έβγαλα από το αυγό και το άφησα στο βουνό. Ή το έφερα από έξω. Εκεί ανήκει άρα εκεί πρέπει να ξαναπάει ... Να το κλείσω μέσα εδώ δεν έχει κανένα νόημα γιατί να το κάνω. Θα το κάνω για ένα ζώο που είναι ταλαιπωρημένο ... [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης 1, Αετός]

Η αφήγηση της απελευθέρωσης άγριων ζώων συνδέεται με την πεποίθηση ότι οι αρκούδες είναι περισσότερο εξοικειωμένες με την ανθρώπινη παρουσία και επομένως, προσεγγίζουν πιο εύκολα τους ανθρώπινους οικισμούς:

Το προηγούμενο Σαββατοκύριακο πήγα με την οικογένειά μου στον Αρκτούρο ... Εκεί τον ρώτησα αυτό το πράγμα, αν έχουν αφήσει ποτέ ελεύθερες αρκούδες ... Γιατί πολλά ακούγονται κατά καιρούς ότι ίσως έχουν αφήσει, αφήνουμε, κάνουνε ... Και επειδή εδώ σε εμάς ποτέ δεν έχει εμφανιστεί αρκούδα ... Αλλά αρκούδα ποτέ δεν εμφανίστηκε και τώρα έχει δύο χρόνια που εμφανίστηκε ... Και λέω μήπως έχετε αφήσει εσείς και είναι λίγο πιο εξημερωμένες οι αρκούδες; [Αιρετός εκπρόσωπος Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης 1]

Εγώ σαν ... μελισσοκόμος τώρα που μιλάμε θα ήθελα ας πούμε τουλάχιστον όταν αφήθηκαν ελεύθερες οι αρκούδες από πάνω να βοηθήσει λίγο ο Αρκτούρος γιατί κι ο Αρκτούρος έχει πρόβλημα τώρα σε αυτό να μας πει ότι ξέρετε τι εγώ πλέον κόβω τα σύρματα και οι αρκούδες είναι ελεύθερες ... τουλάχιστον να ξέρουμε ότι τι γίνεται ... [Μελισσοκόμος 1, Ξινό Νερό]

Ωστόσο, η παρουσία των περιβαλλοντικών οργάνωσεων στην περιοχή αναφοράς του προγράμματος και οι δράσεις ενημέρωσης που υλοποιούνται φαίνεται να έχουν σημαντικό αποτέλεσμα ως προς τη διάχυση επιστημονικής γνώσης στην τοπική κοινωνία:

Τέλος πάντων ο άνθρωπος μου εξήγησε εκεί ... και τον λόγο που ίσως αυτή η αρκούδα που έχει 2 μωρά μικρά να ρθει ήρθε προς το χωριό μας. Ότι ίσως υπάρχει αρσενικό κυρίαρχο αρσενικό στο βουνό και λόγω ότι φοβάται κατέβηκε πιο προς τα εμάς.
[Αιρετός εκπρόσωπος Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης 1]

Το ότι έρχονται εδώ πολύς κόσμος βλέπει και τι γίνεται και ακούει πράγματα που λέμε ότι κάνουμε για την αρκούδα ας πούμε οπότε ηρεμεί κάπως. Τον βλέπεις τον επισκέπτη ... είτε αγρότη είτε κτηνοτρόφο ... Έχουνε μια επιθετικότητα στην αρχή, α αυτό α εκείνο αλλά μετά καλμάρουνε και καταλαβαίνουνε τι γίνεται πλέον ... Γιατί έρχονται με το ύφος αυτό τώρα ήρθα εγώ σας πέτυχα, θα σας τα πω ... Εχθές ήτανε η αρκούδα στην αυλή και μου έκανε αυτό κι εκείνο και το άλλο ... Εντάξει, το καταλαβαίνει, μαθαίνει για το ζώο καταρχάς ως συμπεριφέρεται, γιατί έρχεται στην αυλή του ή χτυπάει τον κάδο με τα σκουπίδια ή το μελίτσι που είναι παραδίπλα ... Νομίζω ότι καταλαβαίνει μετά γιατί συμβαίνει αυτό ... [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής Οργάνωσης 1, Αετός]

...υπάρχει μια ηλικία που είναι να πω από 20 ως 40 που είτε είναι νέος αγρότης είτε νέος κτηνοτρόφος που δεν είναι ο παππούς που είναι στα 65 ... Είναι πιο καλά τα πράγματα ... Τώρα όσο πιάνουμε πιο απομακρυσμένες ορεινές περιοχές είναι ακόμα λίγο όπως μάθανε από τον παππού τους ... που τους είτε μια ιστορία ή αυτά που ζούσε τις εμπειρίες του. Αλλά όχι, έχει αλλάξει πολύ το κλίμα. Και κυρίως με τις επισκέψεις των σχολείων στο κέντρο επάνω βλέπεις ότι αλλάζει ... [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής Οργάνωσης 1, Αετός]

Και σε αυτό δουλεύουμε γιατί ο κόσμος που έρχεται εδώ είναι μέσα στα πλαίσια της ξενάγησης ότι δεν αφήνουμε ούτε αρκούδες ούτε λύκους ούτε φίδια ... κουνούπια λένε, ψύλλους αφήσαμε ... Και η πλάκα είναι τον είδαμε. Ποιόν είδατε; Τι είδατε; Εκεί δεν απαντάει κανένας. Δεν είδε κανέναν. Και αυτό το ψιλοκαταλαβαίνουμε γιατί όλος ο κόσμος νομίζει ότι εδώ κάνουμε ένα πάρτι αναπαραγωγής ας πούμε εδώ επάνω και όταν ακούνε ότι τα ζώα είναι στερημένα και δεν είναι για αναπαραγωγή, για συγκεκριμένους λόγους δε γίνεται, και για τους λύκους το ίδιο, λέει ναι, μάλιστα. Άρα πού τις βρίσκουνε τις αρκούδες. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής Οργάνωσης 1, Αετός]

Πολλοί συνεντευξιαζόμενοι υπογραμμίζουν την ανάγκη πρόσθετης και πιο πλατιάς ενημέρωσης της τοπικής κοινωνίας σε μια σειρά από θεματικές, με επικέντρωση στο ποια πρέπει να είναι η συμπεριφορά των ανθρώπων όταν συναντήσουν μια αρκούδα:

Πώς να αντιμετωπίσω μια αρκούδα όταν την συναντήσω. Τι πρέπει να κάνω. Ένας κτηνοτρόφος θα πρέπει σίγουρα να ξέρει τι πρέπει να κάνει σε αυτές τις περιπτώσεις ... Δεν υπάρχει ενημέρωση ... νομίζω ότι λείπει, είναι το πρώτο πράγμα. Δηλαδή δεν φτάνει εμείς να φωνάζουμε, να κάνουμε, πρέπει να προστατέψουμε τα ζώα τα άγρια ... Ο κόσμος έχει μια φοβία. Δεν μπορείς να τον κάνεις ξαφνικά να αγαπήσει την αρκούδα ... Μια τέτοια οργάνωση δεν θα πάει στην Αθήνα να κάνει ενημέρωση για την αρκούδα, δε χρειάζεται. Εδώ όμως που ζούμε δίπλα, μαζί, και δεν πρέπει να σκεφτόμαστε την εξαφάνισή τους για να ζούμε εμείς ήρεμα, ήσυχα, δεν το συζητάμε ... θα πρέπει να γίνεται αυτή η ενημέρωση. [Αιρετός εκπρόσωπος Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης 2]

... Πρωτίστως ενημέρωση στο ευρύ κοινό. Δηλαδή στους ορειβάτες, σε ξυλοκόπους, σε κτηνοτρόφους, γεωργούς προφανώς και στους κυνηγούς. Ενημέρωση για το τι

πρέπει να γίνει σε μια τυχαία συνάντηση, για το πώς πρέπει να αντιμετωπίζουμε το άγριο ζώο ... είναι επικίνδυνο ζώο όταν προκληθεί...[Κυνηγός 2, Φλώρινα]

Οι ερμηνείες που δίνονται για την αύξηση του πληθυσμού της αρκούδας περιλαμβάνουν τις μεταβολές στην αγροτική ύπαιθρο (για παράδειγμα, τη σημαντική μείωση σπυροφόρων δέντρων), τη σχετικά αυξημένη διαθεσιμότητα τροφής για την αρκούδα στις αγροτικές καλλιέργειες αλλά και τη μετακίνηση πληθυσμών από γειτονικές χώρες:

Καταρχάς κοίταξε, πρώτα όλα τα βουνά δουλευόντουσαν, ήταν αμπέλια που λέμε. Τώρα γίναν τα αμπέλια βουνά. Πολυκοσμία είχε σε κάθε χωριό, όλοι ήταν στην αγροτιά ... φοβόταν τα ζώα. Τώρα έχουν ερημωθεί τα πάντα, δε δουλεύεται τίποτα. [Δημοτικός υπάλληλος κάτοικος Σκλήθρου 1, Ομάδα εστίασης 5]

Και τότε είχαμε την αβάντα, υπήρχαν πάρα πολλές κορομηλιές, πάρα πολλές αχλαδιές τότε ... τα οποία είχαν τα αχλάδια, τρώγαν οι αρκούδες. Τώρα τι πίνουνε; Τα γίδια μου φεύγουνε εμένα στις κορομηλιές, κόψιμο το δέντρο. Τα γίδια μου φεύγουνε στις αχλαδιές, κόψιμο το δέντρο ... Επόμενο είναι... [Δημοτικός υπάλληλος κάτοικος Σκλήθρου 1, Ομάδα εστίασης 5]

Ας μην ξεχνάμε, είμαστε πολύ κοντά και στα Σκόπια. Είμαστε και πολύ κοντά στην Αλβανία. Μπορεί να έρχονται και από εκεί. [Κτηνοτρόφος 1, Αετός]

Ότι πληθαίνουν πληθαίνουν. Τώρα πολλά και τα καλαμπόκια, αφύλαχτος ο κάμπος, θα μπουνε μέσα ... έχουνε καλό φθινόπωρο και καλοκαίρι, τρώνε, χορταίνουν, παχαίνουνε, οπότε κρατάνε τα μικρά ... και πολλαπλασιάζονται. [Κτηνοτρόφος κάτοικος Σκλήθρου 1, Ομάδα εστίασης 5]

Υπήρχε ελάχιστη αρκούδα. Η αρκούδα τώρα έχει πληθύνει πολύ ... όταν είχε πιάσει φωτιά μέσα η Βουλγαρία, ήταν ο πόλεμος τότε ας πούμε Γιουγκοσλαβίας κι όταν πήρε φωτιά ο Γράμμος. Κατά εδώ μαζεύτηκε. Ναι μεν παλιά υπήρχαν αρκούδες αλλά τι έλεγε; Υπάρχουν 2 αρκούδες ας το πούμε σε αυτή την τοποθεσία, δύο εδώ μία εκεί. Τώρα δεν υπάρχει θέμα. [Δημοτικός υπάλληλος κάτοικος Σκλήθρου 1, Ομάδα εστίασης 5]

... Ο πληθυσμός του ζώου είτε βρίσκεται σε μια αύξηση, είτε παραμένει σταθερός ωστόσο τροποποιείται η κατανομή του, καθότι τα ζώα στις περιοχές τις ορεινές δεν βρίσκουνε πάντα την τροφή που εύρισκαν στο παρελθόν, λόγω αλλαγής χρήσεων γης κυρίως. Δηλαδή, έχουμε εγκατάλειψη ορεινών περιοχών, έχουμε μείωση της κτηνοτροφίας της νομαδικής, έχουμε μείωση ως εξαφάνιση της ορεινής γεωργίας, αποτελέσματα τα οποία προφανώς τροποποιούνε και την κατανομή του ζώου ... [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 4]

Όταν καιγόταν η Ηλεία, που είχαμε τα θύματα στην Πελοπόννησο, παράλληλα καιγόταν και ο Γράμμος ... κι έγινε μεγάλη μετακίνηση ζωικού πληθυσμού τότε ... από το 2007 και μετά παρατηρείται στο δικό μας το βουνό μια τεράστια αύξηση του ζωικού αυτού πληθυσμού. Αποτέλεσμα έχει τώρα πολλαπλασιάζεται το ζώο, βρήκε ιδανικές συνθήκες στο βουνό και έχει κατά κάποιον τρόπο γεμίσει ο κάμπος. [Μελισσοκόμος 1, Ομάδα εστίασης 1]

Επειδή υπάρχει μετακίνηση πληθυσμών, ανθρώπων από τα βουνά προς τις πόλεις ή τα χωριά, δηλαδή οι παραγωγικές κτηνοτροφικές και άλλες δραστηριότητες στα

βουνά έχουν μειωθεί τα τελευταία χρόνια κι έχουν αυξηθεί στον κάμπο ή κοντά στα χωριά, αυτό οδηγεί και τις αρκούδες να ακολουθήσουν την τροφή [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Ομάδα εστίασης 1]

Η αύξηση του πληθυσμού της αρκούδας έχει αυξήσει σημαντικά τις ζημιές σε αγροτική παραγωγή και κτηνοτροφικά ζώα, τα τροχαία ατυχήματα στα οποία εμπλέκονται αρκούδες, αλλά και την πιθανότητα των ανεπιθύμητων συναντήσεων αρκούδας-ανθρώπου:

Με χτύπησε με το αμάξι ... Κατέβαινα από το χωριό Ασπρόγεια, ήμασταν τέσσερις μέσα, οδηγώ εγώ. Κι έρχεται η αρκούδα, με κόβει τον δρόμο, με χτυπάει ... Σούρουπο ... εννιά, εννιάμιση η ώρα ... κατέβαινα από το χωριό ... με έκανε 1000 ευρώ ζημιά. Λέω εντάξει. Μετά από εκεί τι κάνουμε; [Συνταξιούχος κάτοικος Σκλήθρου, Ομάδα εστίασης 5]

...Συμβαίνουν τροχαία ατυχήματα, έτσι, και αυτά έχουν αυξηθεί, είναι γεγονός αυτό. Έχουν αυξηθεί. Συμβαίνουν τροχαία ατυχήματα σε τμήματα εδώ των δρόμων σε αυτή τη διαδρομή που σου περιέγραψα πριν. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να κινδυνεύει και η αρκούδα αλλά και οι άνθρωποι, ευτυχώς μέχρι τώρα δεν είχαμε απώλεια ανθρώπινης ζωής, αλλά από υλικές ζημιές είχαμε αρκετές σε αυτοκίνητα ... [Κυνηγός, Αμύνταιο]

... κι έχω τα περιστατικά καταγεγραμμένα, αυτά που έχουν καταγραφεί. Είναι και πολλά που δεν έχουν καταγραφεί, σίγουρα, έτσι; Και τα οποία τα έχω πάρα πολύ αναλυτικά να σας τα πω δηλαδή. Αν θέλετε συνολικά να σας πω έχουμε το τελευταίο διάστημα από τις 27.10.2015 το πρώτο περιστατικό που ξεκινάμε μέχρι τις 18.07 έχουμε 8 προσεγγίσεις σε κατοικημένες περιοχές, όπου είχαμε επιθέσεις σε 4 κυνηγόσκυλα στο σπίτι, όχι στο βουνό, μέσα στο σπίτι, μία σε άνθρωπο, χωρίς περαιτέρω επιπτώσεις βέβαια, και συνολικά 18 θανάτους αιγοπροβάτων. Αυτά είναι τα καταγεγραμμένα ... σε κατοικημένες περιοχές ... στα όρια του Δήμου Αμυνταίου. [Κυνηγός, Ομάδα εστίασης 4]

Σε ένα σημείο συγκεκριμένο, σε ένα σημείο συγκεκριμένο μόνο, τα τελευταία 2 χρόνια έχουν συμβεί 7 θανατηφόρα για την αρκούδα τροχαία. Σε ένα σημείο μόνο ... Είναι στο Κλειδί, ναι η διάβαση στον κάθετο άξονα της Εγνατίας ... Είναι πάρα πολύ συχνή η διέλευση των αρκούδων από εκεί ... Αν θα μπορούσαν εκεί να μούνε φράχτες με υπόγεια διάβαση ... Εμείς σαν Κυνηγετικός Σύλλογος έχουμε βάλει πινακίδες και τονίζουμε τη διέλευση των άγριων ζώων και εφιστούμε την προσοχή. Αλλά νομίζω ότι δεν αρκεί [Κυνηγός, Ομάδα εστίασης 4]

Μαζί με την επαναφορά του κυνηγιού που ήδη έχει αναφερθεί, πολλοί συνεντευξιζόμενοι προβληματίζονται σχετικά με την εφαρμογή μέτρων με στόχο την κατά χώρο διάκριση της αρκούδας από τον άνθρωπο:

Δεν ξέρω ακριβώς το χούι μιας αρκούδας ... για τα μονοπάτια που λέει, υπάρχουν πινακίδες, διάβαση αρκούδας. Η αρκούδα αλλάζει μονοπάτι άλλο; ... Τι εννοώ, από εκεί που ξεκινάει το μονοπάτι της, πιο ψηλά, να βάλουν ηλεκτροφόρο αυτό ρε παιδί μου, πώς είναι τα φώτα αυτά με τον ήλιο, κάντα να χτυπάει ρε παιδί μου ... [Δημοτικής υπάλληλος Σκλήθρου 2, Ομάδα εστίασης 5]

Έμμεσα έχει τεθεί από συνεντευξιαζόμενους κυνηγούς το ενδεχόμενο διαχείρισης του πληθυσμού της αρκούδας ως μια από τις επιλέξιμες επιλογές για την αντιμετώπιση της αύξησης του είδους:

... Αν πρέπει να επέμβει κάποιος στη διαχείριση ίσως του πληθυσμού της αρκούδας στην περιοχή μας. Δεν είμαστε ούτε σε αυτό ειδικοί να απαντήσουμε εμείς, έτσι; Νομίζω ότι υπάρχουν αρμόδιοι φορείς και τα λοιπά ... Απλά εμείς σαν κυνηγοί αυτά που είχα να επισημάνω ήτανε ότι παρατηρούνται κρούσματα όλα και αυξανόμενα. Τώρα πόσο έχει αυξηθεί ο πληθυσμός και αν χρειάζεται διαχείριση του πληθυσμού αυτό δεν είμαστε εμείς ειδικοί να το πούμε. [Κυνηγός, Αμύνταιο]

Εγώ νομίζω ότι το έχουμε περάσει [το όριο, πέρα από το οποίο πρέπει να υπάρξει διαχείριση πληθυσμού], σε ό,τι αφορά την αρκούδα. Για τον λύκο εν μπορώ να σου απαντήσω με βεβαιότητα. Όσον αφορά την αρκούδα το έχουμε περάσει, είναι πάρα πολλές. [Κυνηγός 1, Φλώρινα]

... αλλά νομίζω ότι πρέπει να γίνει και μια πιο συντονισμένη δράση σε ό,τι έχει να κάνει με τον αριθμό τους. Δηλαδή ... με διαχείριση του πληθυσμού ... στην Καστοριά ας πούμε το αρκουδάκι που ήτανε μέσα στη λίμνη. Πριν 10-15 μέρες ενημερωθήκατε φαντάζομαι έφαγε φόλα μια αρκούδα και ψόφησε μέσα στην πόλη σε κατοικημένη περιοχή ... Νομίζω ότι θα πρέπει να γίνει καμία διαχείριση του πληθυσμού. Δεν μπορώ να προτείνω, δεν ξέρω τον τρόπο αλλά έχω διαβάσει ότι σε άλλα κράτη γίνονται τέτοιες δράσεις διαχείρισης πληθυσμού. Κι όχι μόνο στην αρκούδα, έτσι; [Κυνηγός 2, Φλώρινα]

Δουλεύουμε ακόμα αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα νομίζω με απαρχαιωμένους νόμους και με απαρχαιωμένες λογικές. Δηλαδή, παραδείγματος χάριν. Στο Βίτσι, έχει 10 αγριογούρουνα και 500 ζαρκάδια. Και η ελληνική νομοθεσία συνεχίζει να λέει ότι στους κυνηγούς, πηγαίνετε εξοντώστε τα 10 αγριογούρουνα κι αφήστε τα 500 ζαρκάδια να γίνουν χίλια, δε συμβαίνει πουθενά στον κόσμο αυτό παιδιά, πουθενά στον κόσμο. Γίνονται καταμετρήσεις και λένε ότι θα σκοτώσετε 10 αρσενικά ζαρκάδια και 5 θηλυκά. Και αγριογούρουνο φέτος, όχι. Ή υπάρχουν 100 αρκούδες ενώ πρέπει να υπάρχουν 20, δεν ξέρω. [Κυνηγός 2, Φλώρινα]

Υπάρχουν αναφορές που υποδηλώνουν άλλες έμμεσα και άλλες άμεσα γεγονότα ή πρόθεση αυτοδικίας:

Κοίταξε να δεις όμως. Εγώ χάνω τα ζώα, χάνω την περιουσία μου, αγωνίζομαι. Άμα τη σκοτώσει όμως, θα με πάνε φυλακή. Κατάλαβες; Αλλά αυτοί δεν κάνουν τίποτα να με προστατέψουν εμένα ... Θα αγανακτήσω, δε θα αγανακτήσω εγώ άμα χάσω δέκα ζώα; [Κτηνοτρόφος κάτοικος Σκλήθρου 2, Ομάδα εστίασης 5]

Και φωνάζει ο κόσμος, διαμαρτύρεται μην τις πειράζεις. Φυσικά, είναι ωραίο πράμα. Το κάθε που είναι στη φύση είναι χρήσιμο. Ακόμα και η οχιά το φίδι είναι χρήσιμο, κάτι χρησιμεύει. Αλλά δεν μπορεί να μου φάει την περιουσία και να λέμε ότι ... Και αύριο θα αρχίσει και ανθρώπους. Ανθρώπους λέει ας φάει μόνο μην τις σκοτώνουν, είναι λίγες λέει. Και είναι λίγες, εγώ χρωστάω τίποτα να με σακατέψει και να μου πάρει τον βιό [Κτηνοτρόφος 2, Αετός]

Τώρα θα πληθαίνουν, αφού δεν τις πειράζουν οι κυνηγοί φοβούνται ... Αλλά κανένας μπορεί να την βαρέσει γιατί είμαι μέχρι εδώ, δεν χωράει παρακεί ... Όταν την βρίσκεις

μέσα στο μαντρί σου και ορμάει τι πρέπει να κάνεις για πες μου; Να κάτσω να με φάει; [Κτηνοτρόφος 2, Αετός]

Θα ήθελα πολύ να μην υπάρχουν αρκούδες εδώ. Δηλαδή αν γίνεται με κάποιον τρόπο να τις βρούνε να τις πάρουνε. Είτε να τις στείλουνε πίσω είτε αν ο λόγος που κατέβηκαν ήταν τα μικρά τους να πάρουν τα μικρά τους για να ξαναφύγουν. Με κάποιον τρόπο δηλαδή να τις διώξουν. Γιατί ούτε για την αρκούδα είναι καλό εδώ που είναι. Γιατί κι εμένα προσωπικά αν με κάνει ζημιά που δεν με έχει κάνει, αν με κάνει όμως την περιουσία μου ζημιά, ε, θα κοιτάξω να την κυνηγήσω. Ξέρω ότι απαγορεύεται ... αλλά θα αναγκαστώ, δε θα αναγκαστώ; Θα με αποζημιώσει κανείς; Δεν θα με αποζημιώσει κανείς. Δηλαδή, σου είπα για τα άλογα. Αν έρθει και μου κάνει μια ζημιά, θα θέλω εγώ να ξαναδώ την αρκούδα εδώ; Δεν θα με αποζημιώσει κανείς. Και έχω δώσει λεφτά όχι αστεία. Αν γίνεται να φύγει, που πιστεύω γίνεται ... δε γίνεται τα τελευταία 2 χρόνια να έχουμε αυτό το πρόβλημα. Κάτι έχει γίνει. Έχουν αυξηθεί ...[Αγροτοκτηνοτρόφος, Φαράγγι]

Όταν αποζημιωθεί ο άλλος δεν λαμβάνει μέτρα για να πάει να σκοτώσει. Κατάλαβες; Όταν ξέρει ότι δε βαριέσαι, θα πληρωθώ. Αλλά όταν σε γράφει η πολιτεία και εσύ παίρνεις άλλα μέτρα τότε. [Αγρότης, Πεδινό]

Έχουμε δει πράγματα τραγικά. Εγώ έχω δει πριν από λίγα χρόνια, κάναμε και τη σχετική δικογραφία για το θέμα. Αναίτια κατά την άποψή μου αρκούδα η οποία εκτελέστηκε και της αφαίρεσαν τα μπροστινά πέλαμα προφανώς ως τρόπαιο, έχουμε δει φοβερά πράγματα. Που σε καμία περίπτωση δεν τα δικαιολογεί οποιαδήποτε οικονομική βλάβη και ζημιά. [Δασολόγος, Φλώρινα]

Μάλιστα, η πιθανότητα αυτοδικίας φαίνεται να αυξάνεται με τον αριθμό των ζημιών που μπορεί να έχουν οι παραγωγοί, γεγονός το οποίο κατευθύνει και τις σχετικές πρωτοβουλίες των περιβαλλοντικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή:

...όταν κάποιος βέβαια έχει πάθει 1,2,3, 5, φορές τον έχει χτυπήσει και τα λοιπά μια αρκούδα μπορεί να έρθει σε μια φάση που αν δεν του δώσεις τη λύση ... να πάρει έναν σκύλο ή μια ηλεκτροφόρα αν είναι μελισσοκόμος περίφραξη ακόμα και 30 40 ζώα να έχει που είναι ας πούμε ... μπορεί να βάλει μια ηλεκτροφόρα. Εκεί θέλει να του τη δώσεις τη λύση. Να του πεις ΟΚ, ναι, εντάξει, πρέπει να ζεις με την αρκούδα αλλά κι εγώ μπορώ να κάνω αυτό. [Μέλος περιβαλλοντικής μη-κυβερνητικής οργάνωσης, Αετός]

Γενικότερα, προκύπτει ότι η διάδοση των μέσων αποτροπής ζημιάς από αρκούδα στην περιοχή έχει επιδράσει καθοριστικά και στις στάσεις της τοπικής κοινωνίας απέναντι στο είδος, είτε άμεσα είτε έμμεσα, και κυρίως μέσα από τα κοινωνικά δίκτυα των παραγωγών:

Εκεί όπου υπήρχε μια ουσιαστική παρέμβαση ήταν στην μελισσοκομία. Όταν έτρεξε εκείνο το πρόγραμμα με τις περιφράξεις τις ηλεκτροφόρες και τα λοιπά έχω την εντύπωση ότι ένα μεγάλο κομμάτι πληθυσμού της υπαίθρου που είχε στο μυαλό του ότι η αρκούδα είναι εχθρός άρχισε να μην την βλέπει τόσο εχθρικά. Άρχισε να μην τον ενοχλεί τόσο πολύ. [Δασολόγος, Φλώρινα]

...αυτό, όμως, είναι ένα πράγματα που, τα εχθρικά συναισθήματα, που αναπαράγονται με γεωμετρική πρόοδο σε ένα καφενείο. Όταν ο μελισσοκόμος δεν έχει λόγο να καταφέρεται κατά του ζώου μεταδίδει αυτό το συναίσθημα και σε

πολλούς άλλους ή μάλλον δεν μεταδίδει το εχθρικό συναίσθημα. [Δασολόγος, Φλώρινα]

Στον αντίποδα των αρνητικών στάσεων που προηγήθηκαν, αρκετοί συνεντευξιαζόμενοι εκφράζονται με θετική προδιάθεση για την αρκούδα. Οι θετικές αυτές αναφορές συνοδεύονται σχεδόν πάντοτε από δύο ακόμη στοιχεία, που φαίνεται να λειτουργούν επιρρωτικά προς την ίδια κατεύθυνση, συγκεκριμένα, (1) από την αναστροφή της κυρίαρχης άποψης ότι η αρκούδα παραβιάζει ένα συμβολικό σύνορο ανάμεσα στη φύση και την κοινωνία και (2) από την ανάγκη συμβίωσης με την αρκούδα ως κανονιστικής αρχής για την τοπική κοινωνία:

Εντάξει, είναι ένα ζώο που μπαίνουμε στην περιοχή του κακά τα ψέματα. Το σεβόμαστε ... Πρέπει να συμβιώσουμε αρμονικά με αυτό το ζώο. [Μελισσοκόμος 2, Ξινό Νερό]

Για να είμαστε όμως και ειλικρινείς, εμείς παρεμβαίνουμε στο περιβάλλον της αρκούδας ή του άγριου ζώου, έτσι; Γιατί όταν εμείς πηγαίνουμε είτε βοσκός είτε στιδήποτε στην περιοχή της αυτή προστατεύει την περιοχή της, όχι ότι θέλει να κάνει κάτι κακό ... Λογικό είναι αυτό, γιατί αν εγώ έρθω σπίτι σου ... Και σας είπα, κάνει ζημιές μόνο όταν δεν έχει τροφή ... δεν είναι κάτι συνέχεια να σε πειράζει ή να σε κάνει κάτι ... [Δασολόγος, Αμύνταιο]

Αν και για να λέμε τα πράγματα με το όνομά τους, οι ανθρωπογενείς παρεμβάσεις είναι αυτές που προκαλούν την αρκούδα και όχι η αρκούδα τον άνθρωπο ... Η αρκούδα είναι ένα θηλαστικό που αναζητά τροφή κάποιες φορές και επειδή ο άνθρωπος έχει ξεπεράσει τα όρια των οικισμών του, τη βρίσκει στον δρόμο. Από την άλλη μεριά, η ύπαιθρος έχει ερημώσει. Το έχουμε κι αυτό. Άρα, έρχεται πιο εύκολα πιο κοντά στους οικισμούς ... Είναι 2 όψεις του ίδιου προβλήματος ... [Δασολόγος, Φλώρινα]

Το ότι αναπτύσσεται και αυξάνεται ο πληθυσμός δείχνει και υγεία όμως της πανίδας ... Και εμείς έχουμε παρέμβει στη ζωή της και εμείς δεν της έχουμε αφήσει τίποτα ... Βέβαια εντάξει, καλό το περιβάλλον, πρωταρχικό ρόλο όμως ο άνθρωπος. Βασικότερο. Πρέπει να σκεφτούμε όμως ότι ίσως θα πρέπει να βοηθήσουμε και εμείς να μείνει στο βουνό ... Δηλαδή δεν μπορούμε να λέμε, ναι ναι καλό το οικοσύστημα και πολλά αυτά, εμείς να παρεμβαίνουμε στη δική της ζωή στα δικά της μέρη στο δικό της τόπο και να μην θέλουμε να κατέβει. Πρέπει να ζήσει, πώς θα επιβιώσει, θα κατέβει [Αγρότισσα, Ομάδα εστίασης 1]

Η μεταβολή των στάσεων της τοπικής κοινωνίας απέναντι στην αρκούδα, μάλιστα, θεωρείται και ως ένας από τους βασικότερους λόγους αύξησης του πληθυσμού του είδους:

Δεν τις σκοτώνουμε πλέον. Εγώ νομίζω ότι είναι αυτό. Δεν τις σκοτώνει ο κόσμος. Δηλαδή κι εμείς οι κυνηγοί ας πούμε που βγαίνουμε στο βουνό δύσκολα, πολύ δύσκολα, δηλαδή πρέπει να κινδυνέψει κάποιος ... Δηλαδή είμαστε πλέον όλοι ευαισθητοποιημένοι, διαβασμένοι .., δεν τις σκοτώνει ο κόσμος πλέον τις αρκούδες ... Ίσα ίσα που τις προστατεύουμε. [Κυνηγός 2, Φλώρινα]

Οι σκέψεις που διατυπώνονται ως προς τη δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού με επικέντρωση στην άγρια ζωή και την αρκούδα φαίνεται να εξαρτώνται

σχεδόν αποκλειστικά από τον πολλαπλασιασμό του εγχειρήματος του Αρκτούρο στο Νυμφαίο:

Δηλαδή να έχουμε τις αρκούδες να έχουμε κι ένα μέρος ας πούμε ένα ίσως όπως είναι του Αρκτούρου σε πιο μεγάλη έκταση και να είναι και επισκέψιμο και να βγάξει και κάποια έσοδα ο Δήμος και λοιπά ...[Αιρετός εκπρόσωπος Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης 2]

Ως προς τι; Να μεγαλώσει το πάρκο της αρκούδας; Να μεταφέρουμε ένα δεύτερο πάρκο πιο κοντά, να έχει πιο καλή πρόσβαση; [Ιδιωτικός υπάλληλος, Φλώρινα]

4. ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats Analyses)

Τα αποτελέσματα που παρουσιάστηκαν συνοψίζονται στη συνέχεια και οργανώνονται σε τρεις πίνακες με τη μορφή της Ανάλυσης SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats Analysis) για τρεις αντίστοιχες θεματικές, συγκεκριμένα, (1) την προσέγγιση της αρκούδας σε καλλιέργειες, παραγωγικές εγκαταστάσεις και οικισμούς, (2) την εγκατάσταση ηλεκτροφόρων περιφράξεων ως μέσο αποτροπής ζημιάς από αρκούδα και (3) στους σκύλους φύλαξης κοπαδιών. Σημειώνεται ότι κάθε πίνακας έχει συμπληρωθεί μετά από επεξεργασία των δηλώσεων των συνεντευξιαζόμενων.

Πίνακας 1. Ανάλυση SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats Analysis) για την προσέγγιση της αρκούδας σε οικισμούς

	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης	Αγρότες/Κτηνοτρόφοι	Περιβαλλοντικές οργανώσεις	Δασική Υπηρεσία	Κυνηγετικοί Σύλλογοι/Ομοσπονδία
Ερείσματα	Δυνατότητα προσαρμογής συστημάτων αποκομιδής απορριμμάτων	Δυνατότητα προμήθειας και εγκατάστασης μέσω αποτροπής προσέγγισης και ζημιάς από αρκούδα	Θεσμική κατοχύρωση της Ομάδας Άμεσης Επέμβασης με τη συμμετοχή περιβαλλοντικών οργανώσεων	Πολλά από τα μέτρα ενίσχυσης των φυσικών τροφικών πηγών της αρκούδας περιλαμβάνονται ήδη στα διαχειριστικά σχέδια	Ένταξη στην Ομάδα Άμεσης Επέμβασης μέσα από την θεσμική κατοχύρωση της συμμετοχής των θηροφυλάκων
Αδυναμίες	Η προσαρμογή των συστημάτων αποκομιδής των απορριμμάτων ενδέχεται να αυξήσει τον χρόνο αποκομιδής	Υψηλή πιθανότητα πολύ σοβαρού ατυχήματος, ειδικά στην περίπτωση ποτίσματος του καλαμποκιού τη νύχτα	Διαπιστώνονται προβλήματα ως προς την προμήθεια και τον χειρισμό αποτρεπτικών και άλλων μέσων	Αδυναμία επιχειρησιακή λόγω της οικονομικής κρίσης και των μειωμένων τακτικών πιστώσεων	Απώλεια σκύλων από την αρκούδα μέσα σε αυλές σπιτιών, στην περίμετρο των οικισμών
Ευκαιρίες	Δυνατότητα εκστρατείας ενημέρωσης στον Δήμο Αμυνταίου για την προσαρμογή των συστημάτων αποκομιδής των απορριμμάτων	Πρόθεση συμμετοχής σε μια ενδεχόμενη επαναφορά του μέτρου ασυγκόμιστης σοδειάς ως τροφικής πηγής για την αρκούδα	Κάθε νέα εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών σε μια καινούρια περιοχή συνοδεύεται από πρόσθετη βελτιστοποίηση	Συνέργεια με κοινωνικούς εταίρους ως προς τον συνολικότερο σχεδιασμό που απαιτείται για την ενίσχυση των φυσικών τροφικών πηγών της αρκούδας	Ενισχυμένος ρόλος της θηροφυλακής μέσα από τη διεύρυνση της συνεργασίας με τη Δασική Υπηρεσία
Απειλές	Η προσαρμογή των συστημάτων αποκομιδής των απορριμμάτων ίσως οδηγήσει την αρκούδα ακόμη πιο κοντά στους οικισμούς	Η τοπική κοινωνία αντιδρά στην εφαρμογή μέσω αποτροπής που προκαλούν όχληση	Τα προβλήματα στη σύγκλιση της Ομάδας Άμεσης Επέμβασης δυσχεραίνουν την άρτια λειτουργία της	Ενδεχόμενη αδυναμία παρακολούθησης μακροπρόθεσμου σχεδιασμού δράσεων και παρεμβάσεων	Αίτημα διαχείρισης του πληθυσμού της αρκούδας, γεγονός που ενδέχεται να εγείρει επιφυλάξεις από τις περιβαλλοντικές οργανώσεις

Σημείωση: Ο πίνακας έχει συμπληρωθεί μετά από επεξεργασία των δηλώσεων των συνεντευξιαζόμενων.

Πίνακας 2. Ανάλυση SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats Analysis) για τις ηλεκτροφόρες περιφράξεις

	Μελισσοκόμοι	Κτηνοτρόφοι	Γεωργοί	Περιβαλλοντικές οργανώσεις
Ερείσματα	Οι μελισσοκόμοι αναδεικνύουν τη σημασία του τοπικού συγκεκριμένου στην εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών	Δυνατότητα περίφραξης παραγωγικών εγκαταστάσεων μέχρι μια συγκεκριμένη επιφάνεια	Δυνατότητα περίφραξης συγκεκριμένων τύπων καλλιεργειών και χωραφιών μέχρι μια συγκεκριμένη επιφάνεια	Συσσωρευμένη εμπειρία και γνώση από την εγκατάσταση και λειτουργία των περιφράξεων σε διάφορες περιοχές
Αδυναμίες	<ul style="list-style-type: none"> • Αδυναμία προμήθειας λόγω κόστους και όταν δεν υπάρχει σχετική επιδότηση • Πολλοί μελισσοκόμοι εγκαθιστούν ηλεκτροφόρες περιφράξεις αφού έχουν ήδη υποστεί ζημιά από αρκούδα στο πρόσφατο παρελθόν • Αδυναμία κάλυψης μετακινούμενων μελισσιών με μία μόνο περίφραξη 	<ul style="list-style-type: none"> • Αδυναμία προμήθειας λόγω κόστους και όταν δεν υπάρχει σχετική επιδότηση 	<ul style="list-style-type: none"> • Αδυναμία προμήθειας λόγω κόστους και όταν δεν υπάρχει σχετική επιδότηση • Το κόστος της περίφραξης αυξάνεται σημαντικά ανάλογα με την περίμετρο της έκτασης που πρέπει να περιφραχτεί 	Ανάγκη πρόσθετου και ευρύτερου σχεδιασμού και έρευνας αναφορικά με την συμπεριφορά της αρκούδας μετά την αποτροπή της από ηλεκτροφόρο περίφραξη
Ευκαιρίες	Δυνατότητα επιδότησης ηλεκτροφόρων περιφράξεων σε επικείμενες προκηρύξεις	Δυνατότητα επιδότησης ηλεκτροφόρων περιφράξεων σε επικείμενες προκηρύξεις	Δυνατότητα επιδότησης ηλεκτροφόρων περιφράξεων σε επικείμενες προκηρύξεις	Δυνατότητα περιγραφής τεχνικών προδιαγραφών
Απειλές	<ul style="list-style-type: none"> • Μη επιλεξιμότητα λόγω πολυδραστηριότητας • Διένεξη με κτηνοτρόφους όταν κοπάδια με κτηνοτροφικά ζώα διέρχονται δίπλα ή και μέσα σε μελισσοκομεία με εγκατεστημένες περιφράξεις 	Μη επιλεξιμότητα λόγω πολυδραστηριότητας	Μη επιλεξιμότητα λόγω πολυδραστηριότητας	Η προηγούμενη απορρόφηση σχετικών κονδυλίων ήταν χαμηλότερη του αναμενομένου λόγω έλλειψης σχετικής ενημέρωσης των ενδιαφερομένων

Σημείωση: Ο πίνακας έχει συμπληρωθεί μετά από επεξεργασία των δηλώσεων των συνεντευξιαζόμενων.

Πίνακας 3. Ανάλυση SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats Analysis) για τους σκύλους φύλαξης κοπαδιών

	Κτηνοτρόφοι	Περιβαλλοντικές οργανώσεις	Κτηνίατροι
Ερείσματα	Στην περιοχή υπάρχουν πολλά καλά σκυλιά από την φυλή του ελληνικού ποιμενικού αλλά και συσσωρευμένη εμπειρία για την εκπαίδευση των σκυλιών	Δυνατότητα προμήθειας σκύλων φύλαξης κοπαδιών μέσα από το πανελλαδικό δίκτυο που έχει συγκροτηθεί	Μια σειρά από αλλαγές, μεταξύ των οποίων και αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο εμπλέκουν τους κτηνιάτρους στην φροντίδα των σκύλων φύλαξης κοπαδιών
Αδυναμίες	Ένα από τα προβλήματα στην ανάπτυξη του δικτύου ανταλλαγής σκύλων φύλαξης κοπαδιών είναι και οι ενδο-ομαδικές σχέσεις μεταξύ των κτηνοτρόφων	Οι ζήτηση για σκύλους φύλαξης κοπαδιών που υπάρχει στην περιοχή είναι ιδιαίτερα αυξημένη και δεν μπορεί να καλυφθεί εύκολα από την παρούσα προσφορά	Αδυναμία αποτελεσματικής απεύθυνσης στους κτηνοτρόφους προκειμένου να διαχυθεί πολύτιμη πληροφορία σχετικά με τις βέλτιστες πρακτικές για τους σκύλους φύλαξης κοπαδιών
Ευκαιρίες	Η ένταξη κτηνοτρόφων στο δίκτυο αναμένεται να ενισχύσει την προσφορά καλών σκύλων τόσο από την περιοχή όσο και πανελλαδικά	Η προώθηση και υποστήριξη της δικτύωσης των κτηνοτρόφων βελτιώνει τις στάσεις των τοπικών κοινωνιών απέναντι στις περιβαλλοντικές οργανώσεις	Η ένταξη κτηνοτρόφων στο δίκτυο αναμένεται να αυξήσει τη σημασία που δίνουν οι κτηνοτρόφοι στα σκυλιά τους και να αυξήσει τις ανάγκες κτηνιατρικής φροντίδας και διατροφής
Απειλές	Πολλοί κτηνοτρόφοι έχουν προμηθευτεί σκυλιά μεγάλωσωμα, από φυλές διαφορετικές, γιατί πιστεύουν ότι με τον τρόπο αυτό θα προστατέψουν αποτελεσματικότερα τα ζώα τους	Τα δηλητηριασμένα δολώματα αποτελούν έναν από τους κύριους λόγους απώλειας σκύλων φύλαξης κοπαδιών	Διαπιστώνεται πλημμελής κτηνιατρική φροντίδα και διατροφή των σκύλων φύλαξης κοπαδιών, γεγονός που αντανακλά ότι οι κτηνοτρόφοι δεν αντιμετωπίζουν τα σκυλιά τους ως μακροπρόθεσμη επένδυση

Σημείωση: Ο πίνακας έχει συμπληρωθεί μετά από επεξεργασία των δηλώσεων των συνεντευξιζόμενων.

5. Συζήτηση

Ένα στοιχείο που πρέπει να διερευνηθεί είναι η συμπεριφορά της αρκούδας κατά την αναζήτηση τροφικού αντικειμένου. Μια υπόθεση εργασίας είναι ότι το ζώο, σε κάθε έξοδό του για αναζήτηση τροφής, επομένως και σε κάθε προσέγγισή του σε καλλιέργειες, παραγωγικές εγκαταστάσεις ή οικισμούς, θα επιχειρήσει να έχει η αναζήτησή του αυτή επιτυχία πριν την ολοκληρώσει. Δηλαδή, είναι πράγματι πιθανό ότι αν η αρκούδα αποτραπεί σε ένα σημείο λόγω της αποτελεσματικής λειτουργίας κάποιου μέσου αποτροπής, ίσως συνεχίσει την αναζήτησή της και τότε, το ενδεχόμενο ζημιάς σε αφύλακτες καλλιέργειες ή παραγωγικές εγκαταστάσεις αυξάνεται σημαντικά. Σημειώνεται ότι ένα παρόμοιο συμπέρασμα προέκυψε και σε σχετική έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε πανευρωπαϊκό επίπεδο (Hovardas & Marsden 2017, Hovardas et al. 2017).

Το ενδεχόμενο αυτό υπαγορεύει την ανάγκη ενός συνολικότερου σχεδιασμού που θα λαμβάνει υπόψη το σύνολο των διαθέσιμων μέτρων αποτροπής προσέγγισης της αρκούδας σε οικισμούς, καθώς και μέτρων αποτροπής ζημιών σε καλλιέργειες και κτηνοτροφικά ζώα. Ο συγκεκριμένος σχεδιασμός οφείλει να συνεκτιμά τις ιδιαιτερότητες του τοπικού συγκειμένου αλλά και τη διαθέσιμη χωρική πληροφορία. Για παράδειγμα, και πάντοτε σε έναν μελλοντικό, ολοκληρωμένο σχεδιασμό, η επιλογή των σημείων που θα επιλεγούν για παρεμβάσεις μέσα από δασικά διαχειριστικά σχέδια με στόχο την ενίσχυση των τροφικών πηγών της αρκούδας θα πρέπει να γίνει με γνώμονα τις κινήσεις του είδους και την σχετική απόσταση από τους οικισμούς της περιοχής αναφοράς του έργου. Αντίστοιχα, και σε συνέργεια με την προηγούμενη πρωτοβουλία, πρέπει η χρήση αποτρεπτικών μέσων και η εγκατάσταση μέσων αποτροπής ζημιάς από αρκούδα σε καλλιέργειες και παραγωγικές εγκαταστάσεις να γίνει με άμεση αναφορά και συνάφεια με τη διαθέσιμη χωρική πληροφορία.

Μια γενική παρατήρηση για τις βέλτιστες πρακτικές αναφορικά με μέσα αποτροπής προσέγγισης της αρκούδας σε οικισμούς αλλά και με μέσα αποτροπής ζημιάς από αρκούδα σε καλλιέργειες και παραγωγικές εγκαταστάσεις αφορά και πάλι τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής αναφοράς. Κάθε βέλτιστη πρακτική έχει καθιερωθεί ως τέτοια μέσα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο συμφραζομένων και μια νέα εφαρμογή της σε έναν νέο χώρο προϋποθέτει και μια αντίστοιχη προσαρμογή. Μέσα από τη συγκεκριμένη προσαρμογή ενδέχεται οι πρακτικές αυτές να αποδειχθούν και πάλι «βέλτιστες», εφόσον έχουν ανταποκριθεί με επιτυχία στις διαπιστωμένες ανάγκες της τοπικής κοινωνίας που καλείται να τις εφαρμόσει. Ακόμη, κάθε νέα εφαρμογή των βέλτιστων πρακτικών συνοδεύεται και από μια νέα βελτιστοποίηση, αντιμετωπίζοντας προβλήματα που έχουν διαπιστωθεί σε προηγούμενες εφαρμογές.

Ένα κρίσιμο στοιχείο που αναδείχθηκε είναι η ανάγκη της λεπτομερούς προετοιμασίας των επικείμενων προκηρύξεων αναφορικά με επιδότηση μέσων αποτροπής ζημιών. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, πέρα από τη συμπερίληψη στους δικαιούχους ομάδων που είχαν αποκλειστεί από προηγούμενες προκηρύξεις, όπως των αγροτών, πρέπει να προσεχθούν ιδιαίτερα και τα χαρακτηριστικά της περιοχής αλλά τα ευρύτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής υπαίθρου. Ίσως το σημαντικότερο από τα τελευταία είναι η πολυδραστηριότητα, η οποία ενδέχεται να συγκαταλέγεται ανάμεσα στους κύριους λόγους αποκλεισμού μεγάλου αριθμού παραγωγών. Τέλος, σημαντική μετά την προκήρυξη είναι μια και καμπάνια ενημέρωσης των δικαιούχων ώστε τα σχετικά κονδύλια να τύχουν της μέγιστης δυνατής απορρόφησης.

Ως προς τα συστήματα αποζημίωσης ζημιών από αρκούδα, διαπιστώνονται πρόσθετα και σημαντικά περιθώρια βελτίωσης, πέρα από όσα ήδη έχουν συντελεστεί σχετικά. Το σημαντικότερο σημείο εδώ είναι ότι τα υφιστάμενα συστήματα δεν λαμβάνουν υπόψη (1) τις έμμεσες συνέπειες της ζημιάς που προκαλεί η αρκούδα αλλά και (2) την αδράνεια των βιολογικών συστημάτων προκειμένου αυτά τα αποκαταστήσουν τη λειτουργία τους στο σημείο αμέσως πριν την επίθεση από την αρκούδα. Και τα δύο αυτά αιτήματα οφείλουν να τεθούν προς συζήτηση σε κάθε σχετική μελλοντική πρωτοβουλία ανανέωσης των συγκεκριμένων συστημάτων. Ακόμη, διατυπώνεται για μια ακόμη φορά και με εντονότατο τρόπο η ανάγκη έγκαιρης διάγνωσης από την πλευρά του ΕΛΓΑ, γεγονός το οποίο και αυτό οφείλει να αντιμετωπιστεί άμεσα. Για όλους τους παραπάνω λόγους, έχει εκφραστεί από συμμετέχοντες σε ομάδες εστίασης το αίτημα για την επανάληψη της διαδικασίας με συμμετοχή των εκπροσώπων του ΕΛΓΑ.

Από πολλούς συνεντευξιαζόμενους συχνά χρησιμοποιήθηκε η έκφραση «τυχαία συνάντηση» για να περιγραφεί το ενδεχόμενο μιας ανεπιθύμητης συνάντησης με την αρκούδα. Ακόμη, χρησιμοποιήθηκε είτε ως πρόθεση συμπεριφοράς είτε ως κανονιστική αρχή η «συμβίωση» με την αρκούδα. Οι όροι παρατίθενται σε εισαγωγικά επειδή η πρόσληψη και η χρήση τους, ενδεχομένως, δε γίνεται με τον ίδιο τρόπο από όλες τις εμπλεκόμενες κοινωνικές ομάδες. Για παράδειγμα, η «τυχαία συνάντηση» με την αρκούδα για τους παραγωγούς της περιοχής φαίνεται να ανάγεται σε ένα διαρκές ενδεχόμενο που τους εκθέτει σε έναν αντίστοιχα διαρκή κίνδυνο, με τον οποίο πολύ δύσκολα θα μπορούσε να συμφιλιωθεί κανείς. Σε αυτές τις συνθήκες, η «συμβίωση» με την αρκούδα προϋποθέτει όχι απλά την αποδοχή του ενδεχομένου ζημιάς σε καλλιέργειες ή κτηνοτροφικά ζώα, η οποία ως έναν βαθμό θα μπορούσε να είναι ανεκτή, αλλά και την αποδοχή μιας διακινδύνευσης που αφορά στην ανθρώπινη ασφάλεια όπου η συναίνεση της τοπικής κοινωνίας και πάλι δεν μπορεί να θεωρείται απροϋπόθετη. Σε κάθε περίπτωση, καμία συμβίωση δεν μπορεί να είναι καθολικά επιθυμητή όταν επικρατεί η αίσθηση μιας τέτοιας διαρκούς έκθεσης σε κίνδυνο για την ανθρώπινη ζωή.

Αναφορικά με την Ομάδα Άμεσης Επέμβασης, φαίνεται ότι υπάρχουν καθυστερήσεις και ελλείψεις που δυσχεραίνουν την άρτια λειτουργία της. Η πίεση που προκαλεί η προσέγγιση της αρκούδας σε καλλιέργειες, παραγωγικές εγκαταστάσεις και οικισμούς αλλά και η αύξηση των τυχαίων συναντήσεων ανθρώπων με αρκούδα στην περιοχή αναφοράς του έργου φαίνεται από τις αναφορές των συνεντευξιαζόμενων να μην αντιστοιχεί πλήρως με τη συχνότητα σύγκλισης και παρέμβασης της Ομάδας Άμεσης Επέμβασης. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ίσως απαιτηθεί ένας βραχυπρόθεσμος επανασχεδιασμός – μέχρι την θεσμική αντιμετώπιση των προβλημάτων που έχουν εντοπιστεί – με βάση το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο λειτουργίας που θα προσμετρά (1) τις καταγεγραμμένες αδυναμίες σε ενεστώτα χρόνο και (2) τις ενδεδειγμένες συμπεριφορές στα συμβάντα που καταγράφονται συχνότερα. Ένα ακόμη στοιχείο που πρέπει να υπογραμμιστεί είναι η ανάγκη συστηματικής καταγραφής της πληροφορίας για τα συμβάντα που έχουν αντιμετωπιστεί, ώστε η πληροφορία αυτή να μπορεί να αξιοποιηθεί σε μελλοντικά συμβάντα.

Σχετικά με τη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων, προκύπτει ότι η δημόσια εκφορά του λόγου από όλους τους εμπλεκόμενους κοινωνικούς εταίρους στοχεύει τη συγκεκριμένη πρακτική ως αρνητική και απορριπτή. Ωστόσο, υπάρχει το ενδεχόμενο αποφυγής της σχετικής συζήτησης από μέρος των συνεντευξιαζόμενων, γεγονός που ίσως αντανάκλα μια πρόθεση συγκάλυψης της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων στην τοπική κοινωνία. Αν κάτι τέτοιο ισχύει, τότε ίσως η συγκάλυψη μπορεί και να κρύβει και μια εν μέρει έστω ανοχή της πρακτικής αυτής. Σε κάθε περίπτωση, οι αναφορές μελών περιβαλλοντικών μη-

κυβερνητικών εργαζόμενων ως προς το εύρος χρήσης των δηλητηριασμένων δολωμάτων στην περιοχή δεν θα μπορούσε να ευσταθεί, αν η καταδίκη της πρακτικής αντιστοιχούσε και σε μια ανάλογη καταδίκη σε επίπεδο κανονιστικών αρχών.

Σχετικά με τους σκύλους φύλαξης κοπαδιών, ένας σημαντικός αριθμός των κτηνοτρόφων της περιοχής αναφοράς του έργου φαίνεται να μην αντιμετωπίζει τα σκυλιά ως μακροπρόθεσμη επένδυση. Το γεγονός αυτό, αφενός, μπορεί να ενισχύεται από τη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων στην περιοχή, τα οποία φαίνεται να συνεχίζουν να αποτελούν κατεστημένη πρακτική. Αφετέρου, πρέπει να επισημανθεί ότι η αντιμετώπιση των σκύλων φύλαξης κοπαδιών ως αναλώσιμων είναι ασυμβίβαστη με τη συμμετοχή των κτηνοτρόφων στο δίκτυο ανταλλαγής σκύλων. Ωστόσο, στην περιοχή υπάρχει σημαντικός αριθμός καλών σκυλιών, συσσωρευμένη εμπειρία σχετικά με την εκπαίδευση των σκύλων αλλά και πρόθεση συμμετοχής κτηνοτρόφων στο δίκτυο. Ακόμη, φαίνεται ότι οι κτηνοτρόφοι που εντάσσονται στο δίκτυο μπορούν να υπερκεράσουν τις επιφυλάξεις τους, με την παρέμβαση των μελών περιβαλλοντικών μη-κυβερνητικών οργανώσεων, και να αλλάξουν την προσέγγισή τους ως προς την κτηνιατρική φροντίδα και τη διατροφή των σκύλων.

Ένα σημείο που πρέπει να προσεχθεί είναι η τάση προμήθειας σκύλων φυλών διαφορετικών από τον ελληνικό ποιμενικό για την προστασία των κοπαδιών από μεγάλα σαρκοφάγα. Το γεγονός αυτό οδηγεί στον εκφυλισμό του γενετικού αποθέματος στην περιοχή της φυλής του ελληνικού ποιμενικού, ειδικά όταν δε δίνεται η απαραίτητη προσοχή από τους κτηνοτρόφους στην αναπαραγωγή των σκύλων. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα, μπορεί να θεωρείται αναγκαστική ή και επιλέξιμη η αναπαραγωγή σκύλων από διαφορετικές φυλές. Το πραγματιστικό κριτήριο, που φαίνεται εν μέρει να υιοθετείται και από τις περιβαλλοντικές μη-κυβερνητικές οργανώσεις, ότι καλό σκυλί είναι τελικά εκείνο που αποδεικνύεται αποτελεσματικό στην αντιμετώπιση των μεγάλων σαρκοφάγων, ίσως ενισχύει την τάση επιλογής φυλών διαφορετικών από τον ελληνικό ποιμενικό και την κατεστημένη πρακτική πολλών κτηνοτρόφων να «αγριεύουν» τα σκυλιά τους. Σε κάθε περίπτωση, η ένταξη των κτηνοτρόφων στο δίκτυο εξασφαλίζει, πέρα από όλα τα άλλα πλεονεκτήματα (όπως η διατήρηση και διάδοση του ελληνικού ποιμενικού), και τη δυνατότητα υπέρβασης του προβλήματος υβριδισμού που δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί στο όριο της περιοχής αναφοράς του έργου.

Οι περιβαλλοντικές μη-κυβερνητικές οργανώσεις αντιμετωπίζονται συχνά από την τοπική κοινωνία ως «ιδιοκτήτες» της αρκούδας, και μάλιστα, αυτή μπορεί πολλές φορές να είναι και η αντιμετώπιση θεσμικών οργάνων, για παράδειγμα σε συμβάντα προσέγγισης της αρκούδας σε οικισμούς, παρά την συγκρότηση και θεσμική κατοχύρωση της Ομάδας Άμεσης Επέμβασης. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει μια λογική «ανάθεσης» ως προς τα θέματα της αρκούδας στις περιβαλλοντικές μη-κυβερνητικές οργανώσεις και δείχνει ότι η τοπική κοινωνία συνολικά αλλά και επιμέρους εμπλεκόμενες κοινωνικές ομάδες και φορείς αδυνατούν να αναλάβουν τον ρόλο που τους αναλογεί. Στην περίπτωση αυτή διαπιστώνεται η ανάγκη πρόσθετης απεύθυνσης των περιβαλλοντικών μη-κυβερνητικών οργανώσεων στην τοπική κοινωνία για την υπέρβαση της συγκεκριμένης νοοτροπίας.

Τα αποτελέσματα της δράσης αναδεικνύουν μια σειρά από θέματα, για τα οποία πρέπει να ενημερωθεί η τοπική κοινωνία (π.χ., ενδεδειγμένη συμπεριφορά σε τυχαία συνάντηση με αρκούδα, επικείμενες προκηρύξεις για την προμήθεια ηλεκτροφόρων περιφράξεων, σκύλοι φύλαξης κοπαδιών, Ομάδα Άμεσης Επέμβασης, ρόλος περιβαλλοντικών μη-κυβερνητικών οργανώσεων). Την ίδια στιγμή, έχει διατυπωθεί από μέλη περιβαλλοντικών μη-κυβερνητικών οργανώσεων μια σειρά επιφυλάξεων σχετικά με τον τρόπο και τις μεθόδους

της ενημέρωσης. Συγκεκριμένα, κρίνεται αναποτελεσματική η κατεστημένη πρακτική της μετωπικής και ακαδημαϊκού τύπου ενημέρωσης, σε χρόνους που δεν εξυπηρετούν τους ενδιαφερόμενους. Κάθε επόμενη σχετική πρωτοβουλία θα πρέπει να συνεκτιμήσει πέρα από το περιχεόμενο και τις συγκεκριμένες επιφυλάξεις και θα πρέπει να εντάξει την ενημέρωση σε μια διαδικασία κοινωνικής μάθησης και ενδυνάμωσης όλων των εμπλεκόμενων, συμπεριλαμβανομένων των περιβαλλοντικών μη-κυβερνητικών οργανώσεων.

Η αφήγηση απελευθέρωσης μεγάλων σαρκοφάγων από περιβαλλοντικές μη-κυβερνητικές οργανώσεις (Hovardas 2006, Hovardas & Korfiatis 2012) φαίνεται να είναι διαδεδομένη στην τοπική κοινωνία και να αντανακλάται σε ορισμένες περιπτώσεις στις συνεντεύξεις που έχουν διεξαχθεί με τη μορφή διαλογικής αντιπαράθεσης. Το εύρημα αυτό υποδηλώνει ότι, για ένα μέρος τουλάχιστον των συνεντευξιζόμενων, η σχέση της τοπικής κοινωνίας με τις περιβαλλοντικές οργανώσεις προσλαμβάνεται ως διένεξη και η συγκεκριμένη πρόσληψη παραπέμπει σε παραδειγματικά ζεύγη αντιδιαστολής, όπως: «ύπαιθρος – πόλη» / «αγροτικό – αστικό» / «οικείο – ξένο». Την ίδια στιγμή και για το συγκεκριμένο πάντοτε τμήμα των συνεντευξιζόμενων, η αντιδιαστολή αυτή συνδέει τον υφιστάμενο κίνδυνο και απειλή που αντιμετωπίζει η τοπική κοινωνία από την αρκούδα με μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα (περιβαλλοντικές μη-κυβερνητικές οργανώσεις), στην οποία προβάλλεται η συγκεκριμένη απειλή. Και στην παρούσα έρευνα και γενικότερα, με την προβαλλόμενη αυτή απειλή σχετίζονται με ευρύτερες αλλαγές στην ύπαιθρο, τα κοινωνικό-δημογραφικά χαρακτηριστικά των τοπικών κοινωνιών και την παραγωγική διαδικασία. Ακόμη, στο σημείο αυτό αναδεικνύεται και μια έλλειψη που πολλές φορές υπάρχει στις πρωτοβουλίες ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που αναλαμβάνονται από την πλευρά των περιβαλλοντικών μη-κυβερνητικών οργανώσεων, συγκεκριμένα, η επικέντρωση στον σύγχρονο ρόλο των οργανώσεων αυτών και στην εργασία του ερευνητή πεδίου.

Πρέπει, ακόμη, να υπογραμμιστούν δύο ακόμη στοιχεία που προκύπτουν από τις αναφορές των συνεντευξιζόμενων και τα οποία αναδεικνύουν αντιφάσεις που προκύπτουν κατά την επίκληση της επιστημονικής γνώσης για τη στήριξη της επιχειρηματολογίας των ερωτώμενων. Το πρώτο στοιχείο είναι ότι η αρκούδα θεωρείται είδος σύμβολο για μια επιθυμητή κατάσταση των οικοσυστημάτων που περιλαμβάνουν το συγκεκριμένο είδος. Ωστόσο, την ίδια στιγμή, η προσέγγιση της αρκούδας σε καλλιέργειες, παραγωγικές εγκαταστάσεις και οικισμούς με κύριο κίνητρο την αναζήτηση τροφής αναδεικνύει ένα τροφικό έλλειμμα στα οικοσυστήματα αυτά που δεν μπορεί να δικαιολογηθεί εύκολα αν επιμείνουμε στην αρκούδα ως είδος δείκτη. Το δεύτερο στοιχείο είναι μια συγκεκριμένη πρόσληψη ενός συμβολικού συνόρου μεταξύ κοινωνίας και φύσης, το οποίο κατά μια προσέγγιση παραβιάζεται από την αρκούδα και κατά μία άλλη από τον ίδιο τον άνθρωπο. Και στις δύο περιπτώσεις, προκύπτει η ανάγκη μιας κατά χώρο διάκρισης της κατανομής της αρκούδας από τους ανθρώπινους οικισμούς αλλά και σημεία συχνής ανθρώπινης παρουσίας. Η διάκριση αυτή ενδέχεται να είναι ασύμβατη με την κανονιστική αρχή της συνύπαρξης/συμβίωσης, η οποία προϋποθέτει κάποια συνέχεια και όχι την ασυνέχεια που αναφέρθηκε προηγουμένως.

6. Αναφορές

- Hovardas, T. (2006) Baseline study for the production of a school education kit on the wolf, LIFE COEX – improving coexistence of large carnivores and agriculture in Southern Europe – LIFE04NAT/IT/000144.
- Hovardas, T. (2012) Follow up surveys of stakeholder attitudes, LIFE EXTRA – Improving the conditions for large carnivore conservation – A transfer of best practices (LIFE07NAT/IT/000502), Report of Action E3.
- Hovardas, T. (2015a) Recommendations to the Management Authority of Rodopi Mountain Range National Park concerning stakeholder consultation and engagement, Deliverable 3, Monitoring of knowledge and attitudes of stakeholders in national park management. Management Authority of Rodopi Mountain Range National Park (in Greek).
- Hovardas, T. (2015b) Analysis and assessment of the impact of LIFE ARCPIN - Conservation actions for improving conditions of human-bear coexistence in Northern Pindos on stakeholder groups, LIFE ARCPIN-LIFE12 NAT/GR/000784, Grevena Development Agency (in Greek).
- Hovardas T., & Korfiatis K.J. (2012). Adolescents' beliefs about the wolf: Investigating the potential of human-wolf coexistence in the European south. *Society and Natural Resources*, 25, 1277-1292.
- Hovardas, T. and Marsden, K. (2017) Outlining good practice in large carnivore conservation and management, Umeå, Sweden: 23rd International Symposium on Society and Resource Management.
- Hovardas, T., Marsden, K., Psaroudas, S., Mertzanis, Y., & Brandt, K. (2017). Case studies for Coexistence: measuring good practice supporting coexistence between people and large carnivores. Platform Secretariat to DG Environment of the European Commission, Service Contract No. 07.0202/2016/738209/SER/ENV.D.3.